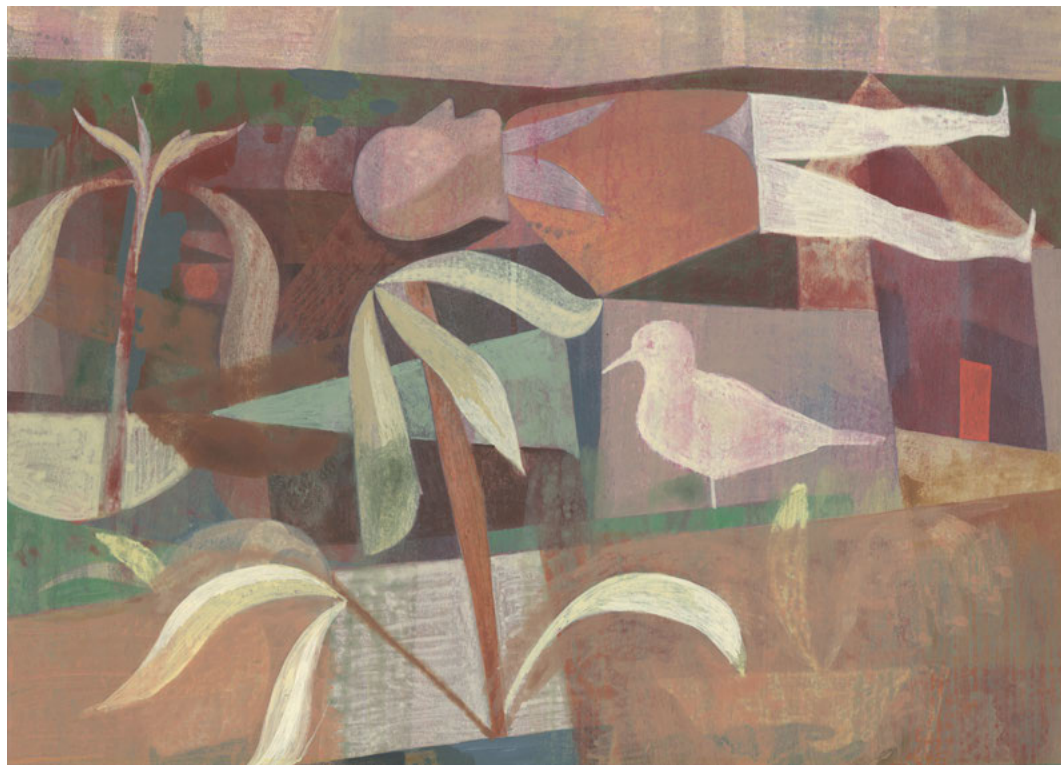

CARÀCTERS

ÉS UNA REVISTA DE LLIBRES

I AQUEST N'ÉS EL NÚMERO **77**

Entrevista a Lluís Calvo per Carles Morell.
Articles de Laura Basagaña, Jordi Solà, Antoni Riera, Xavier Farré, Montserrat Franquesa...
Laura Schröder: «La bèstia ha despertat. I té gana» (sobre *La filla de Lilith*, de Glòria Sabaté).
Manel Marí: «Vindrà la mort, però mentrestant...» (sobre *V*, de Lucia Pietrelli).
Purificació Mascarell: «Amor, amor» (sobre *Infinítimant*, de Mercè Climent).

Alba Cayón «El crim de la memòria» (sobre *Els ossos soterrats*, de Silvestre Vilaplana).
Irene Carreño: «Viatjar per escriure» (sobre *Viatjar descansa*, de Carles Mulet Grimalt).
Vicent Berenguer: «Escriptors refugiats i literatura en l'exili».
Blanca Ripoll: «Memòries d'un diari» (sobre *Aquella porta giratòria*, de Lluís Foix).
Jèssica Pujol tria Laynie Browne.

Pàgines centrals dedicades a Antònia Vicens

SEGONA ÈPOCA - TARDOR 2016

SEGONA ÈPOCA TARDOR 2016

núm. 77.

Edita:
Publicacions de la
Universitat de València

Direcció:
Begonya Pozo

Coordinació:
Francesco Ardolino, Francesc Calafat,
Pau Sanchis, Gustau Muñoz,
Jesús Revelles, Antònia Ramon Villalonga

Col·laboradors i Col·laboradores
Juli Alandes, Lluís Alpera,
Elisabet Armengol, Laura Basagaña,
Vicent Berenguer, Lluís Calvo,
Irene Carreño, Alba Cayón, Jaume Coll,
Josep J. Conill, Eva Correa, Noèlia Díaz,
Xavier Farré, Mireia Ferrando, Marta Font,
M. Àngels Francés, Montserrat Franquesa,
Ferran Garcia-Oliver, Maria Isern,
Pere Joan Martorell, Meritxell Joan,
Manel Marí, Àlex Martín,
Laila Martínez, Purificació Mascarell,
Héctor Mellinas, Carles Morell,
Gustau Muñoz, Nèstor Novell, Júlia Ojeda,
Bel Olid, Natàlia Oriol, Sebastià Perelló,
Sebastià Portell, Jèssica Pujol,
Antònia Ramon, Antoni Riera, Blanca Ripoll,
Josep Lluís Roig, Jusèp Loís Sans,
Laura Schröder, Jordi Solà, Mariano Veloy,
Antònia Vicens, Esther Vilar, Irene Zurrón

Disseny:
Albert Ràfols-Casamada

Redacció:
C/ Arts Gràfiques, 13 - 46010 València
Tel.: 96 386 41 15 - Fax: 96 386 40 67
E-mail: characters@uv.es
<http://characters.uv.es> - <http://puv.uv.es>

Il·lustracions d'aquest número:
Jordi Vila Llàcer

Distribució:
Gea llibres (València i Castelló),
tel. 96 166 52 56
Gaia llibres (Alacant), tel. 96 511 05 16
Midac llibres (Catalunya), tel. 93 746 41 10
Palma Distribucions (Illes Balears),
tel. 97 128 94 21

Maquetació i Impressió:
ARO/ Impresa

PVP: 5 euros
ISSN: 1132-7820
Dipòsit legal: V. 3755-1997

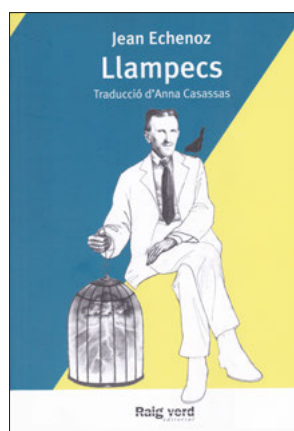
CARÀCTERS

LLIBRES RECOMANATS

Dalí també era escriptor i nodria ambicions filosòfiques. Rere la pràctica de pintor hi havia tota una concepció de l'art i de la història. Naturalment, l'embolcall retòric i publicitari, el farsant i el pallaso, l'avida dollars, el col·laborador amb el règim de Franco i tantes altres facècies dalinianes, han enterbolit i apagat un pensament i unes obres literàries que convé recuperar. El surrealisme a la seua manera, els manifestos trencadors, les novel·les, les fantasies, l'interès per la ciència... vet ací aspectes molt interessants. El volum a cura de Joan Vergés —*Dalí: escriptura i pensament*, Documenta universitària— ho explica *sine ira et studio*. Ja era hora.

El canvi comença a notar-se també en l'edició municipal. Un llibre extraordinari, a cura d'experts universitaris, presenta una panoràmica de València capital de la República, 1936-1937. Un moment molt especial, quan la ciutat batejava al ritme de l'antifeixisme i de la lluita per la llibertat i la República. Un sumari molt complet, que ens permet l'aproximació documentada a una realitat conflictiva, potser València en la seua *finest hour*, com diria Churchill. Cal destacar l'estudi sobre el valencianisme polític i la Guerra Civil de Ferran Archilés. Convé llegir aquest volum publicat per l'Ajuntament de València en edició a cura de Javier Navarro i Sergio Valero.

Llampecs és el segon títol de Jean Echenoz que publica l'intrèpida Raig Verd —el tercer, *Enviada especial*, ja està en camí. En aquesta ocasió, la prosa àgil, esmolada i irònica d'Echenoz narra la vida de l'inventor Nikola Tesla. Després d'haver biografat el músic Ravel, i el corredor Zatopek, Echenoz troba un altre personatge fascinant per tancar la seua trilogia de vides possibles. En aquest cas, canvia el nom del protagonista perquè diu que hi ha més ficció, que en les anteriors. Tanmateix, el relat traspua una veritat literària pregona, que acara el lector amb les relacions tèrboles entre ambició, diners i ciència, a través dels ulls d'un personatge antipàtic, intempestiu, genial, maniàtic, altruista i egocèntric. Tot alhora.

Una novel·la fulgurant, en una traducció igualment brillant d'Anna Casassas, que impactarà en la ment del lector com un llampec enlluernador.

Jordi Vila Llàcer (Alcoi, 1967) Estudia a l'Escola d'Art d'Alcoi i a la Llotja de Barcelona. Ha exposat de manera individual a diverses galeries i centres culturals d'Alcoi, Alacant, Montpeller, Barcelona i de manera col·lectiva a València, Barcelona, Madrid, Sevilla, París, Rouen, Londres, Mèxic, entre d'altres. Ha il·lustrat llibres de poetes com Jordi Botella i Pep Aparicio. També ha col·laborat a la revista digital *SerieAlfa* que dirigeix Joan Navarro i ha fet el cartell per a el VI Simposi Internacional de Literatura Autobiogràfica que organitza l'Universitat d'Alacant.

Lluís Calvo: «Tot està absolutament connectat»

Carles Morell entrevista Lluís Calvo amb motiu de la publicació de l'assaig *El meridià de París* (Edicions Poncianes, 2016) i dels 30 anys de trajectòria que l'autor celebrarà aquest any 2017.

Calvo és autor d'una vintena de llibres de poesia i també ha conreat l'assaig i la narrativa.

Geògraf de formació, es dedica a la gestió cultural i col·labora en diversos mitjans de comunicació. És membre del consell de redacció de la revista *Poetari*. A *El meridià de París* l'autor fa un viatge filosòfic, geogràfic, literari i artístic per la història d'Europa; va dels grans bulevards de París a La Roca Village.

-Vas afirmar a *Nació Digital* que ens preocupem molt per la llengua però no tant pel que produïm en aquesta llengua. Quina és la teva opinió de l'assaig que es publica avui en català?

-Trobo que és la gran mancança de la nostra literatura. A més, tinc una hipòtesi: tota la gran quantitat d'assaig divulgatiu que hi ha sobre la llengua i el tema nacional ha perjudicat l'assaig de fondària. I quan dic perjudicat no vull dir que aquest tipus d'assaig no hagi generat contribucions interessants i fins i tot necessàries, però és que n'hi ha una quantitat tan gran, de volums sobre el que som i el que hem estat... També hi ha una certa tradició, en català, que arrenca del XIX-XX, de pensar que els catalans no som un poble donat a la reflexió, a l'especulació, al debat metafísic. Ho dic sobretot per la banda de l'ordre. Hi ha la tradició que el català ha de ser una persona d'índole pràctica. Parlo de la línia que va de Torras i Bages a Josep Pla. Després, en canvi, hi ha moltíssima gent que ha desmentit això. D'altra banda vivim en un món que combat el pensament. És el *Fahrenheit 451* de Truffaut.

-A *El meridià de París* defenses la col·laboració catalano-occitana en la creació d'Europa. Poses com a exemple els trobadors. Pots explicar-ho? Quin paper hi va tenir, Catalunya?

-Hi ha dos eixos importants que van afectar Catalunya.

Un és el catarisme. Després de Muret, el somni català s'esvaeix. Però no hi he volgut incidir perquè ja ha estat molt tractat. El segon són els trobadors, el període en què els trobadors catalans escriuen en occità. Els trobadors, no ho oblidem, van ser un fenomen de dimensió europea.

-Per què deu ser que sempre tenim com a referent els països del nord? Tu mateix vas dir que a un Torras i Bages li feia por el pensament germànic agosarat, romàntic, lliure.

-Ell recelava de les boires del nord. Buscava l'harmonia i l'ordre, i es refugiava en l'antiguitat clàssica. Una idea que després reivindicaria Eugeni d'Ors, però de la banda d'una

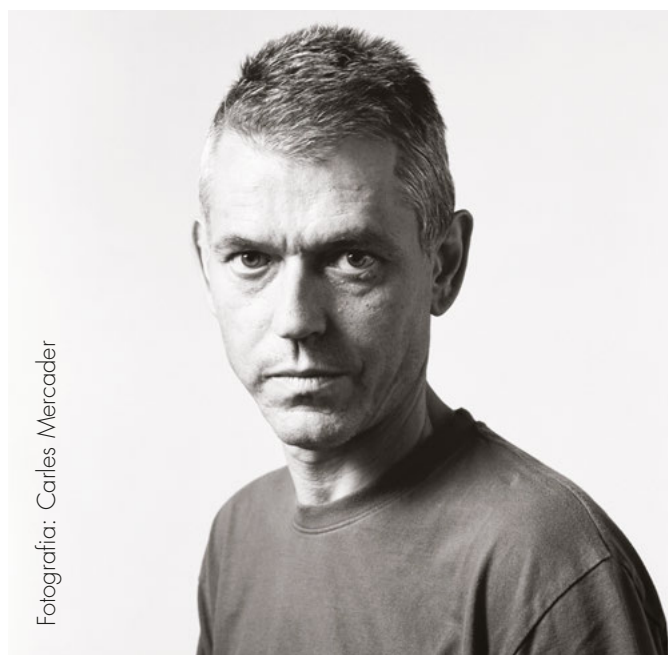
Mediterrània harmònica. Tanmateix només cal que agafem Nietzsche, quan contraposa Apol·lo i Dionís, per adonar-nos que Torras i Bages tenia una visió molt determinada del que era Grècia. I Dionís? I Eleusis? Tot ocultat. Es tracta d'un conservadorisme que alterava tota la cultura. Això es contraposa amb el Modernisme, la Setmana Tràgica i tota la tradició incendiària de la rauxa catalana.

-En dic assaig però és un llibre ben híbrid, molt més que els dos assajos anteriors.

-Pel que fa a l'aspecte formal, va ser una hibridació volguda. El que passa és que ara es fa servir força, la hibridació, per exemple en novel·les. Jo potser segueixo més aviat el mestratge de Sebald. No vull caure en el postmodernisme nu, en una escriptura sense una tesi forta al darrere.

-La idea de les connexions, ben present al llibre, t'obliga a deixar elements de banda. Dius que «la poesia és una carta nàutica». Fins a quin punt és una idea que tindria relació amb la teva concepció de la poesia?

-Totalment. Una de les coses que m'interessen més és justament això: connectar el que aparentment no té connexió. I dic aparentment perquè considero que en el món i l'univers tot està absolutament connectat. Són les nostres percepcions les que no acaben de completar la carta nàutica. Tota la idea que podem tenir del món és a partir del pensa-

Fotografia: Carles Mercader

ment i del llenguatge. Som bèsties lingüístiques i estem fent mapes contínuament. Ara se'n fan de la part de l'univers conegut, de mapes.

-Som deutors de la Revolució Francesa però, com vas dir, «vivim un temps de retallades de drets i llibertats». Penses que la publicació d'un assaig de qualitat tindria repercussió en l'ordre social?

-Jo crec que en aquest punt hem de tocar de peus a terra. Em conformo a ser dins el vaixell dels últims. Els mitjans de comunicació i els poders econòmics tenen una gran influència a l'hora de conformar les ments i les accions de la població. Això fa que tinguem por del que diran de nosaltres. Per exemple: no fem una determinada crítica per si de cas ens perjudica, la qual cosa és una actitud totalment anti-intel·lectual, perquè si abandonem l'esperit crític ho hem perdut tot. En canvi, el que hauria de definir un intel·lectual és la llibertat d'esperit. Cal no callar, irritar fins i tot a qui tens més a prop.

-Et sents més a la vora de Faust o del comte Arnau? Sens dubte, el final de Faust és molt millor, hi ha la possibilitat de concloure, de redimir-se.

-Dec tenir coses de tots dos. M'agrada, efectivament, la idea de redempció final, perquè el que és incaaç de veure Arnau és la llum. I el problema que té és que ja ha fet tard per veure-la. Això és molt dramàtic. Arriba un moment en què el teu passat i les teves accions estan tan enfosquides que ja no pots sortir d'aquí. Ara, el que no m'agrada de l'actitud fàustica és que arriba a justificar les atrocitats. Això ha definit l'acció del capitalisme.

Si aquesta redempció ha d'arribar després de destruir tot el que tens al teu voltant, llavors potser m'agrada més l'actitud canalla d'un Arnau, tot i que no deixa de ser un irreflexiu.

-El comte Arnau fa tard. Aquest pensar en el passat em porta a la possible reformulació de l'obra d'un autor. Ets partidari de revisar i refer la teva obra, com Carner, o bé creus que ja ets una persona diferent i que s'hauria de mantenir intacta, com Calders?

-Em situo més en la línia de Calders. Puc retocar algunes coses, però sense desvirtuar

els moments vitals. No té sentit posar-me a retocar un poema de quan era jove. Visc intensament cada etapa i cada etapa em porta a un tipus diferent d'escriptura. Em centro molt en la sensació nova que representa per a mi a cada instant. Em costa tornar a un punt que està dialècticament resolt. El puc recordar, saber a què responia i retocar alguna cosa des del punt de vista formal, però sense trair aquell moment.

-Hi ha elements que no abandones. Per exemple, la inclusió de tota una tradició oriental que incorpores en la teva obra en un moment determinat. D'aquí surten, potser, les correspondències i les analogies.

-Exactament, vénen d'aquí. En un primer moment del budisme, i després i molt intensament de l'hinduisme, sobretot del xivaisme del Caixmir. Aquesta idea és bàsica, fins al punt que jo em considero un monista. Tot està connectat i tot és la mateixa cosa. En aquest sentit un filòsof que trobo cabdal és Spinoza. Amb Spinoza ens en podem anar de seguida al budisme.

-Els centres comercials han acabat imitant La Roca Village. Parlem del simulacre i de les relacions entre realitat i ficció. Creus que la ficció fa la realitat?

La ficció crea la realitat. Això ho saben molt bé els publicistes. Podria semblar que tenim un escriu molt gran de realitat i moltes vegades és ben a l'inrevés. Crear un gust no és una cosa que es faci en dos dies, i un lector ho ha de saber. Haurà de picar pedra

durant dècades per forjar-se un gust. Com més simplistes són els gustos de les persones, més fàcil és colar aquest grau tan elevat d'irrealitat.

-Per arribar a confegir-nos un gust, cal conèixer els autors anomenats menors?

-Per què no? De fet si molts cops s'anomenen de segona només és perquè algú ho ha afirmat des d'un pedestal. I de vegades s'han dit moltes barbaritats. S'havia comentat que *Un film (3.000 metres)* era una obra menor de Caterina Albert. El que has de fer en aquests casos és anar a l'obra, llavors si ets un lector bregat t'adones que qui va dir això era un perfecte tanoca. De vegades hi ha molta profunditat, en aquests autors anomenats menors. I el fet que siguin tiellats de menors per una circumstància social també els fa interessants. Van a la contra. Hi ha també un drama personal en els autors menors que els engrandeix, cosa que no sempre passa amb alguns de grans.

-Aquest any celebraràs els 30 anys de trajectòria. El teu primer llibre va ser *Veïnatge d'hores (1987)*, guanyador de l'Amadeu Oller. Hi ha un llibre inèdit, *Talismà*, que publicaràs a *LaBreu* a principis d'any. I publicaràs una antologia que aplegui aquests 30 anys.

-Sí, *Talismà* surt a principi del 2017. Pel que fa a l'antologia, la idea és fer un recorregut de trenta anys que va del 87 fins a *Talismà*. Me la va proposar el poeta David Jiménez. Quan m'ho va proposar, fa sis o vuit anys, dubtava i pensava que no tenia gaire sentit. Però després de tot aquest temps i coincidint amb aquests trenta anys m'adono que ara és el moment. Hi haurà un text seu que en justificarà la tria i un text de Jordi Marrugat sobre la meua poesia.

-T'has plantejat reeditar alguns llibres teus?

-Em veig més en l'anar escrivint i treure llibres nous. Això, en tot cas, m'ho hauria de proposar un editor. Potser quan vagi amb bastó i em donin un d'aquests premis honorífics que atorguen a les persones mig mortes! Sigui com vulgui, sí que hi ha algun llibre que m'agradaria veure reeditat, més que res perquè avui dia és gairebé introbable. La poesia és això, també: joiells estranys, que cal perçar.

Crims polítics

Des del naixement del gènere policíac, un dels recursos més sovintejats ha estat la serialitat dels personatges. Les aventures d'investigadors com Auguste Dupin, Sherlock Holmes, Miss Marple, Philip Marlowe, o Lew Archer —per citar-ne alguns de ben paradigmàtics— eren esperades amb desassossec pels lectors. A casa nostra n'hem tingut —i en tenim— de ben llargs: des de Jaume Arbós de Josep Maria Palau i Camps, Celso Mosqueiro d'Antoni Serra, Toni Butxana de Ferran Torrent, Enric Vidal de Jaume Fuster, Lònia Guiu de Maria-Antònia Oliver s'hi afegeixen d'altres ben actuals com Jaume Fuster d'en Sebastià Bennasar, Marc Sergiot de Jordi de Manuel, i és clar, l'exguardià civil valencià i ara mossò d'Esquadra Emili Espinosa, una mena d'Hercule Poirot a la catalana, un gat vell, home de poques aficions, analític i ben observador.

Protagonista de cinc novel·les fins el dia d'avui —publicades a l'editorial Meteora— quedarien englobades dins del gènere policíac més clàssic. De fet, Balcells ens suscita sempre —de manera més directa o indirecta— un trencaclosques, un plantejament d'un enigma que el lector ha de desllorigar amb destresa. Ja ho ha demostrat amb novel·les com *La taca negra* (2007), *El vi fa sang* (2010), títol per cert, inspirador per crear un festival anual de novel·la policíaca a l'Espluga de Francolí, *Dur de pair* (2012), *Tempesta al Bàltic* (2014) i ara *Procés enverinat* (2016). A més d'ocórrer totes en bona

Salvador Balcells
Procés enverinat
Editorial Meteora, Brcelona, 2016
317 pàgs.

part a les terres tarragonines, indret poc freqüentat dins del gènere, hi trobareu al llarg de la saga trames per a tots els paladars: des de xarxes de prostitució, mafiosos d'alta volada, desaparicions, fins a narcotràfic, segrestos, explotació sexual, etc.

En aquesta nova entrega, tot comença amb dos crims polítics tan aparentment inconnexos com de difícil resolució: d'una banda, uns defensors de la declaració d'independència són tirotejats en ple carrer per uns ultradretans mentre que Alfonso Adell, un polític prestigiós és enverinat amb «amanites», uns bolets tòxics, ben coneguts a Catalunya. I és que ja se sap: «en el món dels negocis no hi ha amistats, només interessos. I allò que beneficia a uns, pot perjudicar a altres». I és que a mesura que avança la narració Espinosa i els seu equip investigaran amb

dós casos i suportaran pressions de tota mena: de partits polítics corruptes, negocis bruts, associacions estranyes de boletaires i intermediaris mentiders. En definitiva, un món —el de la política— on no hi ha un pam de net, perquè com diu el protagonista «vet aquí com els escàndols es multiplicaven a tort i a dret del país. Perquè eren moltes les persones que sabien massa, i qui més qui menys podia sentir-se agreujat per qualsevol motiu. I aleshores era quan es començava a galar. A la premsa, a les televisions, amb els jutges o amb una policia qualsevol que t'ha convidat a una paella amb vi negre fresquet amb gasosa. Quin era el preu de les persones? O del seu silenci?» Un silenci que, en ocasions, també és implícit en la vida personal del protagonista i en les seves complexes relacions conjugals i familiars, que fins i tot, mantenen també alguns punts autobiogràfics i alguns joc intertextuals amb altres investigadors de la literatura catalana. I és que al llarg de la sèrie un dels punts forts rau en la inclusió d'un cert costumisme i descripció de la vida familiar com ja passa amb personatges tan coneguts com Jules Maigret, Salvo Montalbano o Guido Brunetti.

Ja ho veieu. Ben entretinguda, vibrant i clàssica d'enigma. Una nova entrega d'un personatge que es consolida com un dels investigadors serials més entranyables i carismàtics de la novel·la policíaca a casa nostra.

Àlex Martín Escribà

novetats

www.bromera.com
bromera

Premi de Novel·la Ciutat d'Alzira

Lluís-Anton Baulenas
AMICS PER SEMPRE

Baulenas ens trasllada amb subtilesa i ironia del drama dels Baltrons a l'eulúria de la Barcelona'92.

Premi Goncourt

Leïla Simani
UNA DOLÇA CANÇÓ

Una bona família, una cuidadora impecable, un malson perfecte. Un gran èxit a França.

DE L'AUTOR DE LA SÈRIE MEGAMEN

Pierre LEMAITRE
RECURSOS INHUMANS

Pierre Lemaître explora el costat més immoral del món empresarial i els efectes devastadors de l'atur.

DEL DESAPAREGUT D'ARJUNO

Dario Fo
DE SANG GITANA

La lluita del boxejador gitano que no va poder representar l'Alemanya nazi a les Olimpíades de 1928.

Sembrar boscos

«Escriure per a adults és regar un arbre. Escriure per a infants i adolescents és sembrar un bosc». Amb aquesta bella metàfora, el mallorquí Pere Morey descrivia la seva experiència després de gairebé quaranta anys d'ofici en el Seminari de literatura infantil i juvenil organitzat per l'AELC a Palma el 2016. Certament, l'encert de lligar així literatura i agricultura no rau únicament en l'exquisidesa de la figura resultant, sinó en el rescat d'allò atàvic i fonamental de l'espècie.

En aquesta línia podem assegurar que l'escriptura del sabadellenc Roc Casagran també sembla i fa néixer boscos. Casagran és poeta, novel·lista, comunicador, professor de secundària i una mica estrella de rock. La seva literatura té l'encant de connectar amb tot tipus de públic, però de forma especial amb la gent jove. *Ara que estem junts* (Edicions 62, 2012) va ser acollida amb entusiasme pel públic juvenil i actualment és present en els currículums acadèmics de molts instituts arreu dels Països Catalans. Amb *Sembra llibres* Casagran acaba de publicar *L'amor fora de mapa*, una novel·la que recull els grans temes de la literatura clàssica —l'amor, la mort, la justícia i el destí— i els capgira per tal d'evitar —si es pot i ho volen els déus— la tragèdia final. L'obra conté catorze poemes que Borja Penalba i Mireia Vives han convertit en cançons i que es presenten en un espectacle musical en què Casagran hi participa.

L'amor fora de mapa és el relat en primera persona de la baixada als inferns

Roc Casagran
L'amor fora de mapa
Sembra llibres, Carcaixent, 2016
209 pàgs.

de Lull, un jove sabadellenc de trenta i pocs anys, poeta i corrector de mapes, que es veu abocat a la ruïna espiritual quan l'amor de la seva vida, Clàudia, l'abandona durant un viatge a Alacant. Malalt d'amor i d'enyorança, Lull reviu la seva idíl·lica història i cadascun dels elements que configuraven una vida en parella envejable i sense data de caducitat. Clàudia esdevé un ésser omnipresent i inspirador, talment una *donna angelicata* del segle XXI l'absència de la qual ho amera tot: bella, enyorada i compromesa amb totes les causes socials en favor de la llibertat i dels drets humans. El desconhort de Lull només es calma amb els tranquil·litzants, la possibilitat de tornar a veure-la i les estones passades amb el seu amic coral Eldar —un personatge que esdevé central i que permet a Casagran de reprendre el tema de la guerra de Bòsnia que ja desenvolupà a *Després de Sarajevo* (Fundació Sa Nostra, 2005).

Els lectors podem donar gràcies al temps, *ce grand sculpteur*, per haver transformat la celestial Beatriu de Dant en algú tan versàtil i sorprenent des del punt de vista literari. Recordem, sinó, el desempar de Baudelaire —un altre gran viatger dels inferns— quan va afinar la seva Beatriu acarasant impúdicament dimonis un dia de vicis i cruel spleen. Lull, igual que Baudelaire, es reconeix com un poeta maldestre que és incapaç d'elevant-se cap al seu ideal. Així, ensopegarà una altra vegada per amor tot enfonyant-se en la pitjor de les tragèdies, aquella que el confinarà a un dissortat exili i que no desvetllarem en aquesta ressenya. Ressonen dins les pàgines de *L'amor fora de mapa* els laments del poble de Tebes així com veien Èdip, adorat i envejat temps enrere, allunyar-se de la seva ciutat reial: «Habitants de Tebes, mireu-lo, aquest és Èdip, aquell que desxifrava els enigmes més famosos, aquell que era l'home més poderós, la sort del qual era vista no sense enveja pels ciutadans: a quin tràngol de terribles infortunis ha arribat».

La distància fonamental entre el sofriment de l'heroi tràgic i el de l'heroi modern de Roc Casagran descansarà en el seu final. Serà el lector qui decidirà si el sorprenent final —feliç?— constituirà una redempció digna per als moderns herois tràgics que pretenen viure fora dels mapes i que fan seva la màxima del savi a qui el protagonista ret homenatge: «L'amor mou, el temor retreu».

Antònia Ramon Villalonga

CARÀCTERS

BUTLLETA DE SUBSCRIPCIÓ

Nom i cognoms: NIF:

Adreça: Població: País:

Codi Postal: Telèfon: e-mail:

Adreça d'enviament (si és diferent de l'adreça fiscal):

Em subscric a *Caràcters, revista de llibres* per 4 números (subscripció anual), a partir del número:....., raó per la qual:

Opció A: Domiciliació bancària

Opció B: Us tramet un xec per valor de 20 euros, a nom de: Universitat de València. *Caràcters, revista de llibres*

(Preu Europa: 24 euros. Resta del món: 30 euros).

Opció C: Targeta de crèdit (Data de caducitat) /

Número de la targeta

Signatura:

Envieu còpia d'aquesta butlleta, amb les dades corresponents, a:

Caràcters, revista de llibres. Publicacions de la Universitat de València, Arts Gràfiques, 13, 46010 València

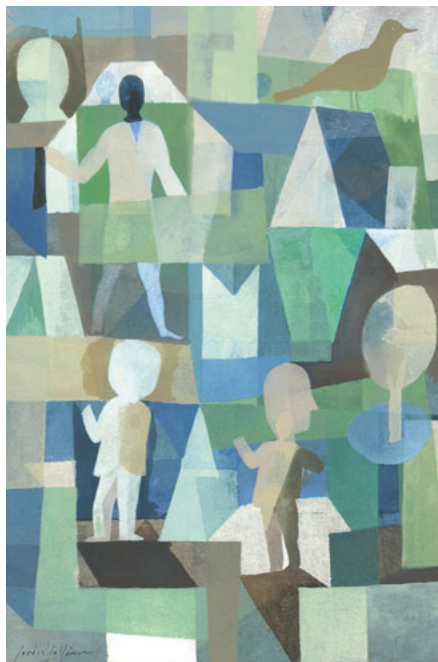
També us podeu subscriure enviant un correu electrònic a publicacions@uv.es

Escriptors refugiats i literatura en l'exili

Del dia 27 al 29 d'octubre passat es va celebrar el congrés «Escriptors refugiats. La literatura en l'exili», organitzat pel Pen Català, en el marc dels 45 Premis Octubre de les Edicions Tres i Quatre, a l'Octubre Centre de Cultura Contemporània, de València. Les tres sessions programades van representar veritablement una oportunitat excepcional —gens exempta d'emoció— per a conèixer de primera mà la situació d'uns autors que s'han vist forçats a la situació extrema d'exiliar-se o fugir per la gravetat de romandre al seu país en alt risc, com a conseqüència directa dels seus escrits, en algun cas en perill de mort o sentenciats per les autoritats del seu país, o bé amb la prohibició d'expressar lliurement les idees per mitjà de l'escriptura. En la vetlada de clausura l'entitat convocant, entre altres reconeixements, lliurà el Premi Cívic al Pen Català.

Així, a l'entorn de la qüestió de la literatura en trànsit, de què representa per a l'escriptor viure fora del propi context cultural, de les implicacions d'escriure en una altra llengua i de com es veu afectada la pròpia obra, en la taula redona de la primera sessió, moderada per Carme Arenas, presidenta del Pen Català, hi participaren, d'una banda, Juan Tomás Ávila Laurel, narrador de Guinea Equatorial, resident a Barcelona, al qual la denúncia del colonialisme i les xarxes de poder del règim dictatorial d'Obiang que mantenen la població guineana en un gran empobriment el dugueren l'any 2011 a fer una vaga de fam per demanar un govern més humà cosa que el dugué a fugir per por de les amenaces i les represàlies; i d'altra, Anzhelina Polonskaya, poeta russa, exiliada a Frankfurt, pels atacs a ella i la seua família a partir de la publicació d'una obra en què tracta l'enfonsament d'un submarí rus el 2000, un tema tabú al seu país i és perseguida pels nacionalistes russos.

En la segona sessió s'hi van plantejar qüestions sobre la por a la literatura, per què la literatura és considerada una amenaça per determinats poders;

de quines armes disposen els escriptors i quin és el veritable poder de la literatura, perquè sí que en té algun. La taula redona va estar moderada per El Kaissa Ould Braham, periodista algeriana, professora de llengua i cultura amaziga, especialitzada en polítiques de gènere. Hi van intervenir Salem Zenia, periodista, poeta i narrador algerià en amazic, per les seues activitats periodístiques i de promoció de l'amazic va haver d'exiliar-se; després de residir com a escriptor acollit a Barcelona el 2007, ha aconseguit establir-se a Catalunya on està vivint amb la seua família i desenvolupant la seua tasca literària. I a la fi, Irakli Kakabadze, poeta, narrador i dramaturg georgià. Kakabatze actualment és l'escriptor acollit pel Pen Català des del febrer de 2016. Les seues obres teatrals han generat polèmica per tractar temes com l'autoritarisme, la repressió de les minories ètniques i l'alienació de la societat consumista. A causa del seu activisme ha patit agressions i ha estat arrestat en diverses ocasions, per aquest motiu s'exilià als Estats Units i, aquests anys, a Barcelona. En el marc dels Octubre, va realitzar una lectura a Ca Revolta, en

la qual Ismael Sempere va llegir-ne la traducció al català feta per Víctor Obiols.

A la fi en la tercera taula, moderada per Joan Borja, escriptor i professor de la Universitat d'Alacant, va comptar amb la participació de la periodista El Kaissa Ould Braham, amb la qual s'hi va plantejar la situació de la censura i la vulneració de la llibertat d'expressió en l'àmbit de l'amazic, a Algèria, una llengua en una situació positivament emergent entre l'àrab i el francès, però alhora molt fràgil i crítica pel fet de trobar-se coaccionada i censurada qual-sevol difusió escrita, els pocs llibres que comencen a publicar-se s'han de fer des de França i passar-los clandestinament. D'altra, malgrat aquesta forta pressió política en contra, és en el present on està creant-se, on s'ha creat, la primera generació que escriu i llegeix en llengua amaziga. Aquesta periodista algeriana va romandre els dos anys com a escriptora refugiada a Catalunya i tot seguit va aconseguir establir-hi la residència.

Pel fet de reunir aquests criteris establerts pel Pen Internacional, aquests autors que han passat ara per València s'han vist recolzats, com molts altres, pel Programa Escriptor Acollit en principi durant dos anys en alguna ciutat refugi de l'ICORN (International Cities of Refuge Network), on se li proporciona allotjament i suport econòmic, a més d'integració social. L'ICORN consisteix en una xarxa amb més de cinquanta ciutats d'arreu del món que vetla per la defensa de la llibertat d'expressió dels escriptors —tret que inciten a la violència—, té el centre administratiu a Stavanger (Noruega) i actua com a eix de comunicació i coordinació entre les ciutats de la xarxa, els coordinadors dels programes i els escriptors convidats. Des del 2006, en l'àmbit del Pen Català, les ciutats que s'han inscrit en la xarxa internacional són Barcelona, Girona i Palma, i ara el més desitjable és que aviat també València en forme part.

L'estrena literària de Silvana Vogt

Silvana Vogt
La mecànica de l'aigua
Edicions de 1984, Barcelona, 2016
192 pàgs.

Els assedegats de noves veus literàries tenen, en el debut de Silvana Vogt (Morteros, Argentina, 1969), agosarat i prometedor, un motiu obligat d'alegria. La seva novel·la suposa una aportació enriquidora per a les nostres lletres, no solament perquè ens permet accedir a una mirada externa —argentina— sobre la nostra cultura, sinó també perquè l'autora adopta el català per a filtrar aquesta mirada en lloc de recórrer a la seua llengua materna. Són, els seus, uns primers passos molt personals que alhora recorden, inevitablement, el camí emprès per escriptors com Lucia Pietrelli, Pius Alibek o Najat El Hachmi, entre altres noms ja consolidats.

Deia Italo Calvino que el sentit últim a què remetent totes les narracions té una doble cara: la continuïtat de la vida i la inevitabilitat de la mort. *La mecànica de l'aigua* no n'és una excepció. Vera, una periodista argentina enemistada amb la Maga de Cortázar, tracta de construir-se el propi relat a Catalunya després d'abandonar el seu país natal, immers en el *corralito*. Hi va fent tombs, amb el seu entranyable company caní Kantiano, fins que coneix Eliseu Mussol, un editor català, atordit per les absències, que viu desencaixat els canvis que sacsegen el seu sector professional durant els anys dos mil. Tots dos tenen, en la literatura, la seua terra ferma, el seu recer contra la intempèrie, i és gràcies a això que estableixen una intensa relació mestre/deixeblla. Vera neda contracorrent i Eliseu directament naufraga pel curs d'un riu ple d'esculls que fa venir a la ment Heràclit. El desenllaç fatal de la història, el rompent accelerat i tèrbol del riu, sembla fer irrecuperables les aigües, fins que aquella remor tímida, situada en una dimensió

temporal diferent a la dels personatges, que havia anat mostrant-se i amagant-se, apareix a les darreres pàgines decidida a contradir el filòsof presocràtic i ens insinua la clau de l'obra: «La memòria, com l'aigua, colpeja, rebota i torna amb la seva mecànica implacable [...] Colpeja, rebota i torna fins que trenca la pedra. I llisca...».

Un aspecte que podria haver estat més ben resolt és el protagonisme de mestre i deixeblla, perquè el pretès equilibri no acaba de reeixir, malgrat que s'alternen les seues veus en capítols successius. De principi a fi, la figura femenina apareix millor perfilada que no pas la masculina i percebem que l'obra és, en realitat, un recorregut per l'exili interior de Vera. Potser és aquest el motiu que ha incitat lectors i algun crític a identificar la protagonista amb Vogt i, de retop, Eliseu Mussol amb Isidor Cònsul, a la memòria del qual apareix dedicat el llibre. Certament, és un entreteniment temptador, perquè el component autobiogràfic és acusat, més encara quan ha estat la mateixa autora qui ha revelat les vivències que pul·lulen, sigil·loses, per la ficció. Ara bé, reduir aquesta *òpera prima* a una mera autobiografia implica distorsionar-ne la lectura, perquè situa el focus en el lloc equivocac, però sobretot demostra que s'ignora l'essència de la mateixa literatura.

Silvana Vogt té clar el què, però sobretot s'obsessiona pel com. I encerta. El treball intens a què sotmet el text dóna un resultat ben meritori. És, de fet, allò que fa impactant i singular la novel·la des de la primera pàgina. L'autora aconsegueix elaborar una prosa punyent i continguda per a contar experiències que impliquen una càrrega emocional intensa, com la necessitat d'arrelar i de narrar-se en un entorn nou o el procés d'enfrontar-se al dolor per l'autèntica mort, que sempre és la de l'altre. Exhibeix també un domini de les tècniques de construcció literària poc habitual en els escriptors primerencs, plasmat en el ritme narratiu àgil, fins i tot trepidant en certs moments, que manté el lector expectant. Assoleix, encara, allò que molts altres persegueixen: fer que la novel·la sembla haver estat escrita a raig. Vogt s'exigeix més enllà del què i és per això que Vogt promet.

Mireia Ferrando

El crim de la memòria

Silvestre Vilaplana
Els ossos soterrats
Alrevés, Barcelona, 2016
267 pàgs.

«El amnésico ha sufrido una amputación, a veces traumática, del pasado; el olvidador se lo amputa voluntariamente, como esos reclutas que se seccionan un dedo para ser eximidos del servicio militar». Una diferenciació fonamental amb la qual Benedetti conclou que els pobles no són mai amnèsics. I aquesta és una novel·la negra on la veritable víctima és la memòria.

Els ossos soterrats desplega la seva trama entrelaçant dos plans temporals: un situat a l'actualitat, l'altre en el cru final de la Guerra Civil, on es respira aquella coneguda angoixa de la pau com a irremeiable acte de violència. «Abans lladres que assassins!», cridava mig país als anys quaranta; en el talent del lladre per matar sense tacar-se les mans, i anar cobrant la penyora de la pau i l'ordre sense que aquestes veus se li girin en contra, hi ha el pinyol de la nostra tragèdia i seria d'una ingenuïtat flagrant creure que aquella frase que ha deixat de cridar-se o ha perdut la seva funció. Des del primer pla, i de la mà de l'arqueòloga Júlia Ardid, la qüestió de la memòria històrica té una rellevància profunda, i les pitjors dificultats que haurà de superar la protagonista no són pas les de trobar una fossa comuna amb poca informació, sinó les traves d'uns poders polítics, econòmics i socials, salvaguardes de la desmemòria. Sensació de no haver d'anar gaire lluny per reconèixer un govern tan podrit com el que ens dibuixa Vilaplana: un cos de policia i un periodista desanimats, en el sentit col·loquial i en el literal —sense ànima—, un empresari plenipotenciari i soldats, que no faltin els soldats; un exèrcit de membres d'alguna comunitat d'ultradreta sempre a disposició de tots els anteriors. Tot tan inhumà, tan monstruós, que sembla mentida.

La bèstia ha despertat. I té gana

Glòria Sabaté

La filla de Lilith

Ediciones B, Barcelona, 2016

275 pàgs.

El pla més reeixit és la història de postguerra que anirem desenterrant amb la lectura, al mateix temps que l'arqueòloga desenterra els ossos de la fossa trobada. Una història potent, impecablement narrada i que s'enganxa a la pell. Els fets que filen la vida d'Elisa són d'una cruesa que amarga la saliva només de pensar-los. El terror està tan carregat d'humanitat que esgarrija. Es produeix, així, un contrast entre els dos plans que ens brinda una paradoxa: la història del passat acaba anant més a fons i ens afecta més que la del present, malgrat la familiaritat que tinguem amb la mesquina porqueria d'ara. Sabem els problemes que pot tenir un alcalde de Burjassot que pretengui trencar dinàmiques de connivència amb els neonazis, i hem vist fotografies amb abraçades amicals entre aquests i gent pitjor i més ben vestida que regenta la paradeta del seny i d'una democràcia, però, aïllat, que n'és de difícil prendre aquesta cosa nostra com a matèria literària. Els novel·listes negres del nostre país tenen el repte de superar el que algunes mares anomenen la sèrie dels polítics, i, més enllà del domini formal del gènere, això és el que farà prevaldre, o no, les seves obres.

A la novel·la, es posen en marxa dues lluites molt diferents amb la memòria. La d'un avui, on oblidadors d'ofici perpetuen generacions i generacions d'oblidadissos —que, seguint amb Benedetti, són «apenas candidatas a olvidadoras»— i que ens fa pensar en tants plans d'estudi mutilats on ja ens anava bé no tenir temps per arribar a veure-nos-les amb les vergonyes dels nostres avis. L'actualitat lidia una lluita per amputar el record que ens assenyala des del passat i ho fa, a vegades, amb disfresses d'amnistia. Però també lluita el poble, que no serà mai amnèsic. Elisa, que no és un poble sinó una dona desgraciada, ha de lluitar per sobreviure a l'amnèsia; per no oblidar ni tan sols durant una mil·lèsima de segon que aquell home que la sovinteja, a la pell del qual ja s'ha acostumat i que fins i tot podria arribar a trobar a faltar, ha estat l'assassí del seu marit. Elisa resisteix perquè aquell crim no sigui doble, emportant-se també la seva memòria i, sobretot, la de la seva descendència.

Alba Cayón

«El solstici d'hivern és a prop i el sol triomfarà per damunt de la foscor...». Però dues llunes plenes abans de Nadal de 1377, l'hivern submergeix Barcelona en un lloc fred i plujós, un entorn misteriós i perfecte per la venjança. Amb la seva primera novel·la, Glòria Sabaté captiva al lector des de la primera pàgina i l'introdueix dins el món polifacètic de l'Edat Mitjana a Barcelona: un món caracteritzat pels contrastos entre la població cristiana i jueva, l'home científic i la remeiera, entre classes socials de rics i pobres... En seixanta-nou capítols, la majoria breus, l'autora barreja elements de les religions amb la superstició i la raó per crear un lloc ideal per a una novel·la d'argument estructurat i amb personatges profunds i autèntics. El llenguatge utilitzat és llest i ple de descripcions detallades sobre costums, herbes i ungüents, la societat medieval i les olors dels carrers —una mostra del coneixement profund de la cultura de l'època de l'autora i una il·luminació de les nits fosques, fredes i plujoses que rodegen als personatges de la novel·la.

El marc i rerefons que inicia, interromp i acaba la novel·la són dues llunes plenes i una lluna negra combinades amb la història de Lilith, considerada la primera esposa d'Adam, que va abandonar l'Edèn per iniciativa pròpia i per rebel·lar-se contra Déu i el seu sistema de domini. L'assimilació de Lilith a un dimoni d'aspecte femení molt atractiu, en combinació amb la lluna negra, simbolitza la desmesura i els desitjos profunds dels éssers humans: «la primera dona de descendència divina, la primera del seu llinatge, en volia més...». I amb cada capítol que avança la novel·la, el lector es pot submergir en el fil que lliga la història del personatge amb la Barcelona medieval.

No és coincidència, doncs, que el primer mort es troba de nit, en un carrer al costat del bordell de Viladall entre pudors de fems i misèria humana. L'home assassinat està ple de mossegades, amb els collons arrencats, les ungles estripades i el rostre desencaixat pel dolor i la por. No serà l'únic. Comença la investigació dels crims entre pergamins, obstacles imposats per la societat i oracions diabòliques. Tot passa majoritàriament en la foscor de la nit freda, incrementant la tensió de la novel·la. Enmig de l'acció, hi ha un barber cirurgià, Joan Marçol, que esdevé personatge principal i intenta resoldre el misteri utilitzant la ciència i les novetats de la medicina, encara malvistes per una gran part de la societat medieval. Els assassinats qüestionaran la seva dedicació a la ciència i la seva repugnància envers la fetilleria. Però amb l'ajuda de la remeiera, el jove alquimista jueu i el canonge, Marçol va descobrint a poc a poc els secrets dels morts mentre es mou entre altres personatges que donen un aspecte viu a la novel·la i completen la imatge escènica. Amb una tria minuciosa de les paraules, Glòria Sabaté crea un mapa vivaç de Barcelona i el lector se sentirà part de la història mentre segueix els protagonistes pel call i els carrers a la dreta i a l'esquerra de la Rambla fins a la Ribera.

La filla de Lilith és una obra de gran qualitat de Glòria Sabaté, professora de la secció de Filologia Romànica a la Universitat de Barcelona. L'estudiosa va fer el seu ingrés en el món literari l'any 2007, en guanyar el primer premi Joana Raspall de Relats Breus de Sant Feliu de Llobregat per *Na Brianda* i ara, amb la seva primera novel·la, ha obert una nova porta a la seva carrera d'escriptora. O, per dir-ho d'una altra manera, ha cursat màsters de història de la ciència i les cultures medievals, ha esdevingut una experta del món medieval, ha impartit classes de literatura catalana medieval i ha redactat estudis de literatura i cultura àrab. I amb tot aquest bagatge cultural transmet, a cada pàgina del seu llibre, el seu amor per la cultura, i deixa assaborir al lector els gustos especials i incomparables de l'Edat Mitjana, integrats màgicament en una història de ficció.

Laura Schröder 9

Memòries d'un diari

Lluís Foix
Aquella porta giratòria
Destino, Barcelona, 2016
300 pàgs.

Fa un cert temps es deia que el millor periodista és aquell que no existeix. Com si fos possible una mena de grau zero d'escriptura, com si la invisibilitat textual fos garantia d'objectivitat i rigor. És el millor ressenyador aquell que no existeix?

Potser sí. Però avui provarem de fer tot el contrari.

Tot i que molts lluitem per evitar la temptació, és gairebé impossible no enamorar-se, una mica almenys, del nostre objecte d'estudi. Un objecte al qual dediquem temps, passió, esforç. Quina emoció, creieu-me, de veure ballar entre les pàgines de la guardonada obra de Lluís Foix molts dels personatges que van habitar la meua tesi doctoral! Què vibrant veure'ls bategar des de la mirada d'un altre, d'un ésser privilegiat que va compartir cafès amb ells, converses, escenes transcendents per a la història periodística d'aquest país.

Perquè, sens dubte, la història de la informació i la comunicació del territori no es poden entendre sense la presència de *La Vanguardia*. Amb tot i com fa explícit al principi del llibre, Foix no pretén de fer una història exhaustiva del diari barceloní, sinó una crònica personal de la seva experiència a la redacció del diari —de fet, hi va estar en diversos càrrecs, des de traductor de premsa internacional a director.

Aquest és l'objectiu que exposa l'autor una finalitat que, alhora, serveix a manera de *captatio benevolentiae* atès que la subjectivitat que presenta com a talia li pot servir d'escut envers altres versions dels mateixos fets.

Quan vaig obrir el llibre, els meus horitzons de lectura es gronxaven entre diverses possibilitats del gènere, del que s'anomena «literatura memorialística» o «literatura del jo». Seria una autobiografia? Un llibre de memòries?

Amb el viatge autobiogràfic el lector s'hauria de trobar davant d'un examen de consciència personal a partir de l'experiència de tota una vida. Un propòsit valent i arriscat. Però no es tractava d'això, descobria jo a mesura que passava pàgines. Les memòries entren dins d'una altra categoria. No impliquen necessàriament examen de consciència, ni avaluació de la configuració de la pròpia personalitat. Són el relat d'una vida humana, que, tot sovint, s'erigeix en símbol d'una època o d'una societat. No, això tampoc.

Lluís Foix s'erigeix, com a bon periodista, en cronista d'un temps, d'un ofici, d'un diari. Del diari, més aviat, que ell va viure. L'autor no descabdella els fets fonamentals que va viure a *La Vanguardia* de forma rigorosament cronològica. Els esdeveniments perden protagonisme davant la «intrahistòria» del periòdic, una història menuda que s'encarna en tots els personatges que Foix va conèixer de primera mà: des dels conserges fins als diferents directores, caps de secció, redactors i corresponsals. És la història emocional de les signatures que van portar a tants lectors les notícies d'arreu.

Així *Aquella porta giratòria* se'ns apareix com un mirador privilegiat on s'apleguen periodistes fonamentals d'aquest país, però també noms molt més desconeguts per al lector d'ara i que van ser imprescindibles per a la configuració de la complexa xarxa que era la premsa durant la dictadura franquista i durant la transició —períodes històrics que ocupen el pes majoritari del relat. Coneixem retrats que capten la psicologia i la importància social de cada personatge: Santiago Nadal, Àngel Zúñiga, Horacio Sáenz Guerrero, Javier Comín, Antonio Carro, Llorenç Gomis, Tristán La Rosa, Álvaro Ruibal, Tomàs Alcoverro, Lluís Permanyer, la família Godó, etc.

L'obra de Foix, lectura amena, àgil, és alhora una excel·lent font documental —des d'una mirada subjectiva, però quina no ho és?—; una porta magnífica que ens permet d'endinsar-nos en unes dècades convulses.

Amb tot, ens queda la sospita que hi han quedat molts relats al tinter. El nostre fetitxisme ens omple de curiositat, però respectem la prudència de l'escriptor-cronista, que no ha volgut fer un relat complaent, però sí un retrat ple de respecte.

Blanca Ripoll Sintes

Des de l'Oest i en diferit

Jordi Coca
Califòrnia
Galaxia Gutenberg, Barcelona, 2016
214 pàgs.

D'entrada i, recurrent als imaginaris col·lectius construïts al voltant dels llocs comuns de la geocultura nord-americana, constatem que l'estat de Califòrnia és sempre un espai productiu, especialment estètic-productiu. Aquesta observació, aparentment universal, sembla encaterinar profundament el protagonista i veu narradora de la novel·la, un professor de trenta-quatre anys que, just després de divorciar-se, emprèn un viatge d'ensomni per cartografiar la immensitat paisatgística representada a les taules dels grans pintors del XIX, membres de la Hudson River School. El que podríem entendre com una necessitat imperiosa per reinventar-se, en paraules d'Àlex Broch, com a conseqüència d'una frustració generacional que s'ha vist desgastada pel fracàs constant de la vida, en l'obra de Coca assumeix una dimensió extremadament complexa i brutalment exigent.

L'estructura narrativa es vertebra mitjançant la reconstrucció en diferit d'un seguit de vivències que el protagonista hauria anotat durant aquest periple, a principis dels anys noranta, en una mena de diari de viatges. La versatilitat textual, però, es fa encara més sorprenent quan el mateix narrador ens assenyala una distància, quasi voyeurística, amb la resta d'esdeveniments i personatges, i/o quan introdueix referències explícites del gènere líric, elements pictòrics, musicals i fotogràfics, tot perfilant una panoràmica pròpia d'una *road movie*. La travessia que va des de Denver a Berkeley, on a priori ha d'arribar per impartir classes a la universitat, s'acaba convertint en un espai dubitatiu i transitori en què afloren tot tipus de contradiccions, que no només interfereixen en el progrés personal i acadèmic del jo narrador, sinó que finalment es filtren en el context escenogràfic de l'obra

per convertir-se en el seu motor principal. Tant és així que les podem observar encarnades en la figura espectral del poeta Tom Dunkel, un personatge peculiar i excèntric, l'aparició del qual marca un abans i un després en la vida del protagonista de *Califòrnia*. Dunkel simbolitza l'escletxa mortífera d'una visió mítica i superficial de les coses i, al mateix temps, l'encreuament necessari per continuar narrant. A les acaballes entre l'univers desenfrenat i politoxicòman de Kerouac, Ginsberg o Cassidy —els *Beats*—, i l'ordre estoic i reprimat del context universitari, ens trobem amb un impuls cínic i desinteressat que porta el jo narratiu a replantejar-se la seva recerca personal i professional cap a la part més salvatge, cap «a l'oest de la —seva— vida», i la del continent americà. Allà on encara sigui possible experimentar alguna relació amb la realitat que no passi pels mecanismes codificadors de l'experiència autoconscient, però que tampoc no caigui en el pur consum turístic.

Una novel·la genuïna i polièdrica que ens convida a reflexionar sobre

l'estat i la relació aparent de les coses, d'una manera subtil i sintètica, establint connexions dialògiques a partir de les quals basteix el fil argumental:

la relació Catalunya/Estats Units, la dicotomia alta/baixa cultura, la geografia est/oest nord-americana, etc. Un ventall explícit d'exigències literàries que també tenen molt a veure amb la preocupació que Coca verbalitza, a través d'un dels personatges de l'obra, per a l'articulació d'un horitzó d'expectatives determinat —i tota la teorització entorn de l'estètica de la recepció de Jauss, que no fa més que reclamar una lectura atenta i curiosa. Amb el plus que hi afegeix la citació directe d'un recopilatori considerable de referents artístics i culturals, sovint a mode d'elogi, que van des de l'escriptor mallorquí Miquel Bauçà —a qui, a més a més, és dedicat el llibre—, fins al director de cinema italià Michelangelo Antonioni, i en especial a la pel·lícula *Zabriskie Point*, passant pel poeta del segle XIX William Carlos Williams —*A Love song*— o el cantant Nat King Cole, *Somewhere along the way*, com a homenatge als lluitadors pels drets civils durant la dècada dels 60.

Júlia Ojeda Caba

Ciutats

Un bon amic em comentava fa pocs dies el motiu dels seus turments. Havia canviat de ciutat i el retorn cap a una metròpoli de joventut, idealitzada en les aquarel·les de la memòria, no li acabava de fer el pes. L'urbs havia canviat, igual com ho havia fet ell i la petja del pas del temps —inexorable— n'havia modificat la seva percepció.

—Que n'és de sorollosa aquesta ciutat!— es lamentava. I recordava amb melangia els defectes de la seva anterior ubicació, a l'exili.

El meu amic es debatia, com l'enamorat que dubta entre dues amants, en un bucle intern per decidir quina seria la millor opció. Veiem els defectes del que coneixem, de l'entorn on fem un zoom sensorial, on furguem amb la nostra presència i pensament el pas dels dies, la quotidianitat que ens va encenent, recremant, desgastant i que ens fa estimar i odiar —com un vell amor— aquella acompanyant silent, llunyana, boirosa i de vegades esperpèntica, iracunda, galtaferida,

atapeïda d'àvies que fan cops de colze al súper i de mal educats que es llancen sobre el seient buit al bus, mentre el pare de família i la mare amb dues criatures, arrosseguen exhaustos el cotxet i els fills.

La ciutat ideal no existeix, com tampoc existeix la feina ideal ni l'acompanyant perfecte. Ja ho esbossa Teju Cole en la seva primera novel·la *Everyday is for the Thief* on el retorn als orígens es dibuixa amarg i la corrupció tenyeix els carrers —que recordava innocents— dels seus records. També ho expressa molt bé Natalia Ginzburg a *Les petites virtuts*, dins del «Retrat d'un amic» quan diu allò que: «La tristesa que ens inspira la ciutat cada

vegada que hi tornem, la trobem en aquest sentir-nos a casa i sentir a la vegada que, nosaltres, a casa nostra, no tenim motius per ser-hi».

Arriba una edat on ens hem de decidir. I ja no és allò de les ciències o les lletres, si el Pau o el Pasqual, si el tortell de nata o de massapà. Ara toca decidir si Berlín o Pequín, si voldrem passar el Nadal amb els pares cada cop més grans o ens convertirem nosaltres en els nostres pares engendrant fills i continuant les baules de la cadena del temps. Tot això toca decidir. I en quina ciutat ens quedem. On volem llançar l'àncora, en quin prat volem arrelar. Mentre no prenem aquestes i tantes d'altres decisions, tal vegada la Literatura ens doni pistes sobre com afrontar les incerteses de la vida i ens faci veure que podem viure en moltes ciutats alhora, almenys durant els instants fugissers i màgics de la lectura.

Laura Basagaña

Al capdavall, un home

Carme Riera
Les darreres paraules
Edicions 62, Barcelona, 2016
165 pàgs.

Amb aquesta novel·la, guardonada amb el Premi BBVA Sant Joan 2016, Carme Riera ens torna a seduir un cop més amb un relat de to còmplice i confident, que ens descobreix el món íntim d'un personatge a la vegada històric i llegendari, l'arxiduc Lluís Salvador d'Àustria. L'arxiduc de Riera és un home nostàlgic i afligit, una peça clau en els afers polítics que han portat a la Gran Guerra, però també un home profundament pacifista, un home de cultura i de ciència, que defuig els protocols monàrquics i gaudeix del contacte amb el poble i el paisatge. L'escriptora utilitza el recurs del manuscrit trobat —en aquest cas, comprat a un preu desorbitat— per dotar de versemblança les suposades darreres voluntats que Lluís Salvador dicta al secretari, com si del seu admirat doctor Freud es tractés. Des de Brandýs, a Bohèmia, en ple any 1915, quan, visionari, ja intueix la desfeta de l'imperi austrohongarès, empra les forces que li resten per anar explicant a través d'escenes, imatges i el·lipsis la seva història, que és, a la vegada, la de l'antiga casa dels Habsburg.

Així, la mirada enrere comporta una recerca identitària, necessitat ja present en obres anteriors de Riera, i *La meitat de l'ànima* n'és un exemple destacat. Malgrat que ara la procedència i la posició del protagonista són ben clares, ell no s'hi sent còmode, es revolta i trenca les normes lligades al seu estatus. És un arxiduc devot dels seus, que no són precisament els parents —que, ben al contrari, li critiquen les formes estrafolàries—, sinó un seguici integrat per persones més aviat humils que va reunint al llarg dels seus viatges.

Si bé a *La dama de les boires* (1987) Gabriel Janer Manila atacava

la figura de l'arxiduc tot mostrant-lo com un home ric que sempre avantposava el seu plaer i la seva voluntat, que comprava terres i persones, Riera parteix de la imatge paradigmàtica, la del primer turista de l'encara illa de la calma —una representació arcàdica de la Mallorca rural que més entrat el segle XX s'ensorraria. Es tracta d'un retrat benèvol i alhora humà. De fet, són sentiments tan primaris com la culpa i el penediment els que impulsen la narració del protagonista, a la recerca de la redempció.

A mesura que avança la confessió, el desig del narrador va ocupant-hi un lloc central, un desig que no encaixa en la norma religiosa ni moral del moment. És aleshores que el recitat pren volada i esdevé del tot encisador. Coneixem les seves pors, les tristeses i els anhels. L'esperit inquiet el porta a desitjar ser a prop de la mar, en una mena de correlat del seu caràcter canviant i impredecible. Per això s'encapritxa de Miramar. I en aquest indret troba Catalina, una pagesa mallorquina que, com una sirena, l'atreu amb el seu cant, en una llengua que el captiva i que de seguida vol aprendre. Com si d'una rondalla es tractés, el gran Habsburg s'enamora de la pobra pagesa, la converteix en la senyora de la possessió de s'Estaca i la porta a l'alta cort vienesa.

Tanmateix, l'amor impossible és una constant en Riera —des de *Te deix, amor, la mar com a penyora* (1975) fins a *La veu de la sirena* (2015)—, i el desig flueix, més enllà dels paradigmes i de la necessitat de delimitar la sexualitat. És un desig que l'absència encén, que es revesteix ben sovint d'ansies de posseir, i potser per això acaba en abandó. Cada indret, ja sigui Mallorca, Venècia o Praga, vincula l'arxiduc a un amor, que el lliga per un temps, però que al final l'expulsa.

Al capdavall, la prosa senzilla i lírica de Carme Riera ens fa proper el gran personatge històric, per mitjà del retrat d'una vida de febleses i mancances, i ens fa sentir el seu anhel de fugir de la pròpia condició i vagarejar a través de la mar. Aquest gran blau tan present en la narrativa de Riera que ben sovint pren el protagonisme als personatges, tot evocant la llibertat i el desig d'aventura.

Irene Zurrón Servera

Lluita, llibertat i desencant

Rosa Maria Arquimbau
Quaranta anys perduts
Comanegra, Barcelona, 2016
214 pàgs.

A l'epíleg d'aquest volum, Julià Guillamon remet l'obra de Rosa Maria Arquimbau a la de figures tan conegudes i influents com Mercè Rodoreda o Josep Maria de Sagarra. A més, però, no s'està de remarcar que l'autora «és una figura irrepètible». La sorprenent combinació d'innocència i de lucidesa davant la duresa d'una vida que no dona treva, o la defensa tràgica d'una llibertat a la qual aspira sense concessions, són només algunes de les paradoxes que fan de l'obra d'Arquimbau una reflexió complexa i molt concreta del seu temps.

Quaranta anys perduts ens presenta la història de la Laura Vidal, explicada per ella mateixa, des del 14 d'abril de 1931 fins a un dia indeterminat de 1971. Quatre dècades d'història d'una dona que es barregen i es confonen, inevitablement, amb la història política i social, bèl·lica, col·lectiva, monumental, la Història, en definitiva, de Catalunya, durant la República, la Guerra Civil i la dictadura de Franco. La primera particularitat de l'obra, però, és que el text està construït des d'una perspectiva absolutament personal: només tenim notícia dels fets històrics més cabdals en la mesura que incideixen directament en la vida de la Laura i d'aquells personatges que l'envolten. Si bé ens podem quedar amb la sensació que el punt de vista estrictament únic de la protagonista és limitat, l'estratègia de l'autora passa per filtrar la reflexió sobre l'època a través de dos grans temes que, des del prisma d'allò personal, assoleixen dimensions polítiques i retraten perfectament els temps que viu Laura Vidal: la desmitificació de la moral convencional, burgesa, dominant, a la qual se suma la crítica de la falsa moral dels nous rics de la postguerra i l'autonomia de la

Distòpies ecològiques desesperançadores

Diversos autors

Deu relats ecofuturistes
Males Herbes, Barcelona, 2016
221 pàgs.

dona. A partir del desplegament d'una trama senzilla, amb una estructura lineal, exempta de complicacions narratives, la novel·la esdevé una crítica reeixida de la hipocresia disfressada d'idealisme, una defensa constant del pragmatisme i el relat de la lluita per l'autoconstrucció d'una vida.

Quan llegim la història de Laura Vidal, no podem oblidar la figura de Maria Rosa Arquimbau, que Julià Guillamon s'encarrega d'analitzar tant a l'epíleg citat com al volum *L'enigma Arquimbau*, que acompanyava en un cofret la *nouvelle* *Història d'una noia i vint braçalets*. Les postures polítiques i vitals i els projectes del personatge de ficció i de l'autora són significativament similars; no obstant això, Guillamon, adverteix dels riscos d'identificar autora i personatge, ja que la Laura és un «alter ego mundà» amb un gran potencial narratiu: la figura de la modista, que pot treballar i guanyar-se la vida amb independència de la família, és ideal per presentar una sèrie de problemàtiques pròpies de l'època en què viuen l'escriptora i el personatge.

I potser la clau de *Quaranta anys perduts* es troba a la tensió entre els dos sentiments que vertebrèn la novel·la: la rebel·lia i la melancolia. La rebel·lia d'un personatge a través del qual és possible vehicular la lluita per la independència econòmica, per la llibertat sexual, per l'autonomia d'unes dones que volen ser protagonistes del seu futur. Tanmateix, malgrat l'enteresa amb què autora i personatge s'enfronten a la vida i malgrat l'aparent solidesa d'algunes de les seves postures, és impossible reconduir la novel·la a un final únic, inequívoc. La nena de catorze anys que assisteix a l'adveniment de la República, il·lusa i innocent, és tanmateix sorprenent en la seva prudència i lucidesa a l'hora d'enfrontar-se a les expectatives de futur. Un marcat to de nostàlgia, quasi amarg, impregna cada pàgina de la seva història. «Estigmatitzada per haver viscut i privada de viure», la Laura encarna una afirmació i, alhora, la certesa d'una absència; d'aquí el caràcter tràgic del personatge, del títol i de l'obra: quaranta anys d'independència i d'experiència i, també, i potser per això mateix, de pèrdua d'il·lusions davant d'un món que canvia massa ràpid i que no ofereix cap port segur.

Esther Vilar Portillo

La ciència-ficció és un gènere que proveeix un espai d'experimentació on els autors posen a prova la nostra societat en contextos imaginaris extrems. Les distòpies ecològiques són fruit de la consciència social que des dels anys 60 hem anat adquirint sobre els problemes mediambientals que pateix el nostre planeta, la necessitat de generar noves alternatives de consum i l'ús dels prefixes eco- i bio- que tan arrelats estan al nostre vocabulari quotidià. Malgrat el caràcter fatalista que comparteixen els textos recollits en aquest volum, s'abisma en alguns d'ells un rerefons moral amb una intenció reivindicativa. És el cas d'«Estripaventres» de Roser Cabré-Verdiell, on es descriu l'evolució d'una societat que col·loca xips cada cop més invasius als cossos dels ciutadans i convida al suïcidi tots aquells no-sostenibles.

A. Munné-Jordà aposta per mostrar les conseqüències de l'efecte hivernacle al seu «Parc climàtic». La història es situa en un món post-canvi climàtic i relata en un *flashback* l'excursió d'un grup d'amics expresidentis a un parc temàtic on es reproduïx la nostra realitat actual en ple efecte hivernacle una mena de túnel del terror en què uns robots els mostren com era la Terra fa tres-cents anys.

«Equilibri», de Núria Abril, exemplifica un dels temes més visitats pels autors de ciència ficció, com és el control de la població per part de l'estat. La història de la Raquel, que viu a una casa completament domotitzada, amb un gat i un gos que pot desconnectar amb un simple botó, reflecteix una societat anestesiada i controlada a base de píndoles anul·ladores de sentiments.

Dos relats comparteixen el neguit per l'acumulació de deixalles. Mentre que a «L'Indigent» Carme Torras ens ensenya

com quedarà el món si no es posa fre a tots els residus tecnològics, «Abocador» de David Castejón va un pas més enllà, atès que els humans ja han envaït el sistema solar per convertir-lo en un abocador. La idea de reciclatge és força present a la majoria dels relats fins a arribar a punts escatològics on l'enterrament dels morts passa per processos antropofàgics. N'és un exemple el conte «El pastor de formigues», de Ray d'Aleixo, on els immigrants a un altre planeta, per ser acceptats, es converteixen en tombes humanes a l'ingerir els difunts autòctons. I encara més explícita és la història que Carles Ribas relata a «Vilardell, percaçador d'essències». En un món de recursos esgotats, els processos de reutilització es fan obligatoris i tot està controlat per evitar que es perdi cap recurs. Amb el temps tot es normalitza, i cal acostumar-se a prendre un cafè fet a base de restes d'altres cafès.

Ara bé, el text més surrealista, amb essència de Godzilla, és el relat «Manuel», escrit per Max Besora: narra la vicissitud d'un hámster que, després de passar una nit al microones es converteix en un animal gegant amb aspiracions de destruir la raça humana i que parla fent servir citacions cèlebres.

Centrant-se en la involució del llenguatge com a resultat de les noves tecnologies, «Parc Climàtic» mostra uns personatges dialogant en un català semblant al dels missatges de text de mòbil, i altres relats, com ara «L'Indigent», experimenten els canvis de veu narradora. Alguns autors, com Enric Herce, s'aventuren en la hibridació entre ciència-ficció i qüestions de gènere: a «Estels negres», s'hi projecta una ciutat que és l'evolució d'una simple Smart City i serveix d'escenari a la relació sentimental entre els dos protagonistes. No falten les referències literàries a «Llàtzer mil vegades» de Ferran Garcia, on Lazarillo de Tormes es veu encarnat per un macabre personatge que practica el suïcidi assistit.

Deu relats ecofuturistes presenta un apropament a l'ecocríticisme des de diferents punts de vista com ara el feminisme, la crítica social o el llenguatge, a vegades amb voluntat política, altres vegades com a variant fantasiosa d'un model literari. Tot plegat un gran ventall de possibilitat diverses.

El discret encant del subproletariat croat

Zoran Malkoč
El cementiri dels reis menors
Raig Verd, Barcelona, 2016
214 pàgs.

«Roués arruïnats, amb equívocs mitjans de subsistència i d'equívoca procedència, plançons degenerats i aventurers de la burgesia, rodamons, llicenciats de tropa, llicenciats de presidi, fugitius de galeres, estafadors, saltimbanquis, lazaroni —lumpen napolità, de llarga i borbònica tradició—, carteristes i lladre-gots, jugadors, alcavots i amos de bordells, camàlics, escriptors de mala mort, tocadors d'orguenet, drapaires, esmoladors, llanterners, captaires... en una paraula, aquella massa informe, difusa i errabunda que els francesos anomenen *la bohème*.» No és precisament una mirada amable, la de l'autor d'aquestes línies, que no és pas Zoran Malko, sinó Karl Marx en persona. Marx, de fet, encunyaria un terme de connotacions negatives per a englobar aquesta massa sense «consciència de classe»: el *lumpen* proletariat o *lumpen*. I així, potser, va alliberar la bohème de part de la seua càrrega negativa. *Bohème* o *lumpen*, tanmateix, eren molt més presents en la societat que en la literatura. Simple tòpic en la picaresca, mer decorat en Dickens, caldria esperar al segle XX per a veure-hi aparèixer els desheretats equívocs, amb Pieyre de Mandiargues d'excursió pel Barri Xino de Barcelona o Henry Miller contant la seua vida bohèmia en *Tròpic de Càncer*. Més endavant, el *dirty realism*, si em permeteu la provocació, va canonitzar el tema.

El realisme, tanmateix, no té per què ser obligatòriament brut. L'èxit del terme i la seua generalització han acabat creant una literatura que s'assembla a cert periodisme de «carrer»: pura exhibició de misèries sense cap vàlua literària. Literatura «grogga» que fussa en el fang, com els porcs, i, sovint, té la barra d'afirmar que pretén denunciar allò que, en el fons, s'alegra de mostrar. George Orwell ho diu molt millor que no ho faig

jo en la maldestra paràfrasi que acabe de perpetrar: «Miller escriu sobre l'home del carrer i, tot siga dit, és una llàstima que aquell carrer estiga ple de bordells (...)». En general, en els llibres de Miller, es llig sobre persones que beuen, parlen, mediten i forniquen, i no sobre persones que treballen, que es casen, que crien els seus fills». Afortunadament, Orwell no pot ser acusat de conservador.

En fi, que jo reconega obertament que la descripció de la sordidesa m'avorrex en comptes de trasbalsar-me no lleva perquè segle i mig més tard la precisió de la descripció de Marx siga esfereïdora. Aquests són, gairebé exactament, els protagonistes dels relats de Malko. D'una manera que em recorda una mica al gran Fonseca, els primers relats del qual foren prohibits al Brasil «per exterioritzar matèria contrària a la moral i als bons costums», Malko no jutja els seus personatges. Com la de Fonseca, la seua és una mirada diàfana. Relata fets més o menys abjectes com un entomòleg podria referir el comportament dels insectes. Com Fonseca, jo diria que alguns relats pequen una mica del tremendisme adés comentat, però el conjunt s'enlaira perquè, d'una manera diferent a com ho farà el brasiler en la seua obra més recent, en què els seus personatges són alhora salvatges i lletrats, Malko, per damunt de tot un mestre de l'humor negre, no deixa sempre que la realitat el limite. *Dirty?* Sí, però amb humor. *Realism?* *Not entirely*. Els desheretats, contra tot pronòstic, poden parlar com si fossen filòsofs, entreverant cites com qui no vol la cosa. Tenir el cognom d'un personatge de Dostoievski pot resultar decisiu. El pinxo més eixelebrat, que ensenya el piu a les caixeres, és en un altre relat un autor teatral —ai, els embrutapapers! Els personatges s'hi entrellacen, muten, dibuixen un conjunt boirós i inexacte, absolutament i afortunadament divers.

No voldria acabar sense fer esment de la traducció de Pau Sanchis. Sóc absolutament incapaç de jutjar la fidelitat respecte de l'original croat, però em sembla que no haurà estat una tasca fàcil. El resultat, siga com siga, és impecable: una llengua fluida i exacta, que ja voldria trobar en més d'una novel·la catalana. Sospite també que l'original deu ser, malgrat tot, més agosarat, menys normatiu, però això ja són figures d'un altre paner.

Juli Alandes

El dret a rebutjar

Saïd El Kadaoui Moussaoui
No
Catedral, Barcelona, 2016
199 pàgs.

La conversa desplegada a *No* la protagonitzen dos amics que van néixer al Marroc i es van conèixer a Catalunya, a un congrés titulat «Relat, memòria i identitat. Aproximacions des de la psicoanàlisi i la literatura». I aquests són els temes que vertebreren els fragments de vida que el narrador, un professor de literatura i escriptor frustrat que resideix en terres catalanes, decideix compartir amb el seu amic, un psiquiatre que fa set anys va tornar al Marroc.

El primer fragment coincideix amb el dia en què el narrador fa 40 anys —«l'edat de l'implacable despertar»— i l'últim l'escriu quan en fa 41. En aquest any, hi caben records, anècdotes, reflexions intel·lectuals en to assagístic, dubtes, desitjos, i també obsessions, com l'art i el sexe, omnipresents en la novel·la, que apassionen i alhora provoquen buidor en el protagonista. Aprenem que es troba en una cruïlla permanent i transita per un univers que construeix des del «no»: viu en un no lloc —un territori fronterer, entre un Marroc al qual no pot tornar i una Catalunya a la qual no pertany—; està atrapat en la no-acció —manté una relació amb la Maïte, però no s'hi vol comprometre— i en la no-escriptura, perquè no pot treure's de dins el llibre que fa anys que construeix, un llibre que ha d'explorar sobretot «l'espai de les possibilitats infactibles» —i que acaba sent el text que llegim.

El Kadaoui va néixer al Marroc i viu a Catalunya, on exerceix de psicòleg; el 2011 publicà *Cartes al meu fill: un català de soca-rel, gairebé*, un cant a les identitats construïdes des d'afiliacions múltiples i una guia vital contra actituds dogmàtiques i monolítiques. *No*, que beu dels mateixos principis, està precedida d'una citació d'aquesta

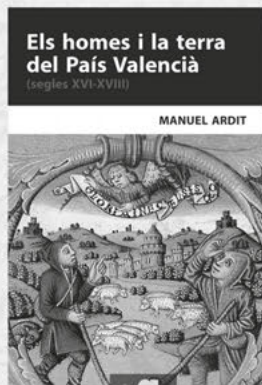
obra que assenyala la varietat de camins que es desprenen del fet migratori. En aquest sentit, la novel·la presenta una galeria de personatges que funcionen com a vides contingents a la del narrador: les persones que no ha esdevingut, les persones en què no es vol convertir i les que podria haver esdevingut al Marroc. L'exemple de l'amic funciona com a contrapunt, i és que el narrador i el seu amic van néixer a Marrocs diferents —l'un pobre, l'altre ric— i es van criar en famílies i contextos diferents —l'un seguidor d'un islam ritualista, l'altre culte i amant de la literatura. La partida de l'amic empeny el narrador a visitar el seu Marroc i a explorar-ne les rutes que no va emprendre. Aquest exercici de reminiscència es presenta també com un aprenentatge: «vull trobar el to, la veu i la mirada que em permeti reproduir l'estètica d'aquest món decadent que m'envolta, orgullós de si mateix, i el qual només aspiro a transformar en literatura, ja que res puc fer per canviar-lo en la realitat».

Derrida assenyala que la literatura té el dret de dir-ho tot. En aquest text, El Kadaoui ens planteja un personatge que es recolza en la ficció, sobretot la de Hanif Kureishi i Philip Roth, per interpretar-se, i també per reflexionar sobre el que vol dir ser marroquí, i sobre com es pot ser marroquí a Catalunya. Els llibres, la lectura són l'element que vehicula les relacions del narrador amb els altres: creen distància entre ell i els seus pares, però són el que l'uneixen a la Maite, que coneix el Magrib perquè l'ha llegit, i llegint-lo l'interroga i en descobreix la pluralitat.

L'amic del narrador retornà al Marroc perquè no desitjava ser llegit com a marroquí «tipus» ni ho volia per als seus fills. El narrador decideix abraçar l'alteritat i reivindicar una identitat perifèrica, fragmentada, allunyada de totalitzacions. El text que finalment escriu representa el rebuig a les etiquetes identitàries homogeneïtzadores i artificials, a les ideologies. Hi defensa poder triar de quina manera es relaciona amb els orígens, amb l'Islam, amb la família, amb altres marroquins que viuen a Catalunya, amb el seu cos que canvia i amb les decisions que (no) prendrà.

Meritxell Joan

editorial afers

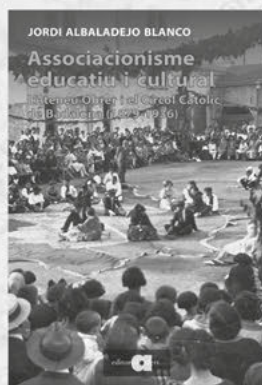
Manuel ARDIT
Els homes i la terra del País Valencià
(segles XVI-XVIII)
610 pp.

Anne-Marie THIESSE
França
Quina identitat nacional?
140 pp.

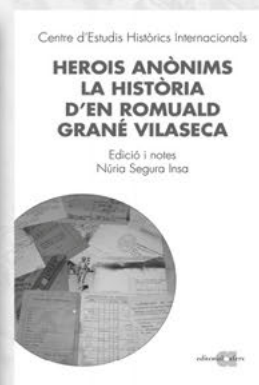
Francesc MONTERO
Manuel Brunet
372 pp.

Jordi ALBALADEJO BLANCO
Associacionisme educatiu i cultural. L'Ateneu Obrer i el Círcol Catòlic de Badalona
248 pp.

Jordi VIDAL (coord.)
Afers 85
Les ciències de l'Antiguitat a Catalunya
296 pp.

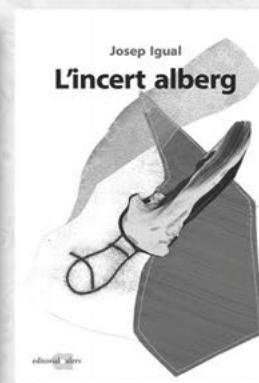
Núria SEGURA INSA (ed.)
Herois anònims
La història d'en Romuald Grané Vilaseca
212 pp.

Elies SEGUÍ MAS (ed.)
Una nova via per a l'empresa valenciana
222 pp.

Salvador VENDRELL
Els dimonis que dicten
202 pp.

Josep IGUAL
L'incert alberg
312 pp.

Informació i subscripcions: Editorial Afers, s.l. / Apartat de Correus 267
46470 Catarroja (País Valencià) / tel. 961 26 93 94
E-mail: afers@editorialafers.cat / <http://www.editorialafers.cat>

Un any phantasticus per a l'inquiet món de les arts

Desenes de propostes escèniques, plàstiques i musicals han reblit el panorama cultural català durant aquest any Lull. En desgranam algunes.

Ramon Lull, Ramon lo Foll. Ramon. Set-cents anys fa de la mort del més gran savi d'Europa. A Mallorca, el seu petit país, Ramon Lull és present de forma permanent dins l'imaginari popular. Els seus indrets, els seus desafiaments o el mite de la seva conversió són coneguts àmpliament pels mallorquins que pretenen d'il·lustrats. I no sols això. Lull és també una icona imprescindible per entendre i configurar la catalanitat de les Illes. Pertanyia, el savi de Randa, a la primera generació de catalans nascuts a Mallorca després de la conquesta i repoblació duita a terme pel rei en Jaume I i la seva cort. Més enllà de l'illa el ressò dins la catalanitat també és considerable, sense arribar a l'estimació popular mallorquina. A Europa, Lull és reconegut, des de segles ençà, com un dels filòsofs més rellevants del pensament universal.

Com diu el comissari de l'Any Lull a Catalunya, Joan Santanach, l'obra literària de Ramon Lull «és molt potent, ambiciosa, original, i impacta per la seva capacitat de creació». Però és que, a més, per la banda del pensament «hi trobem també proximitat, diàleg i l'intent, sempre, d'entendre l'altre, sense que això suposi abandonar les idees pròpies». Santanach afegeix, a més, que Lull tenia «una intuïció matemàtica i científica que li fan plantejar teories o sistemes aplicables avui. Va ser un personatge superior que va avançar-se en molts àmbits al seu temps arreu d'Europa».

És per tot això que és més que justificable i més que plausible, si ho fessin altrament no s'entendria, que les institucions catalanes —les del Principat i les de les Balears— hagin conformat una comissió que s'ha cuidat de la coordinació dels actes de l'Any Lull que ara tancam.

Fos per generació espontània, fos sota el paraigua institucional que suara esmentàvem, el cert és que clourem l'Any Lull amb un ventall obert i estès al món de propostes culturals i artístiques que giravolten entorn de la figura mítica del savi de Randa.

Si deixam de banda el Congrés de Clausura del VII Centenari de la Mort de Ramon Lull, celebrat a Barcelona el

novembre passat i de caire molt més acadèmic, la primera que cal esmentar, per la magnitud i per la densitat de càrrega, és l'exposició *La màquina de pensar*, que s'ha pogut visitar al CCCB des del mes de juliol fins aquest mateix mes de desembre. La mostra explora el terreny de l'ars combinatòria, una forma d'explicar mitjançant figures geomètriques i símbols el saber del món, amb tota la pretensió universalitzadora que això implica. Per a alguns, en aquesta ars combinatòria de Lull s'hi amagava, s'hi ha amagat, un avanç del llenguatge informàtic com el coneixem avui. Del savi més vell d'Europa, doncs, a la revolució digital del segle XXI.

A partir d'aquí el que trobam de forma més o menys recurrent són molts d'espectacles que agafen l'obra de Lull com a punt de partida, com a base d'un guió, com a lletra d'una cançó, com a estructura d'un recital. És el cas d'*El verger de l'amat*, un recital dirigit per Teresa Roig amb la dicció impol·luta, sensual i serena de Montse German i la guitarra barroca del mallorquí Ferran Pisà. La dicció és del segle XXI i la guitarra és barroca —molt més moderna que no Lull— però tanmateix, la preservació del text amb mínims retocs fan que el muntatge destil·li ressos lul·lians. El mateix Pisà, sabent que no tenim accés a la música coetània de Lull, explica que per preparar *El verger de l'amat* «hem seguit el camí emocional del text i, tenint en compte quina música suggeria, hem acoblat les paraules amb els sons amb la idea de fer-lo lluir».

Nou Romancer han duit als escenaris de Mallorca *Les barbes de Lull*, un muntatge on han comptat amb la col·laboració de l'actor manacorí Toni Gomila. Gomila explica que l'espectacle ha volgut abordar la figura de Lull

des de tres vessants: el primer, el de la poesia, aprofitant versos de Lull; el segon, el biogràfic, a partir de pinzellades de la seva vida i amb una clara intencionalitat divulgativa; i el tercer, el del llegat filosòfic. Podríem pensar que hi ha dos Llulls —el vinculat a l'imaginari popular i l'erudit—, però Gomila ens corregeix: «No són dos Llulls, són 2000 Llulls, o 250, si ens atenem al nombre d'obres que va escriure». A banda del que ja coneixem tots, que és aquell de «digues foll, què és amor», o aquell altre de «si no ens entenem per llenguatge...», Gomila comprèn que hi ha moltíssim de Lull «que hauria de ser conegut i reconegut, perquè per a molts Lull és el nom d'una plaça o d'un carrer, i el seu saber no pot quedar reclòs dins el món erudit, li hem de saber donar més popularitat per acostar-lo al poble pla, perquè són uns textos fabulosos d'una contemporaneïtat bestial». Finalment, Gomila també hi sap reconèixer humor, en Lull: «La ironia i l'humor són una bona forma d'envestir les lluites de poder», com fa tan sovint ell.

Però no sols ha quedat en cançons, Lull. Iguana Teatre, la companyia palmesana, ha pujat als escenaris *Phantasticus*, un muntatge amb dramaturgia de Carme Planells i Jonay Roda i dirigit per Meritxell Roda, que ens acostarà a la figura del savi barbut a partir del seu darrer viatge cap a Mallorca, a la bodega d'un vaixell, vell, malmès, i en companyia d'una dona que fuig de la intransigència familiar. En aquest viatge de retorn a l'enyorada Ítaca, el Lull d'Iguana Teatre reviu alguns dels seus moments biogràfics més rellevants.

Una altra proposta teatral ve de la mà de Produccions de Ferro. *Desconhort de nostra dona*, interpretada per Lina Mira i acompanyada de Jaume Comte, és un viatge introspectiu en el temps i les emocions en què la mare protagonista ha de veure com executen el seu fill. Recitada en occità, el patiment de la dona esdevé també el patiment del públic.

Glosadors de Mallorca és una associació cultural que divulga i fa reviu la cançó improvisada no sols arreu de l'illa sinó per tots els Països Catalans i més enllà si cal. N'és el president Mateu Matas, Xurí, que, a més, va participar en una glosada emmarcada entre els actes de l'Any Lull a Mallorca. Xurí explica que «Lull encara és vigent.

Si no ho són els seus postulats, ho és la seva manera de fer i ho són la catalanitat i l'empremta que deixa dins l'imaginari col·lectiu. Si féssim una enquesta sobre Lull, tothom sabria dir-ne alguna cosa». Xurí reconeix que potser «s'ha aprofitat aquest any de celebració per acostar-se a la figura de Lull d'una forma banal, sense tenir en compte allò que és: un símbol nacional». Finalment, Matas, relaciona el Lull primigeni amb l'art de glosar: «No hem d'oblidar que Lull era trobador en els seus inicis i després fins i tot en malparla, però allò que uneix Lull amb la glosa és la seva recerca de la sinceritat en el llenguatge. Lull vol ser sempre sincer i veraç, i això és el que ha de cercar un glosador, la veritat a través del seu vers». Durant la glosada, Mateu Matas, Xurí, Maribel Servera, Pau Riera i Miquel Àngel Adrover llegiren textos originals de Ramon Llull que serviren de peu per a les seves improvisacions.

Pel que fa a les propostes de caràcter més contemporani, començarem anomenant la de Manel Camp i Joan Crosas, intitulada *Art*, un tríptic artístic, amb els tocs de jazz del pianista i músic, la veu de l'actor Joan Crosas i el circ contemporani de Manolo Alcántara. Els mallorquins Cap de turc han enregistrat *Llum de Lull*, a partir de textos de Lull, que ajunta la veu sempre suggerent de Laia Martínez i López, amb l'arriscada proposta de Pep Toni Oliver. Caiguda lliure, paraigudes obert al darrer moment. Adrenalina i poder de la paraula. Transgressió. I dins la franja més avantguardista hi ha *Visions de l'infinit*, de Tomeu Gomila i la companyia Au Ments, una proposta de dansa i expressió corporal a partir del pensament lul·lià.

Però a banda de l'avantguarda també hem tengut el Lull més clàssic, el que afrontaren l'Art Vocal Ensemble amb Llorenç Gelabert al capdavant

que interpretaren el concert *Cant de Ramon. Espurnes d'un somni d'amor* de Jaume Sampol.

La Capella de Ministrers de València, Joan Massotkleiner i Toti Soler, el concert *Iter Luminis* de Lídia Pujol, el compositor Xavier Gelabert, la Coral Universitària de les Illes Balears, Jaume Bover, Roc Casagran —amb el seu modern *Llibre de les Bèsties*—, o els canals de televisió IB3 i TV3, amb senegles films documentals o ficcionals, l'escultor Joan Ramis Sineu, els artistes plàstics Tomeu Coll o Cati Cànoves, la rapsoda i música Glòria Julià amb els seus companys de Vers endins o la cantata infantil *Ramon Llull a la recerca de la Veritat* interpretada per l'Escolania Vermells de la Seu i composada per Francesc Vicens i Sebastià Sansó, són només algunes més de les centenars de propostes que arreu del país han completat aquest Any Llull *phantasticus*.

Antoni Riera Vives

Els objectes que ens envolten, sobretot en àmbits que hem anat estructurant, creant nosaltres mateixos al llarg dels anys, ens van definint. Ens hi projectem i funcionen com una caixa de ressonància que actua fins i tot quan no hi som, per un temps o per sempre. I entre mig de tots els objectes, potser el més estrany és el mirall. Perquè no hi ha manera de projectar-nos-hi, ell ens retorna una imatge, ell ens projecta. Ens trobem sota el seu influx, i no a l'inrevés.

L'escriptor polonès Andrzej Stasiuk, en un bell pròleg a l'edició de l'obra narrativa d'un dels autors més interessants i oblidats de la literatura polonesa del segle XX, un d'aquells autors que encara sojorna al Purgatori, Zygmunt Hertz, diu: «Quan mirem els miralls antics, el nostre reflex s'ajunta amb tots aquells reflexos passats. Hi estem allí com si en fóssim els primers, però rere nostre hi ha una rècula incabable de figures, com si ens recordessin o ens enviessin un irònic consol que fet i fet mentre el mirall segueixi

Els miralls

durant, també tots nosaltres durarem. En temps de pau els miralls generalment viuen més que les persones que ens tenen a la seva memòria». Potser aquí arrenca l'estranyesa que percebem quan ens reflectim en un mirall, no som nosaltres, o no acabem de ser nosaltres sinó que som a la vegada totes les altres figures, les d'aquells que ens duen en la memòria, que es projecten sobre nostre. I no hi podem fer res, no exercim aquell poder que sí tenim sobre els altres objectes. El poeta escocès John Burnside, en un poema titulat «La casa de la meva àvia», escriu aquests versos inicials: «Després que ella pengés aquell mirall al rebe-

dor / el món va canviar per sempre. / No era tan sols desvelar; era una distància / molt més gran en un angle del vidre, / milers de milles de tundra.» Per acabar més endavant: «Quan va morir, vaig veure com el meu oncle preferit / va treure el vidre de la paret i el va deixar a terra / així que només podia reflectir la fusta polida / i el linòleum, tot i que l'ànima que el vidre havia ensarronat / va seguir caminant vers la rufaga, insensible al dolor, / i ell no podia resseguir res que el portés a casa.» En Borges, els miralls són un dels objectes que apareixen amb una persistència incomodadora, com els rellotges d'arena —en el poema «El reloj de arena» hi ha una confluència dels dos elements.

Sempre que ens veiem reflectits en els miralls hi ha una fiblada de temeritat, i també de temor i de tremolor, perquè de tots els objectes són els que menys ens defineixen.

Xavier Farré 17

Entre l'aurora i l'ocàs

Josep Maria Balbastre
Úter
Onada Edicions, Benicarló, 2016
87 pàgs.

Algunes escriptures ens posen en contacte amb una realitat fràgil i alterosa, de tons grisos i ressons admonitoris. No debades, quan passen pel nostre magí sentències de caire reduccionista, parcials, que imposen una mirada fixa en lloc d'una panoràmica global, podem veure clarament la vulnerabilitat i la incertesa que ens acompanyen des del moment inaugural de veure la primera llum. Poques certes fan el camí amb nosaltres, talment amants fidels o amics corals. «Pols ets i en pols et convertiràs», resa un d'aquests lemes infal·libles. I així ens lliuram a posseir el temps i a conquerir l'espai, un lloc des d'on posar peu fiter per avançar vés a saber cap a on, amb qui, fins quan... Tal volta allò que ens identifica i ens agermana amb la vida no sigui altra cosa que la naturalesa cíclica: saber que tenim un principi i un final. Sortim d'un lloc per arribar a un altre. El trajecte, llarg o curt, fàcil o esquerp, pot presentar-se de les formes més diverses i impensades. Al seu nou llibre de poesia, Josep Maria Balbastre pren plena consciència d'aquesta realitat. A *Úter* (Onada Edicions), llibre guardonat amb el Premi Josep Maria Ribelles de la Vila de Puçol, el poeta atorga un gran protagonisme a aquesta temporalitat, imprecisa però sempre constant i present, que ens identifica com a bestioles amb data de caducitat. El recurs se centra en focalitzar la mirada, el pensament, la reflexió, sobre la natura. Així, el llenguatge s'impregna d'uns mots essencials, paraules totèmiques que recorren el llibre com si fossin punts cardinals per al navegant: brançatge, bosc, llum, silenci, pineda, pedra, molsa, sotabosc, riu, arrels... Assistim a la recepció i a la fixació d'un lirisme de caire bucòlic que té per objectiu transcendir la simple anotació

davant el paisatge. Com si, precisament pel fet d'assenyalar aquesta qualitat perible de la nostra essència, el poeta volgués deixar marques i empremtes a través de la finitud dels dies. Ser i existir tenen el seu contrapunt, la seva limitació, en el pas del temps: «Les estacions passen. / La vida s'enlaira a l'encalç / d'una guspira de sol, més enllà / de l'horari laboral, dels records / i de la mort». Ah, la mort, que a tots ens iguala i a tots ens inquieta! El pas del temps i la mort són el binomi que conforma el nucli temàtic de l'obra. I entremig hi anam trobant conceptes com ara l'enyorança i la pèrdua, la solitud i l'amor, la desfeta i la renovació... El poeta ens fa recordar aquell Thoreau que es retirà al cor del bosc, sol però sempre en bona companyia, entre la natura i els animals, per tal de dur a terme la seva pròpia reconversió anímica i espiritual. La incorporació de la natura com a element gairebé omnipresent suposa una assimilació d'imatges i metàfores que es van donant la mà tot al llarg d'aquest recorregut poètic i vital. Les quatre parts del llibre —*Quadern de camp*, *El lament de la terra*, *Les fulles mortes* i *Úter*— dialoguen a partir de dues formes expressives: uns poemes expansius, fins i tot alguns de caire narratiu, que s'alternen amb d'altres més minimalistes, conceptuals, que sintetitzen el missatge en uns versos breus, esmolats, reveladors. El jo poètic se situa enfront del mirall per fer-nos còmplices de la seva realitat circumdant, i també d'allò que porta a dintre talment un tresor o una ferida: «Trepitja / aquesta terra / amb veneració / és el lloc / on cada dia / naixen / els meus morts». Podem veure una clara relació entre el sentiment i el paratge. En aquests poemes s'estableix una correlació entre estat anímic i visualització de l'espai exterior, de forma que es fonen els dos aspectes a fi de trobar un nexa comú. Al final, tanmateix, la recerca d'un mateix bascula entre allò viscut, experimentat, i allò que interiorment malda per fer-se present, per fusionar-se en un tot, per esdevenir llegat i memòria. Josep Maria Balbastre segueix cercant —i trobant— aquests senyals de vida que ara, arribat a aquest punt del trajecte, li serviran per encarar la recta final amb seguretat i saviesa.

Pere Joan Martorell

Vindrà la mort, però mentrestant...

Lucia Pietrelli
V
Cafè Central / Eumo Editorial,
Barcelona, 2016
65 pàgs.

«Vindrà l'amor i tindrà els teus ulls», potser el vers —i el poema, i el llibre— més famós de Cesare Pavese serveix de guia en el darrer poemari de Lucia Pietrelli, poeta i narradora amb nom i procedència italiana, que s'ha guanyat en sis anys, des de la publicació de *Fúria* en 2010, el dret a ostentar el gentilici que li vengui a ella de gust. I hi serveix no només pel títol enigmàtic, «V», sinó per l'estructura del llibre, o els títols dels apartats, que han estat pouats de la mateixa estrofa que la poeta inclou al final: «Com sentir que parla un llavi clos», «Com abandonar un vici» i «Com veure en el mirall».

Vindrà la mort, ineludiblement. I un cop superades les veritats de sobrets de sucre, el debat pot centrar-se en l'estratègia, en l'actitud davant la certesa biològica i en la reivindicació de l'altra certesa biològica que justifica l'adveniment de la mort. Això és, la vida i què fer amb ella. Resa la contraportada que «V» és «la recerca de l'Altre que ens habita el pensament i el cos, les ombres més belles del nostre temps». També, al meu humil parer, és la recerca eficient d'aquells petits detalls que celebren la vida i que reclouen la mort en el temps futur del vers de Pavese. Vindrà la mort, i tant! Però mentrestant hi ha molta vida a fer. «Fes-li l'amor a la vida», apunta Pietrelli, entre versos que traspuen una vital carnalitat. «Com la gravaràs aquella dent / sobre la pell?». O aquests altres versos capitals que ens avisen que «La boca oblidarà el marbre / i inventarà l'onada». Una fabulosa celebració de la vida des de la carnalitat resumida en unes poques síl·labes. Heus aquí l'estratègia, l'actitud i el repte: «Aquest repte nostre / voler dir / voler ser / verticals».

Babà també trontolla

Raquel Santanera Vila
Teologia poètica d'un sol ús
Viena, Barcelona, 2015
46 pàgs.

A banda de la cabalística al·literació de la V, aquests versos enganxen amb un altre dels pals que la poeta toca de manera exquisida, sobretot, a la primera part del llibre. Les reflexions sobre el llenguatge i, dins el llenguatge, una ensordidora predilecció pels silencis. No debades, la disposició versal és ben farcida de silencis gràfics que el lector faria bé d'atendre i «pronunciar», i no atribuir al simple caprici. El silenci és l'hàbitat on tot pot ser dit, o gemegat, o cridat. És ben ple de silencis, «V», com també de versos i d'imatges punyents, de fiblons, com ens recordarà l'admirat Hilari de Cara en l'epíleg, i de poemes que promouen un sotrac que en fa irresistible una tornada, com el que ocupa la pàgina 31 i del qual, en ser dels més llargs d'un llibre confeccionat a base de batecs breus i de silencis, n'oferiré només un amplíssim tast de dos versos de la primera estrofa: «hem calcinat caps de cabra / dins dels pensaments fràgils...». Bé, i també, per allò de la irresistible, els versos finals amb els quals la poeta interpel·la el lector, o l'amic, o l'amat que amb els ulls de la mort ens esguardaria en vida: «Cap terra no podrà beure's / les marees de sang / que et dec.» No sent un llibre de lectura fàcil, «V» ens obliga a relectures cada cop més plaents i més obertes a la commoció. Tanmateix, també el lector mandrós treurà profit dels impactes dels fiblons. Tothom morirà un poc en llegir «V». O, el que és el mateix, tothom sabrà que haurà viscut mentre el llegia.

No podem fer més que celebrar aquesta celebració de la vida que ens ha brindat Lucia Pietrelli. I no podem fer, també, més que celebrar la potència d'aquesta societat literària que han perpetrat un quants joves mallorquins com Jaume C. Pons Alorda, Pau Vadell o la mateixa Pietrelli —si li ve de gust, com dèiem, de fer ús d'aquest gentilici— i que han dissenyat, potser no conscientment i tant s'hi val, un circuit de talent i d'energia creativa que el mateix beu de Blai Bonet que s'emborratxa de Miquel Bauçà, que compta amb la implicació i el mestratge de figures com Hilari de Cara, i que van ben servits de *poder* i de *fortor*. Que la mort els vingui ben tard i que tenguem els ulls de qui els plagui!

Manel Marí

Tota invenció necessita ser creada, tota ficció reinventada; i Déu, de naturalesa ficcional, també mor. Amb la necessitat de reconfigurar el llenguatge, de crear una nova arquitectura poètica, s'obre el primer llibre de Raquel Santanera, el qual dibuixa una nova interpretació del jo. Una primera es manifesta —i és que el llenguatge, com Babel, també hi és per fer-lo caure— babaista, que ens porta al Dadà avantguardista, ens parla d'un déu que ocupa l'espai central, que és en tot. Babà fereix i limita, és l'etiqueta que empresona i el nom que se t'impone. No és la veritat única, categòrica, que obliga a creure i actuar; és totes les veritats de l'art, de la paraula que salva i també mor. Ve de nou des del jo, des del tu, des de l'altre i és un llenguatge de doble acció: limita, sí, però és només a través d'aquest que podem afrontar la mort, mirar-la als ulls, escriure-la i fer eterna la vida. Hi ha espines que punxen i remouen en la veu directa i clara de l'autora, que presenta un jo canviant, que fuig, i lluny!, de creure —i escriure— que el món ho és perquè un jo va dictar-ho i molts tu van aferrar-s'hi. En la gènesi, potent, del discurs, el jo poètic forja un cos que té la columna vertebral feta de paraules, que contenen la força i el poder de fer canviant la realitat que els ulls observen, aquella en la qual les mans volen clavar la destralt de la crítica. Si bé Joan Fuster ja advertia que els nostres pensaments i sentiments van lligats a allò que ens permet expressar la nostra llengua, el jo d'aquesta obra afirma que som tot el que podem dir dins d'aquest marc lingüístic, creat i imposat, que cal reinventar. En el llibre hi ha, també, tot el mal del món, la vida

de cada dia, el fum, el perill de l'explosió. L'art és en el centre de la reflexió: aquesta colpeix —o ha de fer-ho i pretendre-ho— i fereix, perquè la seva veritat retorça les entranyes. També en l'art hi ha una doble acció: el plaer, múltiple, i la crueltat d'allò que s'exposa, vulnerable, sense cuirasses, que ataca de front amb l'estratègia onejant en l'aire. S'estableix una relació inevitable entre creador, subjecte i espectador, i dins d'aquesta una nova manera de dir el món, un nou llenguatge que cada jo i cada tu inventen quan les mirades conflueixen i les direccions són vàries i mutables. No hi ha escuts ni salvavides per escapar de la veritat, la creació artística és per tot i en tot, fereix i engrandeix l'ànima, i en coneix les cicatrius. Cal desaprendre per tornar a inventar, criden els versos, i fer caure els murs que fan ombra a la veritat. I així és necessari contradir-se i reformular-se, tan constantment com el jo poètic es contra-manifesta i també sap fer-ho caure. En l'egoisme del jo, del món, també l'acció: la paraula que eternitza, el llenguatge que pot canviar l'univers, capgirar els mites, qüestionar les creences i incidir, amb la dalla afilada dels mots, en la societat, en la vida que s'anhela i en la mort que tant es tem. En l'última part de l'obra, unes plantilles que ens evidencien imperfectes i efímers: poemes que, des de l'humor irònic i punyent de Santanera, se'n riuen dels patrons que descriuen i cataloguen subjectes volgudament perfectes i exemplars. Uns que s'aferran a la frenètica cursa dels dies, considerant-se importants, com si així poguessin arrabassar-li un segon a la mort; la sordmudesa d'un déu que calla i del seu silenci neixen interpretacions de noms, regles i normes que et volen única. Aquells que volen vèncer la mort, aturar la vellesa i decorar el cos que cau; sexe pels racons foscos d'allò que no es vol mirar; el que no es veu i crida amb llavis vermells i sense pits. La superficialitat, el materialisme, i un món on ja no hi té cabuda la veritat de la paraula, profunda, que neix a l'ànima i ens parla d'aquest jo que tan necessitem escoltar. Aquesta és la teologia de l'avui; Babà també trontollarà demà.

Natàlia Oriol 19

Més de cent anys de reflexió sobre la traducció literària

L'any 1998 l'editorial Eumo publicava l'antologia *Cent anys de traducció al català (1891-1990)* elaborada pels professors de la Universitat Autònoma de Barcelona Montserrat Bacardí, Joan Fontcuberta i Francesc Parcerisas. El manual aplega els cinquanta-sis escrits més significatius a l'entorn de la tasca del traductor literari, una feina «tan carregosa com aventurada», com la qualificava l'any 1890 l'autor de la primera reflexió del recull, Antoni Bulbena, al pròleg del *Quixot*, el llibre més traduït al català, fins a sis vegades!

I és que d'ençà que Manuel de Montoliu parlés al Primer Congrés Internacional de la Llengua Catalana l'octubre de 1906 de la «conveniència de que's fassin moltes traduccions» perquè «són incalculables els beneficis que la nostra llengua pot obtenir de les traduccions fetes ab consciència», el català ha estat receptor d'una excepcional quantitat i varietat d'obres de la literatura universal, resultat d'una tasca carregosa i aventurada. Segurament per això hi han especulat els millors tor-simanyes. El breu assaig de l'il·lustre traductor de Shakespeare d'abans de la Guerra Civil, Cèsar August Jordana, «L'art de traduir» (*Revista de Catalunya*, juliol de 1939), caldria incloure'l com a text de referència en tots els manuals d'història de la traducció. Palesa un pragmatisme brillant quan dóna resposta a l'eterna pregunta: «Ha d'ésser literal una traducció?». Sense una experiència prèvia, Jordana no hauria pogut endinsar-se en la qüestió, com tampoc Carner s'hauria pogut expressar en lúcids aforismes —inapel·lable aquell «traduireu com cal amb esment dòcil i ploma lliure»—, ni Riba hauria escrit el pròleg a la seva segona *Odissea*, ni Sagarra els comentaris al poema dantesco de més fama. Traductors modèlics en els anys difícils de postguerra, foren alhora autors de reflexions, perquè, com deia Antoine Berman, la reflexió sobre la traducció és inseparable de l'experiència de traduir.

Malgrat l'antiguitat de l'ofici —tan vell o més que aquell altre—, el fet de pensar sobre l'acte de traduir no ha gaudit de gaire divulgació fins als

nostres dies. Tot i que Joaquim Mallafrè publicqués, fruit de l'experiència de traduir l'*Ulisses* de James Joyce, l'assaig *Llengua de tribu i llengua de polis: bases d'una traducció literària* (Quaderns Crema, 1991), una certa normalització no ha arribat fins al nou segle: Joan Fontcuberta va aplegar les seves reflexions en l'assaig *Tots els colors del camaleó* (Arola Editors, 2008) i Francesc Parcerisas ha guanyat el IV Premi Internacional d'Assaig Josep Palau i Fabre 2013 amb *Sense mans. Metàfores i papers sobre la traducció*. Per tancar el cercle dels tres artífexs de l'antologia que esmentàvem al principi, Montserrat Bacardí, conjuntament amb Pilar Godayol, ha elaborat l'antologia *Les traductores i la traducció. 20 pròlegs del segle XX* (Punctum, 2013), la qual, tot sigui dit, fa justícia a la de 1998, on només hi constava un document de mà femenina, «De com pervinguí a traduir Mistral» de Maria-

Antònia Salvà. D'altra banda, la revista universitària *Quaderns de traducció* o les col·leccions Punctum&Trilcat ofereixen, a hores d'ara, un repertori de publicacions d'altíssim nivell. La reflexió sobre la traducció literària, tan rellevant en la història de la cultura occidental des de Ciceró, ja s'ha instal·lat a casa nostra, i no tan sols en format paper. L'any 2004 el PEN Català creà una plataforma digital sobre traducció literària amb tres apartats: un per a les traduccions a altres llengües, un altre per a la literatura universal en català i un tercer espai per als traductors. Dos anys després, el Comitè de Traducció i Drets Lingüístics del PEN Català decidí desenvolupar el projecte en forma de revista d'aparició semestral. Així és com VISAT esdevingué una publicació periòdica que aniria nodrint els continguts del web dedicat al món de la traducció literària. Simona Škrabec, al capdavant del consell de redacció i ànima de l'empresa, posava rumb al viatge «amb l'objectiu de convertir-se en un agent de divulgació de les lletres catalanes en l'àmbit internacional». Tanmateix, la internacionalització no havia de ser l'única fita, com delatava el primer article, «Models de llengua i traducció catalana» de Joaquim Mallafrè. El debat sobre la traducció al català ha constituït un dels eixos bàsics de VISAT i ha sustentat les fitxes dels traductors, amb mostres i fragments que pretenen atansar els lectors a obres publicades i els editors a inèdites. Un quart apartat, el de la història de la traducció als Països

Catalans, ha quedat radicalment transformat a partir de 2015, quan el miler d'entrades del *Diccionari de la traducció catalana* (Eumo, 2011) s'ha incorporat al web gràcies a l'esforç del PEN i a la generositat de la vuitantena de col·laboradors. La magnitud del projecte a hores d'ara provoca vertigen, oimés quan la qualitat dels continguts és extraordinària i l'actualització, una tasca titànica. La continuïtat, ara que VISAT inicia nou decenni i època, esdevé tot un repte.

Montserrat Franquesa

Des de fa uns anys, la dimissió de les editorials que eren «importantes» respecte de la poesia —i moltes altres coses— ha provocat la consolidació d'editorials que eren més petites, alhora que l'aparició de noves col·leccions i editorials; així com quan un arbre gran es podreix, creix tant l'herba com d'altres arbres on abans dominava l'ombra. Una d'aquestes editorials, petita però amb vocació de personalitat pròpia, és Godall edicions. Una editorial on l'estrella és la col·lecció de poesia, on un dels darrers volums publicats és *Tot el blat* de Christelle Enguix (2016), el seu tercer llibre, que trau després de vuit anys de l'últim *El cor del minotaure* (Premi Senyoriu d'Ausiàs March).

El primer que hauríem de comentar és que l'estil d'Enguix resulta perfectament recognoscible. Canvien les circumstàncies —perquè la seua obra s'alimenta de la vida— però no la manera com la conta: amb una visió íntima però alhora distanciada, gràcies a la ironia. Així, el motiu bàsic del poemari —la concepció, el naixement i creixement d'un fill— no resulta edulcorat, sinó incitador de noves perspectives. També en la constatació que de vegades és la vida qui pren les decisions, més enllà de les voluntats personals: «és un cocodril invisible, / el desig d'engendrar-nos la pell. / un cocodril immòbil, ocult / sota les aigües nilòtiques de l'ànima. / fins que un plàcid matí de diumenge / hi emergeix vora nostre / i ens ensenya, desafiant, l'esplèndida dentada».

Al ventre de la balena

Potser per això, per a no deixar descontrolats els sentiments, l'autora també construeix el llibre d'una manera molt meditada, amb una estructura molt definida, sense espai per als excessos. Així, aconsegueix transmetre les emocions sense idealitzar la situació. De lectura necessària.

La trajectòria lliure i amb personalitat pròpia de la col·lecció de poesia es demostra amb llibres com *Un riu als ulls del corb*, de Josep Maria Capilla, un autor que des del 1993 havia publicat dos llibres, abans d'aquest. És, aquest, un poemari de dualitats marcades pel pas del temps —passat / present— i també per la distància física —Barcelona / Orient— entre les dues realitats que l'autor habita. Així, per exemple, al poema de la pàgina 42 trobem, gairebé en un mateix espai, Kobe, Hanoi, Barcelona i Xangai.

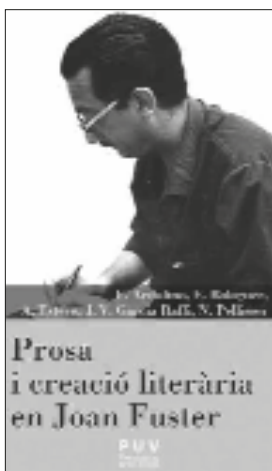
Però marca més el poemari el temps que l'espai. Escriu amb la serenitat de qui ja ha viscut prou per a aprendre a observar, amb poemes descriptius que guarden, per als últims versos, alguna sorpresa que obliga a la relectura. És aquest pas del temps simbolitzat pel corb que apareix tant al títol com a

diversos poemes. Però és més un corb plàstic, bell, que observa, que no pas carronyer. Perquè, al cap i a la fi, el pas del temps no és vist com a terrible, sinó com una bellesa crepuscular: «Els plàtans que a l'estiu verdegem / són ja els plàtans de la tardor que han de venir. / I batuda pel temps una altra lleva».

En un altre dels volums de la col·lecció, Laura López Granell, a *Forat*, opta per un poema que remet a la recitació: té una lírica del dir, amb una base més oral que guarda repeticions, jocs lingüístics,... Però aquest poemari, que comença decididament oral, és trasbalsat per l'amor o, més feridor encara, el desamor. Tant, que fins i tot arriba a la reflexió poètica, on es planteja una certa disjuntiva entre amor i poesia. Perquè és en la poesia on troba la capacitat de redefinir-se: «Gràcia sota pressió, en digué Hemingway, del coratge. / Com el poema en diu dansar, de caure. I tot això potser perquè la pell no en té, d'orgull: / sucumbeix si la toca / l'enrabiada de l'aigua. // La pell no en sap, de sal / corcant genives. / La pell sap de la set. // I del deler dels porus / boquejant. // I del caire esberlat / de l'ona. // I del ferro / al llavi».

I és així, amb aquesta diversitat però alhora amb una coherència interna, com les petites editorials es reivindiquen. Perquè creuen en el que fan. I perquè l'arbre gran està tan podrit que ja no sap fer ni ombra.

Josep Lluís Roig

F. Ardolino, E. Balaguer, A. Esteve,
J. V. Garcia Raffi, N. Pellisser
Prosa i creació literària en Joan Fuster

Salvador Ortells Miralles (coord.)
Joan Fuster, llibre a llibre. Diccionari bibliogràfic

joan fuster
CÀTEDRA
UNIVERSITAT DE VALÈNCIA

Amor, amor

Mercè Climent
Infinitament

Premi Ibn Jafadja-Ciutat d'Alzira, 2015
Bromera, Alzira, 2016
72 pàgs.

L'amor i els seus avatars són l'etern combustible de la lírica de tots els temps. No és d'estranyar que, en el seu primer poemari, l'alcoiana Mercè Climent (1981) haja escollit capbussar-se en les aigües de l'amor i del desamor. *Infinitament*, és un recorregut en baixada pels diferents estadis d'una relació, des de la plenitud gojosa fins a la foscor darrera.

El llibre s'obri amb l'enunciat d'un desig d'harmoniosa i compassada continuïtat: «... que el nostre rellotge/ mar- que sempre l'hora exacta / i que els gira-sols / mai no es tornen del color de la nit». A continuació, es presenten els dos espais poètics pels quals transita tot el poemari: la casa i, en ella, el llit —la intimitat— i la platja, la mar, amb el seu cromatisme i la seua amplitud —l'incommensurable—. «Tendresa», «La felicitat», «Paradís», «Miracle» són títols que no amaguen el sentit de la primera part del llibre, la qual transcorre entre llençols blancs i la nuesa dels cossos. Precisament, ací trobem una de les perles del llibre, destacada també pel prologuista, el poeta Ramon Guillem. Es tracta d'una senzilla comparació plena de tendresa: els amants s'arrauleix al llit «com dues culleretes ben arreglades al calaix». Malgrat el càntic a l'amor simple i pur, al marge del món —«... nosaltres ens tanquem en una dolça cel·la / on els barrots són braços i mans i dits i ungles / que sobrevolen lliures per la pell dels presoners»—, ja s'avança el proper truncament —«Recordes que un dia brindàrem perquè el nostre ara durés sempre?».

Com a testimoni del procés en declivi de l'amor, trobem sempre la mar, el seu salnitre, la seua escuma: «Em vestiré de sal i d'arena i seré mar, / em submergiré en els teus mots i me'ls beure:

/ a glopades, amb ànsia juvenívola; / lentament, amb fruïció d'amant experimentada». L'aigua, de fet, juga el seu paper purificador en forma d'oceà, però també de pluja —«Plou. Als dos costats de la finestra. / Em plou una tristesa fonda / que no s'esborrarà amb l'aigua de totes les pluges»—, i sobretot, d'imprescindibles llàgrimes alliberadores: «I quan es vesse l'aigua / de totes les tempestes pendents / podré finalment ser feliç / i plorar només les llàgrimes d'ara».

Així, i tal com no deixen d'apuntar els títols dels poemes, s'evoluciona en «Descens» cap a la «Por» i les «Nafres», esborrant el goig i la llum inicials. «Tinc nafres a la boca de rosegat arena / de la platja on es passegen els teus silencis», perquè el silenci és altre *leitmotiv* de la darrera part del llibre. Les paraules s'esvaeixen i la incomunicació impossibilita cap vincle entre els amants: «Silenci fos als llavis / i el crit blanc al paper». Al remat, la nit ho enfosqueix tot. Hi ha negror en la mortalla, en les cendres i, fins i tot, en les roses. No es poden deixar de sentir agulles en la pell, fiblades de dolor, mentre s'arrapen els murs de la tristesa, uns murs plens de «trossets d'ungla / —llavors de nous cadàver—». La mort de l'amor ja és palesa.

Qui haja arribat fins a aquest punt de la ressenya, haurà detectat en els fragments seleccionats metàfores clàssiques i conegudes per a parlar de l'amor, feliç o fracassat. En aquest sentit, és cert que s'aprecia poc risc i vol imaginatiu en les imatges poètiques que poblen el treball de Climent. Es troba a faltar menys planificació i més víscera. Tal vegada el llibre treballa amb una coherència massa forçada que li manca autenticitat i frescor. Però es tracta del primer poemari signat per la jove escriptora d'Alcoi i ja és un digne endinsament en el gènere.

Enginyera agrònoma, llicenciada en Filologia Hispànica, autora de literatura infantil i juvenil, així com de diversos relats curts que han merescut guardons valencians, Mercè Climent ha batejat aquesta obra amb un títol no exempt d'ironia, perquè l'amor, com bé demostra, és finit. I etern, potser, sols ho és en el nostre record: «Ara recorde aquella habitació / com un petit paradís / enmig de la vida, de l'absurd, del no-res».

Purificació Mascarell

Viatjar per escriure

Carles Mulet Grimalt
Viatjar descansa
3i4, València, 2016
81 pàgs.

El títol del recull de Carles Mulet ens remet de manera explícita a *Lavorare stanca* de Cesare Pavese i, malgrat l'adopció de dos punts de vista diferents i la singularitat poètica de cadascuna d'elles, ambdues obres responen a una reflexió profunda sobre l'existència humana que fins i tot poden arribar a ser complementàries.

A *Viatjar descansa* el poeta és un *homo viator* i els versos són tot el seu equipatge. Es tracta, doncs, d'una reflexió entorn al fet de viure dins la condició de poeta. El volum s'organitza en cinc parts que coincideixen amb cinc etapes vitals: «Ignot», allò ocult, origen; «Guaret», el temps d'espera i repòs per a la sembra; «Solc», el profund cultiu de la terra; «Desert», l'inevitable desdeny on ens porta l'existència humana; i «Casa», el retorn al refugi després de tota l'experiència adquirida. A més a més, s'obre amb un «reclam» on el poeta crida a la inspiració poètica, representada amb l'arribada dels ocells que busquen el cimbell: «ocells esbarriats / fugien vers la nit / amb un desig precís / d'amar sense residus». I, d'altra banda, finalitza amb una cloenda on, en reafirmar la necessitat del viatge, se n'accepta també el final descans que atorga, ja que «aquest home que ronda per carrers i foranes / sap del pes de l'anell / i els guanys de sota la terra, sap que la casa és / on sigui aquella dona».

A «Ignot» comença el recorregut del jo que apel·la al seu origen i s'endinsa en la recerca de la inspiració poètica que ha de guiar el seu camí vital: «aquell delit / d'acidesa tan jove / drecera negra / la llet que el cec escura / amb tremolosa llengua».

Seguidament, el poeta es disposa a guardar la terra que posteriorment haurà de conrear per obtenir-ne els fruits, a esperar-ne el temps de la sem-

bra i a aprendre'n la paciència i la maduresa necessàries per continuar el seu itinerari: «però el camí ronseja / fent la drecera lenta de serp». Ja som a la secció «Guaret» i, en preparar aquests treballs i dies, comença a veure'n els resultats: «allà on neix el riu / allà on el tèrbol, sota el tou de l'herba / —un parrup d'esgarrifances / el motoc ungleja el llindar de l'ofrena».

Més endavant, a «Solc», es disposa a sembrar i treballar la terra profundament, a conrear-ne els mots: «solc de llaüt / tremola com la música / la meva mà». La poesia és equiparada a la dona, la font de la seva inspiració, la seva companya de viatge —«gest de la dona / rebrot de la tendresa / contra el mal vent / com s'alleta una filla / com es cova un ocell»— amb qui serà capaç de produir —potser «construir»— els fruits que recollirà al final: «la melodia s'engendra / d'arrapades fosques / com un salmó que tramunta / vers el galló perla d'aigua / sí, / mentre cremem / tot s'enrama / l'amor és una ona expansiva».

Ara el poeta s'enfronta a una etapa de reflexió profunda entorn l'experiència terrenal viscuda: «rere l'oblit / l'etern tic-tac ressona / a dins l'ombriu / plou el silenci / les mans s'obren per rebre'l / mentre ets l'incendi / sota neu de l'enigma / s'endevina la veu». A «Desert», malgrat el silenci que envolta l'experiència terrenal, el jo mai pot renunciar a la seva essència: «— però el vent cou / mentre arrossega / ¿si ja som al desert, / com és / que encara plorem?» [...] encara sota el soll / espitja un pus volcànic».

Finalment, arribat a «Casa», comprèn la necessitat del periple i n'experimenta la recompensa —«abjuro totes les conquestes / i torno al peu»—, el merescut descans: «quina pau ran del balcó / esperant, pètal lleuger / l'embat d'una ciclogènesi / esclatant, devastadora / de vedats i teranyines. / —amb galop de vi i allau/ el part voltarà l'esfera—». En aquest estat de descans, ja és capaç d'assimilar el sentit del seu viatge, la comprensió de la petitesa, i l'assoliment de l'estat de plenitud per contemplar la meravella de la vida, tal vegada amb un regust ungarettià, perquè el seu «m'al·lucino d'endins» no pot no fer-nos pensar en una versió actualitzada del «M'illumino / d'immenso» del poeta italià.

Irene Carreño

Wunderwaffe, ser esclau de la veritat o ser esclau del silenci?

Jaume Munar Ribot
Wunderwaffe
Café Central, Eumo Editorial,
Vic, 2016
78 pàgs.

Quan nosaltres lectors ens dirigim a la llibreria, bé física o digitalment, sempre ho fem, encara que de vegades inconscientment, amb el propòsit de trobar-nos amb algun llibre amb què ens identifiquem. És inevitable que la intencionalitat de la nostra ànima no ens arrossega per les prestatgeries de les biblioteques o de les llibreries. L'ànima intranquil·la del lector que cerca aquelles paraules que reconforten, que treuen del fred de l'hivern i de la calor de l'estiu. Anem cercant la generositat dels poetes que ens ofereixen paraules. Però quina força és la que ens fa aturar-nos davant un llibre? Quins és aquell impuls que ens fa triar un llibre front els altres? És el color, la textura de les seues pàgines, l'olor del paper? És difícil trobar una resposta quan ens aproximem a les prestatgeries de poesia i veiem que es troben disposats un al costat de l'altre de forma pobrament perceptiva. Les cobertes no es poden veure amb claredat. Només el lloc ens fa de guia. Els llibres de poesia han pogut escapar de la part més perversa del mercat literari, i mantenen una presència tímida però estable als fons de les botigues, més enllà dels llibres en prosa i els assajos. Hi ha certa puresa en aquesta disposició. La poesia té una missió específica i poc popular. Però nosaltres lectors agosrats penetrem en aquesta tenebra i els ulls fascinats persegueixen els llibres. Trobem títols variats de lletra, de color, de diferent textura i forma. De sobte ens aturem davant d'un títol poc freqüent, que no comprenem —està escrit en llengua estrangera que aviat sabem què és alemany: *Wunderwaffe*. En contra de l'expecta-

tiva de trobar una traducció, veiem el nom del l'autor mallorquí Jaume Munar Ribot. Tempestivament el tenim a les mans i comencem el necessari però sacríleg acte de penetrar cap a la intimitat de les seues pàgines i fullejar l'interior, intentant trobar una resposta a la pregunta que ens ocupa el pensament, què vol dir aquesta paraula? És realment aquest un llibre de poesia? Al moment d'obrir les primeres pàgines trobem els poemes escrits en forma de diàleg sense estrofes regulars i amb versos heptàmetres. L'estructura que conté aquesta dialèctica correspon a la tradicional divisió de qualsevol plantejament filosòfic significativament establida per una pàgina amb el fons de color negre i les lletres en blanc i amb un text introductori escrit en prosa, on el poeta explica el contingut dels versos. Als poemes introductoris trobem el plantejament del llibre: la Veritat, que ell mateix escriu en majúscules. A la primera part el llenguatge se'ns presenta com una manifestació de la tècnica pictòrica del *chiaroscuro* on «el poder és el domini de la llum». A la segona part, ja inserits en el camí de la dialèctica som testimoni directe de la interacció entre Estat i Ideologia amb una seqüència estructural ben definida: la carta d'un ésser humà poderós i influent en la història com són Jefferson, Franco, Stalin i Hitler seguit de les definicions de conceptes polítics com «democràcia, moral, veritat, mirall o llibertat». A la tercera i última part el poeta situa l'home entre la burocràcia i l'acció individual del pensament. La situació de l'home a la polis amb la paraula en mà, amb el llenguatge, que com un llamp enlluernador exposa que és precisament l'apropiació d'aquesta paraula la verdadera essència dels éssers humans, potser la única Veritat i ens diu: «oblida-ho tot, calla-ho tot / i habita sols la paraula, / lliure, òrfena del món, / per tal que així esdevingui / com una nit sense dia, / com un ou sense trencar: / inútil, però possible.»

Una veritat tant punyent que malgrat la consciència, no ens fa lliures sinó esclaus. Ara, només ens queda poèticament la possibilitat de triar: «ser esclau de la veritat o ser esclau del silenci».

Noèlia Díaz Vicedo 23

ANTÒNIA VICENS

Fotografia: Lleonard Muntaner

BIBLIOGRAFIA

NARRATIVA BREU

Banc de fusta. Palma: Editorial Moll, 1968.
Primera comunió. Palma: Editorial Moll, 1980.
Tots els contes. Pollença: Edicions del Salobre, 2005.

NOVEL·LA

39° a l'ombra. Barcelona: Editorial Selecta, 1968. / Palma: Editorial Moll, 1990. / Barcelona: Edicions 62, 2002.
Material de fulletó. Palma: Editorial Moll, 1971.
La festa de tots els morts. Barcelona: Nova Terra, 1974. / Barcelona: Hogar del Libro, 1982.
La santa. Barcelona: Editorial Laia, 1980.
Quilòmetres de tul per a un petit cadàver. Barcelona: Editorial Laia, 1982.
Gelat de maduixa. València: Fernando Torres Editor, 1984.
Terra seca. Barcelona: Editorial Planeta, 1987.
Febre alta. Barcelona: Edicions 62, 1998.
Quan un home s'enamora. Tarragona: Edicions El Mèdol, 1998.
Lluny del tren. Barcelona: Edicions Destino, 2002.
Ungles perfectes. Barcelona: Editorial Proa, 2007.
Ànima de gos. Palma: Editorial Moll, 2011.

NARRATIVA INFANTIL I JUVENIL

L'àngel de la lluna. Barcelona: Baula, 1997.
Massa tímid per lligar. Barcelona: Baula, 1998.

POESIA

Lovely. Palma: Editorial Moll, 2009.
Sota el paraigua el crit. Palma: Lleonard Muntaner, Editor, 2013.
Fred als ulls. Barcelona: Cafè Central, 2015.
Tots els cavalls. Barcelona: LaBreu edicions, 2017 [en premsa].

MEMÒRIES

Vocabulari privat (amb Josep M. Llopart). Barcelona: Columna Edicions, 1993.

PREMIS LITERARIS I ALTRES RECONeixEMENTS

Premi Cantonigròs per *Banc de fusta* (1965).
Premi Sant Jordi per *39° graus a l'ombra* (1967).
Premi Ciutat de Palma per *Quilòmetres de tul per a un petit cadàver* (1981).
Premi Ciutat de València – Constantí Llobart de narrativa per *Gelat de maduixa* (1984).
Creu de Sant Jordi per la seva trajectòria (1999).
Premi Ramon Llull del Govern de les Illes Balears (2004).
Premi Estrella Mostrejada per la seva trajectòria (2015).
Premi Nacional de Cultura de la Generalitat de Catalunya (2016).
Medalla d'Or de l'Ajuntament de Santanyí per la seva trajectòria (2016).
Premi 31-D–Josep M. Llopart per la seva trajectòria (2016).
Medalla d'Or de l'Ajuntament de Palma per la seva trajectòria (2016).
Sòcia d'Honor de l'Associació d'Escriptors en Llengua Catalana (2016).

-*Sebastià Portell: Has dit en diverses entrevistes que una de les coses que et varen fer començar a escriure és que col·leccionaves paraules.*

-*Antònia Vicens: Quan era nina, la gent, al mig del carrer, cridava molt. I jo, des del portal de casa meva, deia, meravellada, que, segons el que deien, ploraven o s'enfadaven, i segons el que deien es posaven a riure. I pensava: les paraules han de tenir moltíssima força, més que les pedres, més que les armes per fer que la gent plori, que la gent s'enfadi, que la gent es baralli, que la gent rigui. Si jo tingués totes aquestes paraules podria provocar coses fantàstiques, arribar a experimentar tot allò sobrenatural que ens ensenyaven de la religió. I vaig decidir col·leccionar paraules. procurava mantenir-les vives, com peixets de colors dins un vivàrium.*

-*S.P.: Com una força sobrenatural a l'abast de tothom. I a més de sentir-lo, el llegies, també, aquest poder?*

-*A.V.: El notava en l'aire, sabia que hi era. A l'abast de tothom. Aquells anys els únics llibres que em varen poder deixar les monges eren llibres de vides de sants. En ells hi vaig trobar un camí més plaent, més engrescador, perquè a través de la seva espiritualitat, aquells somiadors de cels —Teresa d'Àvila, Teresa de Lisieux, Margarita Porete, Thomas Merton...— m'ensenyaven a conviure amb plenitud dins la soledat, a dialogar amb el silenci, a gaudir de la contemplació de les coses petites, a veure-hi dins la fosca. I amb ells també em podia evadir d'aquell món quotidià que no m'agradava. Aquella via d'escapament espiritual no era una servitud a cap dogma, sinó que era engrandir el meu món interior, la meva esperança. I si tenia esperança em veia capaç d'afrontar tot el que vengués, transcendir-ho. Podia fins i tot temptejar el miracle.*

-*S.P.: Has afirmat en alguna entrevista que de petita volies ser ni més ni menys que santa.*

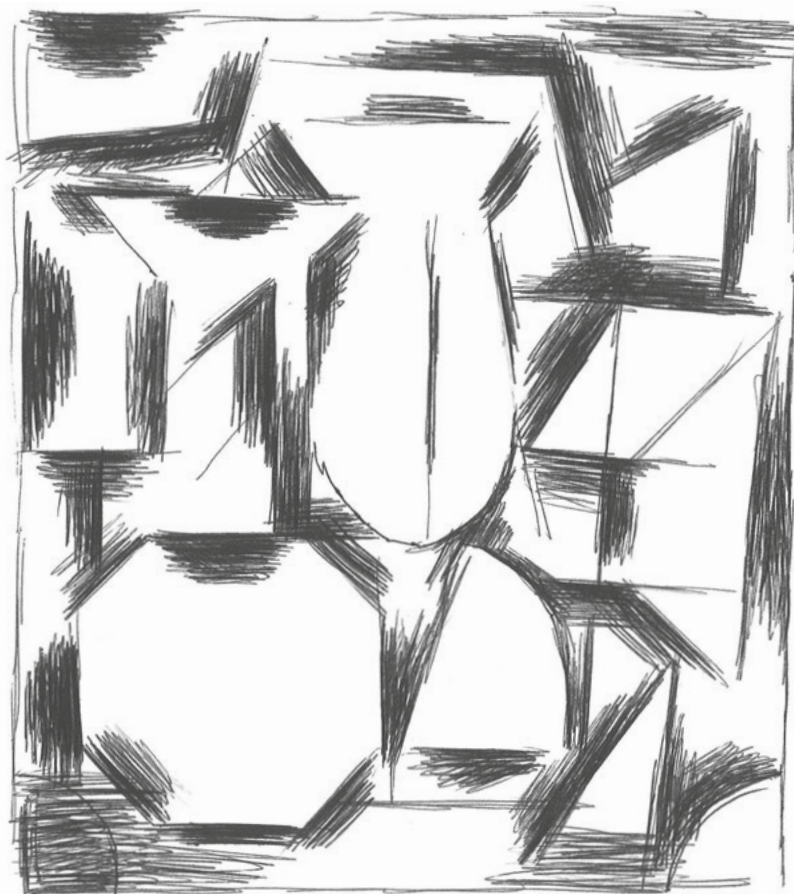
-*A.V.: És clar! Volia ser com les autores místiques que llegia. Ésser simplement una dona em feia feredat. A les dones del meu temps, després de fer la primera comunió, que tampoc no es pot dir que fos el dia més feliç de la teva vida, com t'havien dit, els ensenyaven a cuinar, a fer les feines de la casa, perquè damunt de tot havien de ser dones de profit. Dones com cal. Pures com la Verge, madures com la Mare de Déu:*

Pura y madura es María,
es virgen, es madre,
y la virgen es la pura,
y la madre es la madura.

Encara guard el llibret que em varen regalar, de tapes blaves i lletres daurades, el dia que em vaig acomiadar de l'escola, amb màximes com aquesta. Havies de ser aquell model de dona. Tenia com a por i tot. I tampoc no volia que a partir dels quinze anys em comprassin un vestit nou per trobar novio al Corpus, cada any. Em semblava humiliant.

Perquè veia que les al·lotes quan es casaven tot d'una es tallaven els cabells, es posaven el davantal, servien el marit, cuidaven els fills, els casaven i ja tenien l'extremunció.

I sí, va ser en els llibres de vides de santes que vaig trobar fugida a una manera de viure que per tradició em tocava, que jo no havia triat i per tant no volia: enfront d'aquest model de dona que jo no suportava, que no volia esdevenir, exultava amb les místiques, els seus arravataments amorosos espirituals, el seu poder sobre el propi cos, sobre les coses: levitar, fer florir una prunera fora de temporada... Aquella capacitat mental de catapultar qualsevol objecte o acte petit, qualsevol ardor de l'ànima a una altra dimensió. D'expandir-se.

22. VI, 2016

J. V. Llaguarda

**Pàgines patrocinades per la Institució
de les Lletres Catalanes**

Antònia Vicens ens exposa al desassossec. En els seus contes sentiu l'agitació davant una veu que discrepa, una veu de dona esborronada que replica, que escriu des de la posició d'algú que està malapler. És el testimoni en una illa que hem convertit en un espai disponible per a la indústria turística que necessitava un mite: l'illa deserta. Sol i platja. En aquesta especulació el paisatge humà ha fet nosa. Si t'hi avens quedes reduït a la pinzellada folklòrica i si t'hi oposes, insubordinable, tendràs el perfil del salvatge esquerp. Queda la sensació aspra de ser un destorb.

Un dels imants de la seva literatura és el dolor, la violació de la vida. Ha perfilat els personatges que no són ningú però que estan a la vista, orejats entre la ruïna d'un món que s'estimba i el balneari. Entre un món menjat de rata i el turisme. Un món que acota el cap, arnat en la rutina rànica que malviu entre la indiferència i l'oportunisme, on només emergeix l'opulència dels rics nou de trinca i el món obtús i reticent dels que sempre han hagut de callar i que s'abisma en el silenci espès d'una atmosfera asfixiant d'arrels antigues. Vicens fa la radiografia d'un temps delirant i fanàtic que sembla que no s'acaba mai. Just en el moment en què aquest món ha revingut i ja no tanca: en la somnolència postissa d'una societat enfitada en la misèria i la renúncia,

La veu que fa nosa. La narrativa breu d'Antònia Vicens

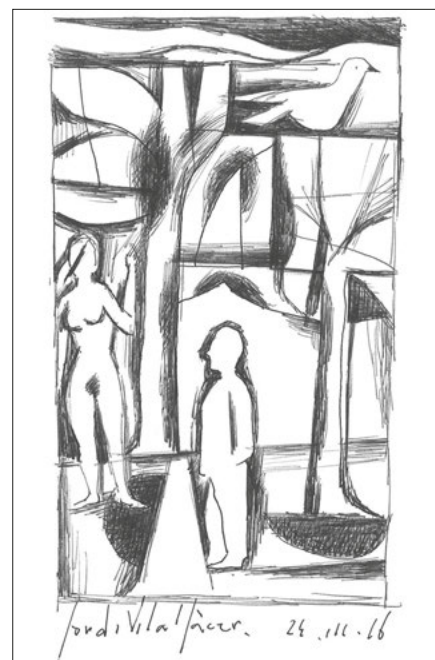
la humiliació i la mesquinesa, i que eixanca els palangres al turisme, la panacea que calia per tal de canviar-ho tot perquè no canviàs quasi res. Aquest transformisme insular és el que desemmascara l'autora en els contes. La literatura com a desmaquillador. L'obra com a contrahistòria del miracle aparent, que destapa l'ostracisme insular. Les narracions mostren aquesta fractura, el que s'ha bandejat per tal de pujar al tren de la societat del benestar. Com si les coses no haguessin pogut esser d'una altra manera.

Són paraules seves: «Un poble, en una illa, és com un pou on la gent a poc a poc s'ofega i es fa malbé». Un món que passa per ull, entre la societat de l'any de la gratella i una «terra mítica» en miniatura sobre els naufragis daurats de la Mallorca contemporània.

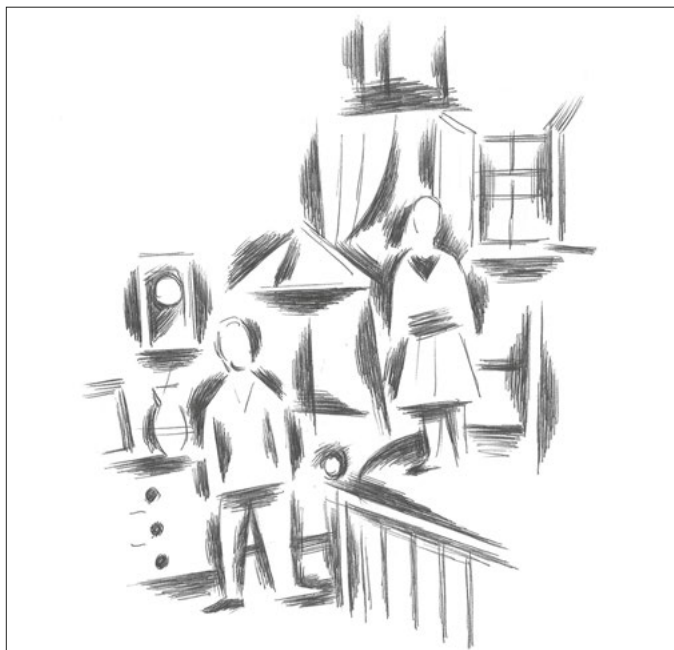
Vicens escriu en el punt precís en què cau la gota que omple el tassó. En les seves històries hi ha alguna cosa covada, hi ha foc colgat. Una estratègia de contenció que aquí pren la forma d'un volcà just abans de l'erupció. Allò que importa no es conta mai, la història secreta es construeix amb allò que no es diu, amb el sobreentès i l'al·lusió. És una de les tesis de Ricardo Piglia: un conte sempre conta dues històries. I allò que no sabem es perfila com un presentiment i llegim en la latència d'allò que sempre acaba per surar. Després. Com si la lectura fos un període d'incubació. És la manera viable de dir aquesta por llefiscosa del món barrat on tot sembla que s'ha de viure a la força. És la presència en els contes d'un que escolta que fa possible les el·lipsis i la concisió. Però la figura de qui para l'orella és com un fantasma que ha fugit, i la veu parla com si encara hi fos. Xerra quan ja no l'escolta ningú. Sembla el sol·liloqui d'un que departeix amb qui ja no l'escolta. La perplexitat de qui narra perquè el deixen xerrar sol. El lector se sent encorregut perquè endevina que és confident d'urgència de paraules que no acaba d'entendre -

la història oculta i creu ocupar un lloc que no li pertoca. Extraviats en els sobreentesos i els equívocs, finalment, s'aclareix el mapa de sospites, insinuacions, pèrdues i entenem que bona part del que passa és en els plecs del que ha quedat per dir perquè aparentment no calia. Perduts en la trivialitat de les coses deixades estar, ens descobrim en la intempèrie.

El conte com a fissura eruptiva a punt de rebentar. Dones i homes sols, nafrats, joves eixalats en un context de violència i submissió que acorralla, grotesca, rosegada per la culpa, que viuen el món des de l'extraradi de la memòria i l'exili dels sentits. I així i tot, es mouen entre la xerrameca i la invisibilitat. La distinció real és entre els qui s'adapten i els qui no ho fan. Aquest és el motiu de la virulència continguda de l'obra breu de Vicens: diu una lluita ferotge que revela l'infern soterrat de l'abjecció. Però també la resistència davant els qui sempre et volen collar, com una forma d'esquivar la docilitat. Aquí es fa més efectiva aquesta manera d'escapolir-se, la recerca d'una posició liminal que li permet encarar la viscositat del món que ens vol submisos i arranats per la moral de l'aparença. Una literatura urticant, un txèkhov irritat, un lèxic familiar crispat. Es tracta de retratar amb fidelitat la vida i al mateix temps mostrar com s'aparta de la norma.

L'aire d'improvisació, «sense trama ni final», l'aparença aleatòria, repetitiva, fragmentària, la forma de preferir la visió parcial i rebutjar el punt de mira totalitzador, l'ús de la conjectura, la insinuació sobre el que ha passat, el que hauria pogut passar, els mons possibles que només descarta el gris rata de cada dia, la vacil·lació, el perfil esbiaixat serveixen per tal de posar-nos al corrent de la història des de la vulnerabilitat i l'escisió, i deixen a la vista una literatura àcida que esmussa perquè no vol acontentar el lector. En els seus personatges, sobretot les dones, hi ha un afany ambivalent de deixar la guarda, d'acabar-se a la solitud, una prujia de ser bord, inestable. I és des d'aquesta posició d'il·legitimitat que treuen l'energia per tal de plantar cara a qualsevol forma d'imposició. Fins i tot defuig la posició de víctima, d'innocent. Perquè no sempre això pren la forma d'una rebel·lió, sinó el contorn d'una certesa íntima indefugible, que ens posa ben a l'enfront del nostre perfil d'expòsits. La proposta és esdevenir petits, menors, minoritaris, no estam davant el rebel romàntic que sura en una gran pirueta egotista. Es nega a confiscar la veu des de la posició d'una veritat. No, aquí es tracta de defugir tot quant faci olor de poder monolític. Les seves protagonistes parlen no des de la certesa, sinó des del fet mínuscul de no voler viure encastades en l'engranatge, des de la dislocació. Éssers fal·libles, mancats, sembrats en l'equívoc de no saber per on partir. Des de la cançó incompleta d'on pellucar les engrunes que et deixa la vida atzarosa, que reivindicava Carson McCullers. Des de la relegació, són dones que proven d'evitar una identitat assignada per força i que intenten defugir l'expoliació. No sempre se'n surten, però mostren el trauc i aquesta és la seva transgressió a les representacions i a les normes imposades que defineixen el que hauria de ser una dona condreta. I això t'aboca a l'experiència de la censura i de la marginalitat, a la follia, les cabòries, l'excentricitat que desbarra, fins i tot al misticisme, als llocs de les identitats mutants on ja no et poden aglapir.

Lluny dels essencialismes, declina la figura del mascle al marge dels binarismes reductors. «Els homes igual que les formigues, van amunt i avall pel tirany traçat», escriu a «Escac a la reina». L'homenia és la norma, és la identitat normativa que s'assumeix sense replicar entre la dissimulació i l'exhibicionisme. En un altre conte, «Sang», podem llegir: «Un home és ben poca cosa». El mascle com a tros de fusta. No es tracta d'un exabrupte que vol fustigar, que cerca la confrontació. És una manera de replicar l'ordre que assigna identitats i que ens condemna a l'assumpció humiliada i infeliç dels papers que ens pertoquen. En aquest sentit, una de les figures més emblemàtiques de la seva narrativa és el mascle gandul. No cal reduir l'obra vicentina a una indagació del mascle meridional, ni a una crítica de la subjugació femenina, però podem llegir-la en un context mediterrani. No costa gaire trobar-hi paral·lismes amb el «gallismo» de la narrativa siciliana i que Vitaliano Brancati va convertir en un emblema grotesc del feixisme. S'hi veu la mateixa corrosió sobre els convencionalismes, tot i que des de perspectives diferents: en el cas de Brancati la repressió i la frustració s'exposen des d'un humor inclement, i en el cas de Vicens, el gandul que sempre va empinat s'observa des d'una perspectiva tràgica. En els dos casos l'homenia és una mena de transposició de la igno-

mínia política. De manera sagaç, afeblir l'arrogància del mascle és una proposta d'alliberament.

Davant l'abjecció cal fer servir el lleixiu de l'esclafit de riure. «És goig de veure un dia i un altre dia, una rialla més, una rialla menys que la mort no em robarà», que reivindica la dona del gandul a «Història d'amor». És la rialla sarcàstica, que dissol la bassa d'oli aparent de la quotidianitat, que esqueixa el vel d'una realitat hipòcrita i mostra el seu perfil carnavalesc. La rialla bisturí, un trauc a la cara, que deixa veure inflexible i rigorós les entranyes.

Entre la indolència i la immobilitat insular deslluïda i la riquesa flamant de l'especulació com a novetat, l'individu viu un exili identitari que l'arracona o es deixa dissoldre en la turba. Així i tot, en la multitud, la gentalla, és on Vicens veu la possibilitat de fer forat, un espai social on actua el corc de la dissidència, sobretot en la immadura dionisiaca de la joventut que el temps ha d'emascarar i que serà deformada per la beateria i la simulació. En molts de casos pren la forma de l'instint que s'esbrava, del sexe violent, de l'erupció del desig que no s'ha de consumir, entre «la luxúria i el fàstic». Sempre queda la possibilitat d'ensensament, que obre les comportes de l'excés, on és encara possible desproveir-se de la raó que sempre tapa, i viure en l'esglai. Però és un miratge. La passió es viu com a pèrdua, que, a més, condemna a l'ostracisme: «quan una dona es perd per un, senyal que es pot perdre per deu». I a ells, els deshumanitza: «porcs que grufen». Aquesta il·luminació profana que és el conte, no deixa quasi ombres: alça el tapís i nedarà entre el desencant i la infelicitat, entre l'oi i l'amargor. Abandonats al celistre.

Antònia Vicens de petita volia ser santa i ha acabat fent la santíssima als bergants de sempre, que s'entronitzen des de la tramoia del Poder en la convenció i el gregarisme. Una escriptora esquerpa, rebecca, incisiva que prova d'esquivar amb una de les proeses més escarpades de la literatura contemporània les males arts dels domadors de tot pelatge.

El que més admiro d'Antònia Vicens, a més de la seva obra, és el seu anar fent a la seva manera, sovint retirada del soroll del mal anomenat «món literari» —el món literari de debò és més endins i lluny dels còctels—, i alhora de no renunciar a les lluites col·lectives que han de fer-la a ella també, com a part d'un grup, més lliure.

El seu pas per la presidència de l'AELC va ser breu i accidental, però no va ser en va. Havia entrat a la junta com a vicepresidenta de les Illes de la mà de Jaume Fuster, que malauradament va morir al cap de no gaire. Com a vicepresidenta de més edat li tocava, doncs, assumir la presidència en funcions fins a les eleccions.

Era l'any 1998 i encara no semblava que el món hagués d'arribar al segle XXI en un parell d'anys: era la primera dona al capdavant de l'associació i duraria només un any en el càrrec. Segurament les circumstàncies no eren idònies però en arribar a la vicepresidència s'havia proposat un objectiu, que va continuar perseguint com a presidenta: eliminar la perifèria.

L'AELC havia nascut amb la vocació d'ajuntar forces per a la lluita compartida per tots els escriptors dels Països Catalans i aquesta vocació es manté encara viva i forta. Però, per compartida que sigui la lluita, davant la subalternitat dels que escriuen ja no des de fora de Catalunya, sinó fins i tot des de fora de Barcelona, calia —i m'atreveixo a dir que cal, encara— fer front als

La fi de la perifèria

mecanismes que miraven de dividir una tradició innegablement comuna.

Antònia Vicens va agafar com a principal cavall de batalla, doncs, l'eliminació de la perifèria, és a dir, l'eliminació d'aquesta subalternitat. Que el cànon, la visibilitat i en definitiva, la difusió de l'obra, no depengui del lloc des d'on s'escriu, sinó de la qualitat de l'obra. Per a això no només cal reforçar els ponts que en molts casos són trenats amb simpaties personals i interessos literaris espontanis, sinó que cal saltar les barreres administratives que imposen els que volen dinamitar-los.

Com es facilita la distribució dels llibres editats al País Valencià i a les Illes perquè arribin a tot arreu? Com es potencia la presència d'autors dels Països Catalans als Països Catalans, i no només d'autors de Barcelona a tots els actes? L'AELC ha apostat per una mobilitat dels autors que faci realitat l'intercanvi d'aïres, d'idees i, sobretot, de llibres, entre tots els territoris.

Però la subalternitat illenca no és l'única que ha hagut de viure Vicens; hi ha també l'opressió com a dona que

escriu. L'elogi insultant que la seva «prosa vigorosa» és «tan bona com la d'un home», com va afirmar Joan Triadú quan Vicens va guanyar el Sant Jordi. Com si tots els homes escrivessin bé o tinguessin una prosa vigorosa o mereixessin el Sant Jordi, i en canvi les dones no fossin dignes que se suposi que poden escriure bé. «Vivim en un món masclista disfressat de feminisme», deia Vicens no fa gaire. Mal disfressat, diria jo, però en tot cas vivim en un món que ens empeny a preguntar-nos on hauria arribat la prosa vigorosa de Vicens si hagués estat, efectivament un home. Si, sent una escriptora, ha rebut els reconeixement que ha rebut, quins no se li haurien atorgat en un món menys masclista? També ens hem de preguntar si, en el cas de no ser una dona, no hauria tingut un camí més pla que li hagués permès continuar la tasca com a presidenta de l'AELC passat el període d'excepció.

Vicens no ha acceptat mai que se l'arraconés a la perifèria, com no ha renunciat mai a les particularitats, de vegades sorgides d'aquesta mateixa subalternitat imposada, que la fan ser l'escriptora que és. Mentre existeixi qui ens vulgui al marge per escriure en català, per escriure des de lluny del que alguns volen el centre o per escriure sense ser homes, ens servirà l'exemple d'Antònia Vicens. I, sobretot, ens serviran les seves obres.

Bel Olid

LES NOVETATS EDITORIALS DELS LLIBRES DE L'AVENÇ

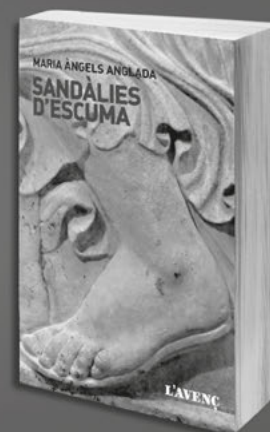
elsllibresdelavenc.cat

Joseph Conrad, *Memòria personal*
Inèdit fins ara en català

Georges Perec, *L'eclipsi*
Un thriller en forma de joc lingüístic

Maria Àngels Anglada, *Sandàlies d'escuma*
La reedició d'un clàssic

Una finestra que s'obre

No sempre estam, com a societat, a l'altura dels nostres artistes. Ja sigui per desídia, per oblit o senzillament perquè arribam massa tard, sovint passa que no sabem reconèixer el mèrit dels nostres millors creadors. De vegades, però, hi ha casos que felixment contradueixen la norma: aquella flor que no fa estiu però que només per ser flor ja ens endinsa en una petita primavera que sempre hem de celebrar. I aquest és el cas, segons sembla ésser en els darrers temps, de la poeta i narradora Antònia Vicens (Santanyí, 1941).

L'autora, que al llarg de la seva carrera havia conreat èxits i reconeixements com el Premi Sant Jordi de novel·la, per *39° a l'ombra* (1968), el Premi Ciutat de Palma per *Quilòmetres de tul per a un petit cadàver* (1982) i el Premi Ciutat de València per *Gelat de maduixa* (1984), així com també altres guardons institucionals i cívics com la Creu de Sant Jordi (1999) o la Medalla Ramon Llull del Govern de les Illes Balears (2004), ha estat reconeguda enguany amb el Premi Nacional de Cultura de la Generalitat de Catalunya. Una vegada més, i també gràcies a l'èxit que han suposat els seus darrers reculls de poemes i *Antònia Vicens. Massa deutes amb les flors* (2016), la biografia en forma d'entrevista que també ha aparegut sobre ella, els lectors han tingut l'oportunitat de redescobrir una de les veus més úniques, lliures i genuïnes de la literatura catalana de tots els temps. L'atenció dels lectors és sovint una finestra que s'obre i que es tanca, a ritme de brises desconegudes però necessàries, i sembla que ara els vents són amics de l'autora de Santanyí.

Però, qui és Antònia Vicens i què podem trobar a la seva obra que la faci diferent de la resta? Què s'hi amaga, rere la potència creadora d'aquesta dona d'aspecte fràgil, amb tall de cabells al més pur estil Joana d'Arc, sovint protegida per la timidesa d'unes Ray Ban de plàstic ocre transparent?

Antònia Vicens només té deutes amb les flors. I aquesta afirmació, que para-

fraseja alguns dels versos més populars de l'autora —«morir-te encara no tens massa / deutes amb les flors»—, és una realitat radical. És únicament amb la bellesa, amb l'horror, amb l'interrogant de la creació, que l'autora brega en el seu dia a dia, i no pas amb les modes o els interessos que dinamitzen avui gran part de les nostres lletres. La poeta ha fet sempre el seu camí i això ha deixat, unívocament, una petjada forta en la seva producció. Lluny de cap capelleta o trona literària, Vicens ha hagut de lluitar contra censures, dictats i reticències i ha fet de la valentia una bandera que defensa a cada vers, a cada mot, a cada cadència dels seus textos. I això, la valentia i l'amor per la cultura i per l'art a llarg termini, que és l'únic amor ver que els podem tenir, ha donat els seus fruits.

Potser potser hem parlat massa poc —ella mateixa, tot sovint, n'ha defugit—, per exemple, de la capacitat de Vicens d'anticipar-se a les suposades modes i tendències: són nombroses les obres de l'autora que, a més de fer-ho

amb una altíssima qualitat literària, han obert sendes pràcticament verges en les nostres lletres i això és també un fet a remarcar.

Hem de fer referència, en aquest sentit, a l'aparició de la novel·la *39° a l'ombra* (1968) com a tret de sortida de l'anomenada Generació dels 70 a Mallorca, que tractà des de diversos punts de vista els efectes més immediats del boom turístic a la Mallorca del tardo-franquisme. Si bé fóra injust reduir l'obra de Vicens a l'abast d'aquesta generació, és de justícia recordar que fou ella la que l'encetà en el temps. O bé a la publicació de *Terra seca* —1987, finalista del Premi Ramon Llull de novel·la—, que el mateix Àlex Broch apuntà com el retrat d'«un dels primers polítics frustrats i fracassats de la novel·la catalana contemporània», una crítica a la corrupció política i humana *avant la lettre*. O *Ungles perfectes* (2007) un dels nostres *thrillers* més brillants, entre la literatura pop i la novel·la psicològica, apareguda just abans que esclatessin a Mallorca els principals escàndols de tràfic de drogues, amb la Paca i companyia.

L'autora s'ha mantingut ferma en aquests i altres temes, en aquestes i altres crítiques, i aspectes com la religiositat o el misticisme també han tingut cabuda a les seves obres, malgrat que agents literaris i editors l'advertissin que parlar d'aquells temes era tabú o que «feia antic». O la lluita per a l'alliberament de la dona i dels treballadors, la de l'ésser humà en la seva essència, l'amor per la terra, per la cultura i per la llengua pròpies, el dolor universal, la recerca constant i inútil de la felicitat, la frustració...

Antònia Vicens, a través de les seves novel·les i reculls de poemes, ha construït una obra sòlida, pionera pel seu temps, que és el nostre, i única en molts de sentits. La finestra que hi dóna, ara, és oberta, aireja, fa que corrin les lectures: és un moment fantàstic per estar-nos-hi.

Amb motiu del centenari de la mort del poeta valencià Francesc Badenes Dalmau (Alberic, 1858-València, 1917) hem escorcollat una part ben interessant del fons documental existent a la Generalitat Valenciana, a la Biblioteca de Catalunya i als arxius del Cos de Telègrafs ubicats a Madrid, per tal d'acabar-nos amb una vindicació útil que ens facilite una millor comprensió de la biografia i del protagonisme que el poeta alberiqueny va tenir no sols en la Renaixença al País Valencià sinó també dins el panorama de la Renaixença a Catalunya.

Arrenglerat dins la pràctica jocfloralista vuitcentista, seguint la pauta del llorentinisme pairalista i costumista va ser fidel al grup encapçalat pel binomi Llorente-Querol, qualificats pels crítics com els «poetes de guant», enfront de l'altre binomi renaixentista Escalante-Llobart, anomenats «poetes d'espardenyà». Tot i que l'estètica de Badenes Dalmau es troba plenament inserida dins el llorentinisme esmentat, sembla que des del punt de vista ideològic el poeta alberiqueny, ja des de ben jove, entorn als 20 anys, va mantenir sovint els contactes amb el grup de Llobart des de la creació de Lo Rat Penat (1878), amb la intenció de ser el casal de tots els literats valencians. Així mateix, Badenes va incorporar-se al moviment progressista L'Oronella, escissió ratpenatista, deu anys més tard, al costat de C. Llobart i de V. Blasco Ibáñez, davant el gir altament conservador que ja mostrava Lo Rat Penat. Anys més tard, el 1904, Badenes Dalmau, al costat de Puig Torralba, Cebrian Mezquita i Cabrelles, formaria un altre grup amb un esperit innovador: «València Nova».

Tot i que Badenes Dalmau va seguir la pauta estètica del patriarca Llorente, el qual el va consagrar als Jocs Florals de València l'any 1898, atorgant-li la Flor Natural pel seu bell poema «L'Albada» i aconseguint alhora l'anhelat títol de Mestre en Gay Saber, Badenes sembla que va mantenir al llarg de la seua vida les seues pròpies idees dins un republicanisme liberal i progressista i, en tot moment, retingué una singularitat «heterodoxa» enfront del

Noves aportacions a la biografia i al protagonisme de F. Badenes Dalmau dins la Renaixença

conservadorisme ideològic que don Teodor assumia com a capdavanter de la burgesia agrarista valenciana de la segona meitat del segle XIX. Per això no ha d'estranyar-nos que, als 22 anys d'edat, Badenes obtingués de l'escriptor i polític republicà D. Emilio Castelar una lletra de recomanació per al seu trasllat a València, l'any 1881, després del seu primer destí a Vilafranca del Penedès. Darrere d'aquest primer contacte amb Catalunya, Badenes tornaria a Barcelona un parell més de vegades, els anys 1891 i el 1907, per tal de fer unes pràctiques amb els nous aparells telegràfics i telefònics, retornant definitivament a València el 1909, l'any de la «consagració» oficial de D. Teodor Llorente per part de la ciutat de València.

Per cert, al fons documental biogràfic dels funcionaris de telègrafs, hem pogut constatar la delicada salut de què va patir Badenes al llarg de la seua carrera pels nombrosos parts d'altres i baixes al

seu expedient, així com les seues pràctiques a l'intempèrie al servei del bon funcionament dels aparells telegràfics, van anar disminuint les defenses del poeta. Així mateix, hem sabut que trobant-se com a telegrafista al seu poble, Alberic, va contreure l'any 1888 la terrible malaltia del còlera. Per tot això, i després de patir una primera angina de pit l'any 1911 a València, el poeta segons, comptabilitza el seu historial, va tenir diverses baixes fins el seu definitiu traspàs el 21 de gener de 1917.

Per fortuna, Badenes Dalmau ens ha lliurat una obra literària en català considerable: uns set volums —*Mariola* (València, 1897), *Flors del Xúquer* (Barcelona, 1897), *Llegendes i tradicions valencianes* (València, 1899), *Rondalles del poble* (amb un pròleg d'A. Masriera, Barcelona 1900), *Cants de la Ribera* (València 1911), *Retrobada* (València, 1915) i *Veus de Natura* (dins *Lectura Popular*, Barcelona, vol. X, núm. 160). El fet d'haver publicat dues de les obres a Barcelona, a més d'haver-lo seleccionat la revista *Lectura Popular* per publicar «Veus de Natura», un any abans de la seua mort, parla molt en favor del predicament que la seua lírica tenia al Principat. Així mateix, crítics tan anomenats a primers del segle XX com Artur Masriera, posa de relleu l'interès de l'escriptor Badenes Dalmau per agermanar les dues Renaixences —la catalana i la valenciana— dins el panorama global de la literatura catalana, fet que seguia de prop la doctrina i l'exemple del mestre T. Llorente que va mantenir al llarg de la seua àmplia trajectòria forts lligams amb Barcelona.

Amb tot, no foren ni Llorente ni Badenes els primers poetes renaixentistes en l'esmentat agermanament, car és de justícia recordar, ara i ací, altres dos escriptors vuitcentistes valencians que es traslladen a Barcelona: l'un és Adolf Blanch i Cortada (Alacant 1832 - Barcelona 1887), que va aconseguir, així mateix, el títol de Mestre en Gay Saber i fou autor, amb A. De Bofarull, d'una *Gramàtica Catalana* (1867); l'altre és Pere Martí i Peydró (Alcoi 1872-Sabadell 1956), autor d'una antologia poètica, *Poncells* (1881).

Lluís Alpera

Cantem la música de l'ànima!

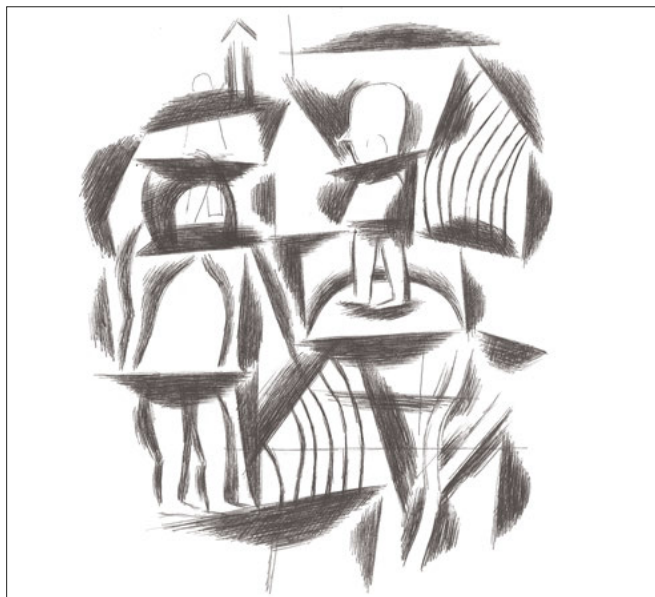
Després que, el 2016, Bob Dylan rebés el Premi Nobel de Literatura, hem reprès —per fi!— la qüestió de les relacions entre poesia i música. Me n'exclamo perquè, en el nostre territori, les opinions acadèmiques i canòniques han menystingut la cançó d'anys ençà. Com s'hagués volgut trencar expressament l'idil·li antic entre música i lletra, amb l'objectiu de desacreditar les manifestacions poètiques orals, performàntiques o musicals.

Fins no fa gaire, els adolescents s'engrescaven amb el hip-hop nord-americà i, per contra, desconeixien del tot la glossa i els bertsolaris. Fanàtics de Lou Reed no havien anat mai a un recital d'Enric Casasses. *Groupies* d'Extremoduro feien escarafalls davant d'un llibre de versos. Cada cop tornava més difícil que algú, a banda dels poetes mateixos, s'identifiqués amb la poesia, mentre que la música envaïa l'espai-temps completament.

Per fortuna, els joves poetes en català ens deixàrem encisar per la recitació del mestre Casasses, o de Carles Hac Mor i Ester Xargay. Llavors recomençaren els anys dels recitals i la germanor entre músics i poetes, o la manifestació d'ambdues arts en un mateix individu: Martí Sales amb els Surfing Sirles, Escoffet amb Lydia Lunch, amb Bradien i etcètera, Josep Pedrals i els seus Nens Eutròfics... I, igualment, a la inversa: la poesia de Feliu Ventura, d'Astrud o d'Antònia Font desencarcaraven la imatge popular del poeta.

Avui, que vivim escanyats per l'angoixa, que ens llevem enrabiats i impotents, que ens escarrassem cada dia a fer girar uns mil·límetres la bola del món cap a un altre cantó, sentim la fretura de cantar. I, així com la literatura és un espai immens per la reflexió i les idees, per l'autoconeixement i l'aprenentatge del món, la música se sap, de sempre, l'altaveu més potent per a escampar aquestes idees i dipositar-les en els oients, posseir-los.

La idea de la col·lecció «Poesia recitable» d'Edicions 96 és magnífica es miri com es miri. El fet de dir un text en veu alta té valor en tres sentits. D'una banda, contribueix a integrar-

lo en l'imaginari de la societat: li atorguem emocions més enllà de les que dicta la gramàtica —personals, col·lectives, actuals. De l'altra, en permet un assaboriment amb molts més matisos: dient els poemes ens endinsem en la melodia i el ritme de cada paraula, reaprenem la nostra llengua. I, encara més, reconstrueix aquest vincle rovellat entre música i lletra. És un agermanament, doncs, necessari i meravellós alhora. Els tres volums que, de moment, fan part de la col·lecció, presenten poètiques i músiques ben diferents i enceten un venturós camí de possibilitats infinites.

En el primer de tots, dedicat inevitablement a V. A. Estellés, Vicent Camps ha treballat des d'una òptica extremadament personal. La música, de Kairo, no és original per al projecte i tal volta m'ha sonat repetitiva, emperò la tria de poemes és insòlita i diversa: és una veritable injecció d'adrenalina jugar a recitar «Professió del vell roder» i «Ara, després, en fi...», per exemple.

El segon volum ens regala una mostra de l'obra de Marc Granell, exhaustiva i captivant. Miquel Pérez Perelló ha escoltat amb atenció cada peça del poeta i, amb una guitarra exquisidament mediterrània —a voltes acalorada i balladora, quasi gitana, com a «La frontera»; a voltes divertida i juganera com en «La gran fira»; i, d'altres, afrancesada com a «George Grosz»—, ha compost un paisatge subtil i polít.

La tercera entrega, una selecció fantàstica de textos de Joan Fuster, és una triple meravella. La inclusió de textos que no són purament poesia és un gran encert i repercuteix directament en la manera d'afrontar la recitació per part de Maria Josep Escrivà i Josep Vicent: tant l'una com l'altre perden els seus tics particulars i es deixen penetrar per l'escriptor de Sueca, com en una possessió diabòlica. De segur que també els ajuda a aconseguir-ho la creació musical de Josep Marqués: la idea de llançar Fuster al món del pop té un efecte brutal. El piano descarat, les veus passades per pedals d'efectes, són una meravella que espaterra des del primer tema-poema —«De l'amor», «Insomni», «Poema sobre València».

Cadascun dels llibres de la col·lecció ens regala una sèrie d'afegits. A la primera entrega, Joana Navarro hi ha desenvolupat una feina singular i engrescadora en forma de propostes didàctiques. Al segon volum, s'hi annexa una entrevista amb Granell, i el llibre sobre Fuster aporta fotografies i aforismes tipogràfics. En la mesura de les possibilitats, seria interessantíssim que cada volum presentés una reflexió dels qui l'han confegit —selectors, músics, rapsodes i poeta— sobre la qüestió dels vincles entre música i poesia. M'atreviré a proposar, també, l'annexió d'un apartat final de partitures per a la reproducció d'algunes de les cançons que acompanyen els versos. Amb tot, celebro i aplaudeixo la creació d'aquesta col·lecció a Edicions 96 i espero que en publiquin encara una pila de volums.

Laila Martínez i López

Nectari: una morfologia del desamor

Josep Porcar
Nectari
Edicions del Buc, València, 2016
108 pàgs.

L'obra de Josep Porcar és llarga i variada i es remunta a la seua joventut, quan va donar a conèixer un grapat de poemaris que li reportaren merescuda notorietat en el món poètic valencià. Aquesta etapa va desembocar en un llarg silenci, durant el qual va dur a terme un procés de depuració verbal que resulta perceptible en obres tan reeixides com *Els estius* (2008) i *Llambreig* (2013).

Els seus dos últims llibres, *Preguntes* (2015) i *Nectari* (2016) integren un díptic poètic que articula una resposta literària a la crisi experimentada pel poeta arran d'un desengany amorós. Però el lector no hi trobarà l'exposició anecdòtica de les relacions de parella, sinó una elaboració del sofriment engendrat pel desamor a través d'un acurat exercici de contenció expressiva. Emanuel Wertheimer escrigué que «El principi i el final d'un amor es miren l'un a l'altre com dos enigmes», i és en aquesta ferida oberta que Porcar furga obstinadament amb versos que s'emparen amb els elements de la natura per a transmetre una experiència d'íntima desolació, d'acord amb la tradició simbolista.

Cal llegir *Nectari* com una morfologia del desamor, estructurada en tres parts. En la primera, «Unitats de desmesura», el poeta vol assolir «la desmesura / de totes les coses» —«Formiga»—, a través d'una concepció del poema com a instrument per a la destrucció perfecta, amb el qual prova d'enderrocar els murs insalvables que s'aixequen entre les persones. Domina aquestes composicions una sensació d'intempèrie, reforçada per l'aparició constant d'imatges extretes de l'univers dels insectes, les flors i els fenòmens meteorològics. Val a dir que no hi trobarem el menor indicatiu de complaença bucòlica, sinó un llenguatge escapçat, posseït d'un esmoladíssim vertigen fet d'associacions aparentment lliures de mots i una sintaxi dislocada.

Les composicions evoquen un àmbit eminentment ombrívol i nocturn, tot i que al final hi apunta l'alba i el poeta assaja la tasca impossible d'acollir en «el rebregat estel d'un poema / que desxifra, amb un llambreig / o bé amb un eco, la distància exacta / entre una formiga i l'univers», que és com dir la desmesura de totes les coses, que desafia la capacitat de la

poesia, perquè no obeeix «Ni diapasó ni mètrica». Per contra, «l'esplendor magnètica dels cossos» es regeix pels ritmes elementals del batec i de l'onada, que obren un abisme en el centre mateix de la voluntat expressiva del poeta.

La segona part del llibre, «Anteres», és un recull miscel·lani de composicions curtes que no defugen les insinuacions de la rima. Porcar hi certifica la seua habilitat per a escriure poesia de to gairebé aforístic, que aporta valuosos indicis sobre la idea que es fa de la seua vocació, abocada a una escriptura en el límit de la catàstrofe, instal·lada, com apunta al poema

«Estil», en «El silenci abans del llamp. / El silenci després del tro. / El silenci on no saps dir si / només vol ploure.»

La referència al silenci és del tot pertinent, atès que en la tercera secció del llibre, «Sàmares», els poemes es lliuren a una exploració d'aquella part de les relacions de parella que cristal·litzen en epifanies —fetes de records, gestos, instants...— inassequibles per a la paraula. Ingressem en el terreny d'allò que no es pot dir, i en els versos aflora la impotència de no poder atènyer experiències que en l'origen no eren ja verbals, perquè «No fou verbal, però, la tendresa. / No verbal fou l'espina. / No és ara verbal la cuirassa, / la por ni la fugida. / No ho serà el comiat, / el buit ni la fal·lera. / No verbal és / aquest silenci a brams. / No verbal és / aquesta mà que sentim / i no ens toca / perquè va travessar / pell, cor i carn» —«No verbal». Per aquest costat, Porcar s'aproxima a la conclusió del *Tractatus*, en què Wittgenstein afirma que «Sobre allò de què no es pot parlar, hom ha de callar», atès que l'esfera de les coses transcendents ens imposa l'obligació del silenci, i la unió amorosa esdevé un dels emblemes majors d'aquesta transcendència. El poema «Pinyol» ho expressa molt ajustadament: «Està bé no poder / dividir dos entre dos. / Està bé saber-ho. / Està bé no entendre-ho. / Està bé no poder.»

Però Porcar no seria l'excel·lent poeta que és si se sotmetés a la sentència de l'indicible i renunciés a explorar amb el seu art aquest més enllà de la paraula. Un dels aspectes crucials de la seua escriptura té a veure amb el refús a acceptar el límit del silenci, que es resol en l'ambició d'annexionar-se'l com un ingredient expressiu essencial. L'aventura poètica es transforma així en la temptativa d'encabir la totalitat fragmentària de l'experiència en versos apassionats i críptics, en els quals «el significado es apenas un breve relámpago nocturno» (Nicolás Gómez Dávila). Val a dir que en aquesta totalitat fragmentària es xifra la veritat tràgica de l'existència, que, al final del seu llibre diposita com un exvot a la vora del cràter de la passió extingida, ben conscient que «per a un big bang / només calia una espurna».

Josep J. Conill

Amor o mort? que resumí el poeta

Guanyar el Riba sempre és una responsabilitat, a part d'un galó. I al Parnàs ja sabem que s'hi arriba pel camí llarg del temps i no pas pel dels premis. De fet, quants bons llibres de versos l'han guanyat, el Riba? Cinquanta-vuit segur que no. I d'importants, quants? Bé, segurament no pas més de cinc o sis. En qualsevol cas, el llibre d'Obiols segur que és dins el primer grup. Si acaba sent important, ja ho dirà el temps.

Dret al miracle s'obre amb la part «Inferns del tresor humà», que actua com a punt de partida negatiu: el punt en què es comença perquè falta alguna cosa. «Hem assistit al funeral del nostre amor», diu al primer poema. I aquest funeral és un llindar que, de moment, només deixa mirar enrere. És el moment que l'Amor com a centre i motor de la vida s'ha trencat sense remei: tot és enrere, al record, en aquests versos tanmateix escrits des de la ironia i l'assumpció de l'absurditat i la contingència de Tot —«l'empènyer dies tot rumiant eternitats», diu— i que ens porten a un terreny estrany entre Auden i Brossa.

Ja al cor del llibre, a la part homònima al recull, topem amb una sèrie de

Víctor Obiols
Dret al miracle
Proa, Barcelona, 2016
87 pàgs.

poemes d'intenció i temàtica molt més diversa que en la primera part. Es de fer de frontissa i fonament del que vindrà i el que ha vingut. Ara també trobem la majoria de poemes destacables, començant per la «Lletra de batalla a Llätzer», poema, per dir-ho així, de celebració de la vida i de la possibilitat de reviure —«És u amb la vida el cor». Mica en mica aquest *Dret al miracle* es va desteixint i es fa objectiu a «Ametller florit de nou», arbre que floreix, abans que cap altre i poema que floreix sempre que es llegeixi. Aquest dret a reviure com a cosa natural s'ha d'entendre, però, com al dret a tornar-hi, en el que sigui que toqui de la vida, sempre amb la presència del passat entre les celles: «Alguns homes volgueren / deixar signes en terra. / Hereu tot vianant.» «Els camins del món», és clar, marcats per Segimon Serrallonga —«M'és d'or el teu silenci», i també per Joan Vergés —«El vers i el cant / es fan / per viure recordant», a qui són dedicats dos grans poemes. El miracle, existir, ser-hi i el goig de ser-hi, és l'Amor —l'humà i el que mou el cel—; i poder tornar-hi.

«D'una lluna amb sol», la tercera part, ens dibuixa aquest Amor nou, aquest miracle acomplert, i concret. L'Amor d'ara, aquest motor i tresor de la cosa humana, s'enceta, sí, però amb el record, és el «Voler nou, saber vell» que es repeteix i dóna títol a un dels poemes que millor fan d'exemple del llibre. Reviure, tornar a sentir aquest tresor com a cosa pròpia, no ve d'enlloc que no sigui la voluntat de recomençar sense deixar de banda el camí fet, i això val per a la vida, per a l'Amor i per a la poesia i l'art. «Voler nou, saber vell, / refila el nostre ocell. / Saber vell, voler nou, / tonada enter-

ca ens mou.» I aquí fa sentir que Llätzer revisqui al costat de la flor d'ametller.

Caldria destacar altres aspectes que ara només apuntaré, com l'ús de la llengua —sobretot del lèxic. Obiols sol fer servir una llengua que va més enllà de la llengua parlada, i en això, més que no pas virtuosisme, s'hi llegeix a meravella que surt de la paraula desconeguda: el plaer de sentir que la llengua pot arribar a tants racons que potser no sabíem. Aquesta llengua feta nova enllaça amb l'assortit mètric i tècnic, diríem, del llibre, que va del poema quasi salmòdic fins a la cançoneta. Era Riba que deia allò que a una literatura li és més fàcil assolir l'entonació de l'oda heroica que no pas la simplicitat de la cançó. *Dret al miracle* assoleix la cançó —cosa que avui semblaria que despentina més gent que no pas l'improperi més mal sonant o el pronom més desconstruït— i moltes coses més: reprèn camins que potser feia massa que s'havien abandonat i fa pujar un graó més a una veu que ja era ferma. Agraïm *Dret al miracle* perquè ens ajuda una mica viure i a llegir.

Jaume Coll Mariné

Els estudis sobre l'obra i la recepció de Maria-Mercè Marçal tenen una cita bianual —gràcies a la Fundació Maria Mercè Marçal— per repensar i amplificar la pluralitat de representacions del corpus de la poeta en marcs teòrics i interpretatius nous. Aquest any, tant els actes de Barcelona com les jornades acadèmiques, que han tingut lloc a la University of Cambridge, han girat entorn del desig, des del seu doble vessant ètic i estètic (<http://www.ub.edu/cdonanode/4384>).

Més enllà de la segura supervivència de l'obra marçaliana, de la qual aquestes VI Jornades n'han estat una clara evidència, cal remarcar la necessitat inherent que batega dins del cos textual de la poeta de resignificar-se o resemantitzar-se, enfront d'un possible perill al qual està subjecte: restar segregada dins l'etiqueta essencialista de «poesia feminista», ja que, malgrat l'enaltiment i la importància que podria significar, l'escriptura de Marçal rebrota en rebel·lia

Caixa de ressonància «Dolor de ser i no ser tu: desig»

davant de qualsevol altar o mausoleu immobilitzador.

Des d'aquest punt de vista, a Cambridge hi va passar alguna cosa. Es van obrir nous espais des d'on muntar i desmuntar el capital simbòlic i cultural de la famosa «gramàtica violeta» marçaliana. Van tenir especial rellevància les noves anàlisis de *La passió segons Renée Vivien*, sota lectures postfeministes o provinents de la teoria dels afectes, com ara l'orgull, la fúria, en tant que afirmació identitària i d'autoria, o la genealogia, com a estructura melancòlica i, per això, afectiva. Així mateix, el caràcter fragmentari de la pròpia novel·la va crear altres espais

comuns de reflexió. Per exemple, pensar la forma o les formes de la passió, és a dir, la representació del desbordament, de la desmesura des de l'esbós o, també, des de les estructures poemàtiques rígides —sextines, sonets— com a mecanisme de formalització de la passió desbordada. Hi van participar lectures des de la perspectiva crítica dels *animal studies* i des de la traducció com acció devoradora del text altre, mancada, això sí, de la possibilitat d'engolir el sentit, tot seguit, és clar, les mateixes lleis del desig.

Frases com «el no dit és eròtic»; «en moltes ocasions s'obvia que en la passió hi ha patiment, hi ha dolor» o «el poder, la força de Marçal és la desubicació o desarrelament» encara em resten a la memòria. Ara en diríem que en guardo una connexió afectiva que em fa tocar el passat recent. Sigui com sigui, l'obra de Marçal pensa els nostres dies.

Marta Font i Espriu

A parer de George Steiner un intel·lectual es defineix com «aquell individu que llegeix un llibre amb un llapis a la mà». I és que la memòria té els seus límits i el lector busca en el paper una extensió d'aquesta. No debades, l'escoli i la marginàlia formen part intrínseca del desenvolupament de la literatura com a estratagema mnemotècnic. Què hauria estat dels llibres sense la superfície de la pàgina situada a l'exterior de la caixa de justificació? És a dir, d'aquella perifèria entorn del text, anomenada «marges»?

Sacrilegi o no, ni Spinoza ni Coleridge —per posar només dos exemples— no s'entenen sense els seus ingents escolis. Escriure en els marges, deixar un rastre que complementi el sentit darrer de l'obra, rau en el fonament de la mateixa estructura literària. Una estructura que, en el seu moment, fixa el cànon, negre sobre blanc, de la tradició oral. Era una qüestió d'espai: ja no donava més de si el nostre tàlem. Calia que la facultat de recordar trobés un apèndix exterior, un suport

L'extensió de la memòria

quasi infinit on plasmar la història i els fets d'una humanitat abocada a l'epopeia —la paraula— en la seva dimensió més creativa.

La memòria, doncs, guanya extensió amb el llibre i aquest, guanya espai en la humilitat dels marges. He citat abans Spinoza. I és que si a l'*Ètica*, el seu autor s'esplaia en els escolis en una mena d'insòlit contrapunt —Deleuze, fins i tot, defensa un «*pathos* passional»— a llurs demostracions, és perquè no està de més creure que el filòsof s'abandona a la superfície en blanc dels marges a l'hora de fer l'exegesi d'un text que no gosà de publicar en vida.

Memòria en moviment al marge del text canònic, això és el que es cons-

tata quan llegim atentament un paràgraf —o un vers— marcat a llapis. El lector com a seqüència d'un relat que complementa amb les seves observacions, dècades o segles a posteriori. En aquest context, inevitablement, emergeix el concepte d'hipertextualitat en rellegir un comentari propi o aliè a banda: empremtes ja pretèrites que ens retornen a la idea de memòria semàntica —col·lectiva— en oposició a la idea de memòria episòdica —individual.

Massa temptador no intervenir en l'original, evitar el sentit de complitud quan dialoguem amb el passat: «M'estimaria més pensar / que vaig morir per una estona, / més que no recordar res, / si bé no vaig deixar de viure.» L'oblit absolut és la mort: llegeixo Szyborska en estat pur, en un poema subratllat per la també poeta Maria Josep Escrivà en la seva antologia de l'autora polonesa. És una conversa infinita. Un joc de miralls, l'extensió de la memòria.

Jordi Solà

Tres llibres de Joan Garí

Joan Garí té una vocació ferrenya d'*homme de lettres*. Pocs escriptors valencians de la seua promoció han conreat de manera tan insistent la pàgina escrita, en un registre que va de la novel·la a l'assaig o el dietari, passant per la crítica literària o l'article de periòdic. També ha produït llibres de més difícil classificació. És admirable aquesta voluntat de fer obra, de fer-se un espai en la literatura catalana des del seu poble, Borriana —hi va nàixer el 1965—, on viu i fa de professor d'institut. No és sobrer la referència, perquè Borriana, terra fecunda, és pàtria de molts altres escriptors més o menys reeixits però amb gran voluntat de projecció. De vegades amb més voluntat que recursos, però això és una altra qüestió.

La producció literària de Garí és ja extensa. Recorde especialment *Un cristall habitat*, un assaig fragmentari del 1999, o no fa gaire, *Viatge pel meu país*, del 2012, o la novel·la *La balena blanca*, del 2007, o el dietari *Les hores fecundes*, del 2002. I encara altres llibres, un currículum dens que recentment ha enriquit amb tres títols més.

El primer que consideraré és un assaig sobre el País Valencià i el destí de la proposta fusteriana, adobat amb una estratègia original, com si fos una conversa explicativa amb la senyora Cécile Mähler-Besse, propietària actual de la famosa Torre on vivia i elucubrava el pare de l'assaig, Michel de Montaigne. Joan Garí té clara la seua genealogia: Montaigne-Pla-Fuster són els seus precedents, i ell vol mesurar-s'hi. Amb aquest artifici i buscant l'amenitat, doncs, Garí explica coses sobre l'hàbitat de Montaigne, sobre aquesta senyora, sobre el seu viatge i estada a Saint Michel de Montaigne, al Perigord, i sobre un fum més de qüestions i derivacions. Però el nucli són les seues opinions sobre Fuster com a personatge i sobre el destí que la història ha deparat al projecte fusterià de redreçament nacional i cultural del País Valencià en sintonia amb els Països Catalans. Tal vegada aquest llibre es ressent una mica del moment en què es va escriure. Sospite que en el punt àlgid de l'hegemonia del Partit Popular. Per això el to sovint pessimista, com si l'anticatalanisme hagués triomfat irrevocablement i el projecte de Fuster —d'altra banda no tan monolític com de vegades se'l presenta— hagués fracas-

Joan Garí
L'única passió noble
Onada, Benicarló, 2016
172 pàgs.

La memòria del sabor
Tres i Quatre, València, 2015
226 pàgs.

L'ofici de lector
PUV, València, 2016
290 pàgs.

sat irremissiblement, i calgués imperiosament salvar del naufragi, almenys, l'escriptor. Tanmateix, la història és més complexa, enrevesada i dialèctica. I està plena d'ironies.

Aquest llibre té també el problema de ser massa deutor d'allò que en una època se'n deia «introspecció nacional», perquè hi sura una idea una mica massa estàtica, i poc històrica, de l'ésser o l'ànima o l'essència dels valencians —«En el fons, aquest poble té la por instintiva del conservador», «hi ha alguna cosa de feréstec en l'ànima valenciana, d'insubordinat, un estadi previ a la civilització...», etc., etc.—, de la qual, com altres en el passat, vol erigir-se en intèrpret.

Un assaig que convé llegir, encara que potser es basa excessivament en impressions. La subjectivitat està bé, però no sempre i per a tot. Podem ironitzar si volem sobre les ciències humanes i socials, però són fonamentals per a entendre la realitat. Com ha escrit Wolfgang Streeck: «Allò més revelador... no és l'estat de les coses, sinó els processos, o bé l'estat de les coses en la mesura que està connectat amb i dins de processos.» I el procés històric, que inclou els canvis socials, econòmics, demogràfics i polítics, ha de ser percebut i sospesat adequadament. Per a situar al seu lloc les preteses invariants del caràcter col·lectiu i no magnificar episodis al capdavant irrelle-

vants. Ara bé, dit això, les pàgines d'aquest llibre desborden d'apunts curiosos, autoanalítics —s'interroga molt sobre ell mateix—, incitadors o polèmics —com ara l'epigonisme de Joan F. Mira respecte als Damià Mollà i Eduard Mira, d'*Impura natione*. És entretingut, tot i els excessos retòrics, com quan s'esplaia sobre la literatura com «l'única alternativa plausible» a la religió o sobre les cases dels escriptors, que haurien de ser tractades «com un temple, com un santuari». Déu n'hi do.

Com si volgués remarcar el seu caràcter d'escriptor tot terreny, Joan Garí ha publicat també un llibre de cuina. Exactament un llibre que té com a subtítol «Les receptes de ma mare», i que és un compendi del receptari tradicional valencià a la manera de Borriana. Un volum ben il·lustrat, amb fotografies de Ramon Usó, i pràctic. Però, és clar, també és un llibre d'autor, una mena d'antropologia de la cuina tradicional, amb consideracions sobre el temps i la forma de cada plat, de cada aliment, i sobre l'entorn social on es produeixen i condimenten. Un llibre farcit, també, de referències literàries i evocador, on es fa tot sovint present la manera que tenia Josep Pla d'escriure sobre la cuina que li agradava —vegeu el volum de l'O.C. de Pla, *El que hem menjat*.

I per si fos poc, a PUV, a la col·lecció Assaig, s'ha publicat *L'ofici de lector*, un recull de ressenyes i crítiques literàries, a cura i amb un estudi introductori d'Anna Esteve. Tot un món de lectures ben triades i garbellades. Els comentaris literaris de Garí són en general originals, estan ben escrits i ben resolts. Una aportació a la crítica literària en català, entesa com a acompanyament i comentari contextualitzador i com a valoració personal, una peça realment clau de l'engranatge literari, i la cosa més normal —però no tan abundant o de la qualitat desitjable entre nosaltres— en una societat mitjanament constituïda.

Com a conclusió voldria apuntar que potser no tot està perdut a Israel, si hi ha autors com Joan Garí que treballen tant i tan obstinadament.

Ho he insinuat abans: atents a les ironies de la història. Els processos mai no són lineals.

La protecció de l'occità a Catalunya

«Aran constitueix dins Catalunya una realitat nacional amb personalitat pròpia i diferenciada, fonamentada en el fet que la comunitat aranesa disposa d'una llengua i una cultura pròpies, comunes i compartides amb la resta d'Occitània, i, alhora, d'una antiga tradició d'autogovern fermament defensada pels aranesos al llarg del temps. [...] Aran és una realitat nacional occitana, dotada d'identitat cultural, històrica, geogràfica i lingüística, defensada pels aranesos al llarg dels segles...».

Són les primeres paraules del preàmbul i de l'article 1 de la Llei 1/2015, del 5 de febrer del règim especial d'Aran.

Aquest és el fons de la qüestió: Occitània és una nació, Aran és la seva realització a Catalunya i el poble català a través del seu Parlament reconeix aquesta realitat. I la continuació al preàmbul és: «L'occità, en la seva varietat aranesa, és la llengua pròpia d'Aran i esdevé un dels pilars i un dels trets fonamentals que configuren la identitat aranesa, tot emmarcant-la dins el fet nacional occità».

Occitània és la nació definida per la seva llengua, on el trobador a l'edat mitjana varen produir el fet literari més important de la història de la literatura europea.

L'estatut del 79 apuntava que «la parla aranesa ha de ser objecte d'especial respecte i protecció». Era poca cosa i no es preveia un gran desenvolupament. Però la realitat es va tornar tossuda i va capgirar les previsions. Es creà la normativa ortogràfica fonamentada en la norma gràfica més difosa per a la llengua occitana i la més coherent amb la koiné trobadoresca; es va començar tímidament a introduir l'ensenyament de l'aranès a l'escola fins que, a poc a poc, a començaments dels 90, es va convertir en la llengua de l'aprenentatge de la lectoescriptura de tots els nens, i es va fer curricular a tot l'ensenyament obligatori de la Val d'Aran; es va impulsar el seu ús a l'administració fins que el 1990, amb la creació de l'administració pròpia d'Aran —el Conselh Generau d'Aran—, la llen-

gua occitana es va fer oficial a Aran i va rebre un gran impuls; es van convocar concursos literaris i es va promoure l'edició en tots els àmbits; se'n va impulsar l'ús a la senyalització i ara tots els carrers de Aran tenen el nom en occità; es va promoure l'estructuració de cursos d'aranès per a adults i s'ha fet un desplegament notable d'ensenyament de l'aranès, sobretot a Aran, però també a Barcelona, Lleida...; es va promoure a la toponímia i es fa oficialitzar els noms de lloc en aranès; es va començar a utilitzar als mitjans de comunicació i han existit diverses i riques iniciatives d'ús de l'occità a la premsa, a la ràdio i a la televisió. I finalment el gran pas va ésser el 2006, any en què l'occità, a l'Estatut d'Autonomia de Catalunya, va ésser declarat llengua oficial a tot Catalunya. S'havia començat tímidament, i la consciència i el treball de tots van impulsar la llengua cap al lloc més elevat possible.

L'oficialitat a tot Catalunya va donar un valor superior a l'occità i va con-

vertir Catalunya en un centre de referència del respecte cap a les minories. Després va venir la Llei 35/2010 de 1 d'octubre de l'occità —aranès a Aran—, que desenvolupà els drets i els deures de l'idioma.

Ara l'occità és la llengua vehicular de l'ensenyament a Aran, és la llengua preferent de les administracions a la Val d'Aran, és oficial a tot Catalunya, es utilitza als mitjans de comunicació...

Ara bé, malgrat tots els avenços, la crua realitat ens diu que l'aranès perd terreny en els àmbits de l'ús habitual. I ens ho cal lamentar. Si el 1983 el 65% dels aranesos utilitzava habitualment l'idioma propi, ara la xifra ha caigut a un 22%. Hem de fer una anàlisi serena sobre la realitat d'aquest territori que en els últims anys ha rebut més d'un 25 % d'immigració extracomunitària —Sud-amèrica, Magreb i Europa de l'est— i que rep un moviment demogràfic més important encara d'una migració —emigrants-immigrants— interior espanyola que també transforma els percentatges d'ús de la llengua pròpia d'Aran.

Entre els avenços de la promoció d'aquesta llengua mil·lenària, la Generalitat de Catalunya, d'acord amb el Conselh Generau d'Aran, autors, tots dos, de les majors proteccions de què ha gaudit aquesta llengua, ha creat darrerament (gener 2014) l'Acadèmia aranesa de la llengua occitana, primera acadèmia amb autoritat sobre la llengua occitana, amb el mateix rang jurídic que l'Institut d'Estudis Catalans o la Real Academia Española. Des de la seva creació, aquesta Acadèmia ja ha presentat públicament la *Gramatica basica der occitan aranés*, primer document normatiu d'una autoritat acadèmica, després d'aquelles normes ortogràfiques del 83. També ha impulsat les normes ortogràfiques de l'occità estàndard que donen un testimoni de la unitat de la llengua occitana.

Tot això per protegir la petita llengua d'un poble de deu mil persones que és la punta del gran iceberg occità.

Josèp Loís Sans Socasau

Sobre Montserrat Roig i la dèria per escriure

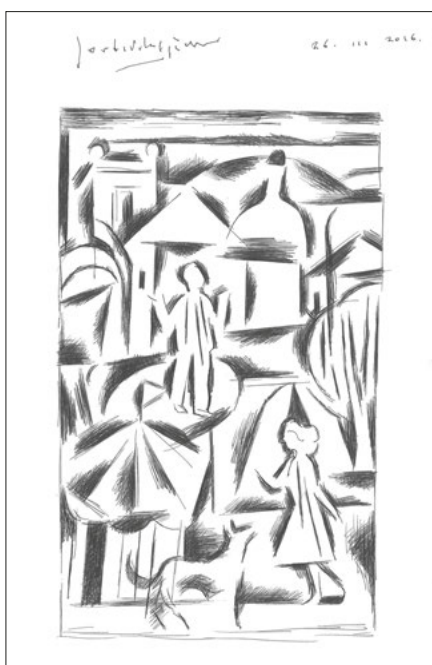
Montserrat Roig: la memòria viva vol ser, segons l'autora Aina Torres, «un recorregut per la vida i l'obra de Montserrat Roig». Però si una cosa destaca de l'obra és el seu caire simbòlic: surt a la llum justament el 10 de novembre de 2016, el dia que fa vint-i-cinc anys de la mort de Montserrat Roig. A més, té un títol eloqüent i metaliterari: reivindicar des de la memòria la vigència d'una escriptora i periodista que va dedicar la seua vida, justament, a recuperar el perfum de la història, a mantenir viva la memòria d'aquells a qui se'ls va negar la paraula, des dels deportats catalans als camps d'extermini nazi fins a les àvies de l'Eixample barceloní que veien la vida i la història passar des de les galeries interiors. Per tant, és una biografia —més aviat breu, tenint en compte l'extensió que té, per exemple, *Amb uns altres ulls*, la biografia de Montserrat Roig, escrita per Betsabè Garcia i publicada per Roca editorial també enguany— però és, sobretot, un homenatge. Perquè a més de l'anunciat recorregut biobibliogràfic, s'hi intercalen testimonis, opinions, revisions de la figura de Roig des del present, amb la intenció clara de justificar-ne la importància i la vigència.

El llibre està estructurat en diversos apartats. Dos paratextos hi donen inici: un pròleg de Mònica Terribas que es pregunta si fem tard per a reivindicar la Roig i un preàmbul de Torres on en fa una síntesi biogràfica. Pel que fa al pròleg, no passa desapercebuda la intenció de Torres i de Terribas de practicar amb l'exemple la idea de l'establiment d'una genealogia femenina que funcione com una cadena de transmissió d'influències, admiracions i reivindicacions de les dones que destaquen en l'àmbit del periodisme —en concret, però també, per extensió, la cultura. I el preàmbul mira de demostrar que Roig és «Una escriptora total», en paraules de Marta Pessarrodona, per l'abundància i la pluralitat de la seua obra. D'aquest preàmbul destaca la felicitat troballa del concepte d'*escriure*, que Roger Sempere, el fill major de Montserrat Roig, usa per definir la

Aina Torres
Montserrat Roig: la memòria viva
Sembra, Carcaixent, 2016
208 pàgs.

manera com sa mare «s'alimentava de la vida per escriure i vivia escrivint».

Després d'aquests textos introductoris, diversos capítols agrupen la descripció de l'obra de Roig des de tres criteris diferents: segons els gèneres literaris que va conrear —«La literatura», «Més enllà de les novel·les», «El periodisme»—, segons la temàtica —«La memòria històrica», «El feminisme»— i segons el que a data d'avui n'han dit personalitats del món de la literatura —des de la creació literària i la crítica— i el periodisme —«25 anys de llegat», que trobem en pàgines de color gris i en dos capítols diferents, intercalats amb els anteriors. Aquest darrer apartat —doble— aporta un mosaic de visions i balanços que resulta molt inte-

ressant, per tal com cada testimoni destaca un aspecte de Montserrat Roig que dóna una idea del caire polièdric de la seua personalitat i obra.

La resta dels capítols donen un tast, amb un marcat estil periodístic —no debades l'autora és del gremi—, de l'obra literària i els eixos del compromís de Roig amb la societat que l'envoltava. S'hi barregen fragments de textos de l'autora —molts—, d'algunes estudioses de la seua obra —pocs— i la perspectiva personal de Torres que, malgrat tot, no és gaire visible, com si volgués deixar en mans de qui la llig la construcció del personatge de Roig a partir de les peces del trencaclosques desplegadas. Hi ha, també, fotografies de documents i escenes de la quotidianitat de Roig; això reafirma la impressió que ens trobem davant d'un llarg reportatge sobre l'autora barcelonina, ple de veus, imatges i matisos. El to és descriptiu i poc analític: funciona bé com a introducció global a la vida i obra de la biografada, ja que no oblida pràcticament cap característica rellevant de l'autora. És més, crida l'atenció sobre alguns aspectes que sovint han passat desapercebuts en els estudis roigians. Per exemple, la seua percepció del sud —el sud dels Països Catalans, s'entén— a través de l'amistat amb tres valencians clau per a la cultura dels territoris catalanoparlants: Joan Fuster, Vicent Andrés Estellés i Ovidi Montllor. Resulta interessant destacar, en aquest sentit, que l'editorial que trau a la llum aquesta nova aportació sobre Montserrat Roig és Sembra Llibres, relativament jove i situada al País Valencià —concretament, a Carcaixent.

Comptat i debatut, una obra interessant, amb una intenció simbòlica i reivindicativa que passa per acostar la figura de Montserrat Roig a les noves generacions i situar-hi el focus d'atenció, en un any, el 2016, on els diversos homenatges i les publicacions relacionades amb la vida i l'obra de l'autora demostren el que aquesta biografia vol defensar: que la memòria de Roig és viva i que el seu llegat perdura avui en dia.

Una biografia per a Verdaguer

Marta Pessarrodona i
Narcís Garolera
Jacint Verdaguer. Una biografia
Quaderns Crema, Barcelona, 2016
326 pàgs.

«És que sempre ha de ser difícil», dieuen Pessarrodona i Garolera a les acaballes de la seva biografia de Verdaguer. Bé, potser sí —la de Wallace Stevens, però, diuen que va ser prou plàcida—, la qüestió, en qualsevol cas, és que hi ha un personatge que —gairebé— tot sol va portar la literatura catalana al primeríssim nivell europeu del moment partint d'un lloc no pas gaire privilegiat, i les vides d'aquesta mena de gent ens solen interessar. Així doncs, Pessarrodona i Garolera s'hi han posat i ens presenten els resultats en forma d'una biografia del poeta absolutament llegidora, sense necessitat —ni voluntat— de ser exhaustiva i que compleix perfectament allò que se'ns diu a la «Justificació»: que el lector corrent sàpiga alguna cosa més sobre un personatge amb una vida tan complexa com Jacint Verdaguer Santaló.

Una de les grans virtuts del llibre és que se salta allò que tants cops és norma en un gènere com la biografia: aturar-se en moments més o menys truculents, fer-ne suc i sucari-hi un bon tros del pa sempre tendre de la xafarderia. En aquest sentit és francament agraït —malgrat algun moment petit— en la mesura que, sense deixar d'entrar en el judici de valor sobre què s'explica —cosa que, s'ha de dir, a vegades resulta inevitable i, fins i tot, necessària pel gènere—, manté sempre la distància justa amb allò que s'està exposant. Es tracta, doncs, d'un resum de la vida documentada de Verdaguer, centrat bàsicament en l'epistolari del poeta de Folgueroles i testimonis més o menys directes de la vida i de l'obra, cosa que fa que sigui, això segur, la biografia més seriosa, completa i documentalment actualitzada

que se n'hagi fet. I hi hem d'afegir, a més a més, que està escrita amb una prosa neta i discursivament ben travada, això sí, sigui dit de passada: malgrat el petit excés en l'ús —abús, gairebé!— de les exclamacions dels autors per remarcar certa sorpresa sorprenedora en la narració o descripció de certes coses o el petit excés de parèntesis i acotacions en forma d'ocurrència —no sempre necessària; ni sempre encertada. Amb tot, ell llibre aconsegueix la fita de ser una gran eina de divulgació de la figura de la persona de lletres, d'Església i, fins on es pot, íntima, que fou Verdaguer i la repercussió cívica que va tenir. He dit de divulgació, però cal dir que en cap cas es tracta mai el lector de ruc ni es fa passar res pel broc gros, ben al contrari: el llibre ha estat perfectament documentat, ho repeteixo, i pensat —d'altra banda, difícilment es podria esperar gaire menys d'un verdaguerià reconegut com Garolera i d'una dona de lletres de la talla de Pessarrodona.

Dit això, continua fent falta, però, una biografia extensa i exhaustiva de Verdaguer a la manera com va fer Citati amb Leopardi o Safranski amb Heidegger, que abordi amb solvència no només la persona privada de capellà-poeta, sinó també la seva immensa dimensió intel·lectual i cívica. Tanmateix, i ho repeteixo, no era, legítimament, aquest el propòsit dels autors, que han reeixit sobradament en la seva tasca, tasca, d'altra banda, molt necessària.

El llibre es completa amb uns annexos explicatius i un apèndix documental on el lector trobarà els testaments del poeta, i algunes cartes inèdites dirigides a ell o del seu entorn més immediat, a part d'altres documents, potser, menors.

Garolera i Pessarrodona busquen constantment despullar Verdaguer del mite de «Mossèn Cinto», massa antic i massa feixuc —i que en part fou què li va donar la immensa popularitat que ha tingut—, per intentar buscar el perfil de Jacint Verdaguer persona, poeta i prevere. Si bé és cert que (els) pocs verdaguerians hi descobriaran gairebé res de nou —com hem dit, els autors tampoc no s'ho plantegen—, és evident que es tracta d'una eina valuósíssima per portar la figura de Verdaguer al segle XXI.

Jaume Coll Mariné

La memòria involuntària: una font permanent de creativitat

Lluís Quintana
Caminar per la vida vella. La memòria involuntària en la literatura i l'art
Publicacions de la Universitat de València, 2016
347 pàgs.

És popularment conegut l'episodi de la magdalena de Proust en què el narrador relata, després de posar-se a la boca un tros de magdalena sucada en el te, l'extraordinària sensació de felicitat en reviure un instant perdut en el temps. Estem davant d'un clar fenomen de memòria involuntària. Tanmateix, tot i que aquest no és el primer que està documentat, l'autor de la *Recherche* és qui consagra el terme «memòria involuntària», i diferencia així dos tipus de memòries que fins aleshores es consideraven indistints: d'una banda, la voluntària —aquella que resta incompleta i amb interferències de la raó, i per tant, poc fiable—, de l'altra, la involuntària o afectiva, lligada als sentits i capaç d'evocar una experiència del passat.

Lluís Quintana en el seu recull d'assaigs diversos analitza amb profunditat aquest fenomen establint una sèrie de distincions amb altres fenòmens psicològics com el somieig, el *déjà vu* i l'associació d'idees, ja que en comparteix moltes característiques com ara el record inesperat —associació d'idees—, l'aparició del passat —present en el *déjà vu*— o bé el procediment d'introspecció, inconscient i involuntari del somieig —*réverie*. És important destacar que el llibre conté una detallada i gran varietat d'exemples i fragments per il·lustrar totes aquestes consideracions teòriques; com «els records de la pobra Susan» de Wordsworth, «el jardí de la infància» de Leopardi, «el gos de mitjanit» de Nietzsche, «una tarda d'estiu» de Maragall, i «els llimoners de la font» de Machado, entre molts altres. L'exercici comparatiu que aquest

assaig proposa —centrat sobretot en textos literaris del XIX i del XX— no només permet entendre el que és la memòria involuntària, sinó també discernir-ho del que no és, per finalment arribar a la recepció posterior que se'n va fer, principalment en la literatura.

Un element pel qual destaca especialment la memòria involuntària —i aquest és potser el principal interès d'aquest estudi— és que produeix un fenomen que arrossega unes conseqüències literàries evidents. Proust va ser un dels primers a identificar-ne la potència creativa i assenyalar que la memòria involuntària tenia una relació directa amb la creació artística perquè proporcionava una evocació autèntica de les nostres experiències, que només es podien experimentar en primera persona, i en tot cas compartir posteriorment amb l'escriptura. Fet i fet, a finals del segle XIX la memòria involuntària ja formà part de l'evolució psicològica dels personatges i, sobretot en els relats autobiogràfics, va esdevenir un camí per a la recerca de l'autenticitat narrativa.

El poder de la memòria involuntària, explica Quintana, és una de les raons de ser de la literatura, i encara més en un moment en què es començava a imposar un canvi en la percepció del temps i la constitució del jo: «la memòria no és només un mecanisme que permet recuperar episodis perduts en el passat, sinó que dóna garantia de la continuïtat que caracteritza el nostre ser». Ja no es tracta, doncs, de recuperar un record, sinó de dotar-lo d'una connexió amb el present, que farà entendre el que som a través del que hem estat. Machado ho exemplifica així en el poema VII del llimoner, en què enfonsa en el passat unes mans que recullen els fruits del present: «Que tú me viste hundir mis manos puras / en el agua serena, / para alcanzar los frutos encantados / que hoy en el fondo de la fuente sueñan...».

«Caminar per la vida vella» per tant, esdevé una metàfora que l'autor utilitza per representar el que és, en definitiva, la memòria involuntària: un camí en el qual el passat —la vida vella— ens fa entendre el present, que es viu caminant, a través de la memòria dels sentits.

Elisabet Armengol Gimeno

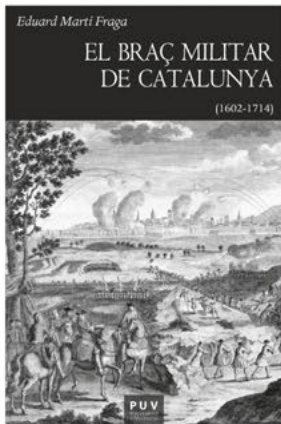
NOVETATS DE LA VNIVERSITAT DE VALÈNCIA

L'Espill, 53

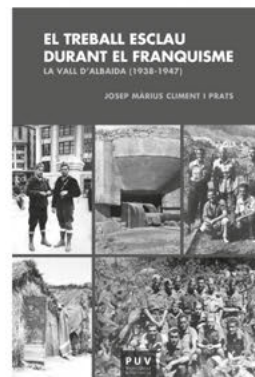
El Braç Militar de Catalunya
(1602-1714)

Eduard Martí Fraga

El treball esclau durant el franquisme
La Vall d'Albaida (1938-1947)

Josep Màrius Climent i Prats

Arte en las alambradas
Artistas españoles en campos de concentración, exterminio y Gulags
Francisco Agramunt Lacruz

La premsa a Catalunya durant la Guerra de Successió
Xevi Camprubi

VNIVERSITAT DE VALÈNCIA **PUV**

PUBLICACIONS

c/ Arts Gràfiques, 13 ~ 46101 València ~ Tel. 963 864 115 • <http://puv.uv.es> ~ publicacions@uv.es

Un volum contundent de 248 pàgines amb un tema central: «Autonomia política i sistema de finançament: les carències d'un model caduc». Un assumpte transcendent que ha esdevingut cavall de batalla del Govern valencià, escanyat per un finançament injust, ineficient i insuficient. Els valencians en el seu conjunt van prenent consciència de l'abast d'un problema extremament greu. En aquesta revista —la reaparició de la qual era molt esperada— se n'aporten raons convincents i estudis adequats per a reclamar un canvi de model. Els canvis s'han d'argumentar, i el Consell s'ha reforçat en el pla teòric. Com va dir el president Puig en la presentació de la revista, necessita idees i anàlisis tècnicament solvents. Com els que es poden trobar ací, amb articles de Francisco Pérez i Vicent Cucarella, de Rafael Beneyto, de Jesús Ramos i altres. De tota manera, una presentació més àgil, moderna i diàfana, més lleugera sense perdre rigor, facilitaria la lectura d'una publicació feliçment recuperada de la mà del conseller Manuel Alcaraz. (Núm. 61, 2016, Generalitat Valenciana, Conselleria de Transparència, Passeig de l'Albereda 16, 46010 València, rvea@gva.es).

L'Espill

Achille Mbembe sobre la «Necropolítica», un text molt important; Scott Sherman sobre vida i obra de Benedict Anderson i la seua idea del nacionalisme; Manuel Alcaraz sobre el nou relat que necessita la CV, basat en l'ètica i la transparència; Josep J. Conill sobre les fal·làcies de la pretesa «normalitza-

Revista de revistes

ció» lingüística, un text combatiu; Àlex Matas sobre història textual dels intel·lectuals; Marta Darocha sobre feminisme postcolonial; Joaquim Espinós sobre Manuel Baixauli com a escriptor/pintor; Pau Guinart sobre la gran ambició literària d'un Dalí poc conegut. Simona Skrabec introdueix un poeta molt considerable, Goran Simic. Manuel Guerrero presenta Xavier Arenós, en un dossier que inclou també obra d'aquest artista conceptual —dedicada al búnker el consolat soviètic a Barcelona durant la guerra civil— i un article històric relacionat de Josep Puigsech. Com a document, «La llibertat de pensament», de Benjamin Constant, amb una presentació de Gustau Muñoz. Conversa amb Josep Ramoneda sobre les perplexitats del moment històric, i fulls de dietari a càrrec de Rafa Gomar. L'editorial aborda la necessitat de pensar el terrorisme islamista. (Núm. 53, PUV, Arts Gràfiques 13, 46010 València, www.uv.es /lespill).

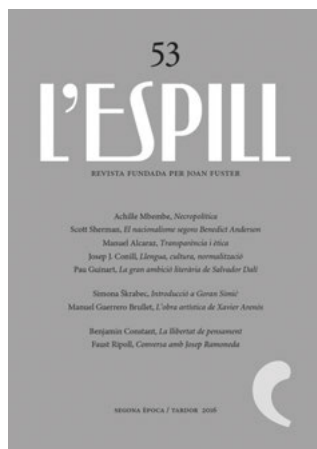
Lletraferit

Nou lliurament d'una revista que es fa un lloc en la cultura emergent. Extensa entrevista amb Paula Bonet, que acaba d'il·lustrar una edició del Tirant i que destaca la seua estreta relació amb els textos i l'escriptura. Articles de Miquel Nadal, de Vicent Baydal —sobre Pinazo i Llobart—, una entrevista amb les llibreteres de Bartleby —referent al barri de Russafa—, més articles, sobre

societats secretes, sobre el llibre —molt original— *Il·lustres valencians il·lustrats*, sobre el que serà el nou espai BombasGens Centre d'Art que inclou una entrevista a la directora Núria Enguita, i així successivament: pàgines ben il·lustrades, enfocament miscel·lani, articles, entrevistes, amb el rerefons de la tasca editorial de Drassana i les seues activitats, tothora amb un cert aire hedonista: la cuina, els locals interessants, els sabors, el futbol, els paisatges, la València marítima i el sexe. A destacar l'article de Ferran Esquilache sobre la séquia de mossèn Ausias (March) a Beniarjó. (Núm. 8, 2016, www.drassana.net).

Debats

Segon número de la nova etapa de la històrica revista debats que publica la Institució Alfons el Magnànim, abans IVEI. Si el primer es centrava en la figura de Benedict Anderson i la seua obra cabdal *Comunitats imaginades*, el dossier ara es dedica a «Cultura i estat: autonomia creativa, lluita política i instrumentalització», amb articles d'autors especialitzats. L'aire acadèmic de la nova fórmula de la revista i l'austeritat de la presentació poden ser element de dissuasió per a un públic més general. Una llàstima, perquè els continguts són de gran interès. Hi ha més articles en diferents seccions: d'Enric Sanchis sobre la difícil relació entre sindicats i aturats, de Francesc Hernández i Benno Herzog sobre estètica i teoria crítica, i una entrevista a Antonio Ariño sobre el seu llibre —conjunt amb Joan Romero— *La secesión de los ricos*. (Núm. 130/2, 2016, Institució Alfons el Magnànim-Centre Valencian d'Estudis i Investigació, Corona 36, 46003 València, secretaria.debats@dival.es).

Aquestes pàgines de novetats bibliogràfiques són patrocinades pel Servei de Política Lingüística de la Universitat de València:

ADESIARA EDITORIAL

Lear, Edward: *El llibre dels disbarats*, traducció de Miquel À. Llauger, 144 pàgs.

Sal·lusti: *La guerra contra Jugurta*, traducció Xavier Patiño, 336 pàgs.

Suñol, Cèlia: *El bar / El Nadal d'en Pablo Nogales*, 160 pàgs.

EDITORIAL AFERS

Ardit, Manuel: *Els homes i la terra del País Valencià*, 610 pàgs.

Montero, Francesc: *Manuel Brunet*, 372 pàgs.

Thiesse, Anne-Marie: *França. quina identitat nacional*, 140 pàgs.

Vendrell, Salvador: *Els dimonis que dicten*, 202 pàgs.

ANGLE EDITORIAL

Gombau, Àlex: *Carrers salvatges*, 656 pàgs.

Leyshon, Nell: *Color de llet*, 192 pàgs.

Torrallba, Francesc: *La vida secreta de la pregària*, 176 pàgs.

ARA LLIBRES

Esquena, Salvador: *En la piel del paciente*, 184 pàgs.

Sánchez, Guillem: *El cas dels maristes*, 202 pàgs.

Shakespeare, William: *La violació de Lucrecia*, traducció de Salvador Oliva, 176 pàgs.

L'AVENÇ

Casares, Francesc: *Compromís amb la justícia. Memòries d'un advocat laboralista (1958-1978)*, 240 pàgs.

Conrad, Joseph: *Memòria personal*, 160 pàgs.

BALANDRA EDICIONS

Cadenes, Núria, Climent, Mercè, Escrivà, Maria Josep, Garcia Canet, Isabel, Guardiola, Pepa, Picó, Liris, Manuel, Carme, Canet Ferrer, Isabel, Moner, Anna i Ricart, Raquel: *Entre dones*, 176 pàgs.

Pérez Casado, Ricard: *Ser Valencians*, 126 pàgs.

EDICIONS DEL BUC

Porcar, Josep: *Nectari*, 108 pàgs.

Ramon, Ramon: *Els temps interromputs*, 136 pàgs.

CLUB EDITOR

Lenz, Siegfried: *Lliçó d'alemany*, traducció de Joan Ferrarons, 512 pàgs.

Petterson, Per: *Sortir a robar cavalls*, traducció de Carolina Moreno, 256 pàgs.

EDICIONS DE 1984

Garrigasait, Raül: *Els estranys*, 192 pàgs.

Hirsch, Edward: *Història parcial de la meva estúpidesa*, traducció d'Ernest Farrés i Gemma Gorga, 184 pàgs.

Lara, Jordi: *Mística conilla*, 208 pàgs.

EDICIONS 96

Moltó, Enric, Bernabeu, Fani, Enguix, Rafa i Orts, Susi: *Cocentaina al teu pas*, 184 pàgs.

Oliver Borràs, Anna: *Parlem d'amor? Tu tries*, 134 pàgs.

EDICIONS DEL BULLENT

Cambrils, Elvira: *Vestida de lluna*, 184 pàgs.

EDICIONS BROMERA

Franco, Josep: *Cinc cadàvers*, 184 pàgs.

Guimerà, Àngel: *La filla del mar*, introducció de Ramon X. Rosselló, 208 pàgs.

COLUMNNA EDICIONS

Barderi, Mintse i Vilarasau, Emma: *Camí d'anada i tornada*, 160 pàgs.

Claret Serra, Andreu: *Venjança*, 464 pàgs.

Nadal, Rafel: *La senyora Stendhal*, 304 pàgs.

Ruiz Zafón, Carlos: *El Laberint dels Esperits*, 928 pàgs.

COSSETÀNIA EDICIONS

Pellicer Ollés, Vicent: *Terres de l'Ebre i Matarranya*. Encisadores, 216 pàgs.

Romero, Lluís: *Els vins secrets de Catalunya. Viatge als cellers de 30 elaboradors apassionats*, 192 pàgs.

Royes, Xavier i Raventós, Josep M.: *Escola Elisabeth 50 anys d'història (1967-2017)*, 204 pàgs.

EL GALL EDITOR

Benassar, Sebastià: *Un oceà de memòria*, 177 pàgs.

Gayà, Víctor: *El tall de les tisoires*, 159 pàgs.

Hammerl, Clara: *Una dona de paraula*, 167 pàgs.

EL PETIT EDITOR

Jara, Oriol: *Kim Jong-un. Estimat diari*, 180 pàgs.

Joan Arinyò, Manel: *Na desconeguda*, 160 pàgs.

LLIBRES DEL DELICTE

Gámez Serrano, Raquel: *A la seva pell*, 188 pàgs.

Solé, Ramona: *Quaderns*, 260 pàgs.

METEORA EDITORIAL

Carré-Pons, Antònia: *L'aspiradora de Ramon Llull*, 224 pàgs.

Faner, Pau: *L'amor del capità Gavina*, 240 pàgs.

Vidal Ferrando, Antoni: *La ciutat de ningú*, 96 pàgs.

PROA

Marfany, Joan Lluís: *Nacionalisme espanyol i catalanitat*, 960 pàgs.

Sinca, G.: *El cavaller Floïd*, 640 pàgs.

Puig, Valentí: *El bar de l'AVE*, 312 pàgs.

PUBLICACIONS DE LA UNIVERSITAT DE VALÈNCIA

Agramunt Lacruz, Francisco: *Arte en las alambradas. Artistas españoles en campos de concentración, exterminio y gulags*, 688 pàgs.

Antolí Martínez, Jordi M.: *Els verbs de percepció en català antic. El verbs veure, sentir, oir i entendre en els segles XIII-XVI*, 232 pàgs.

Benítez Ariza, José Manuel: *Cosas que no crearíais. Una vindicació del cine clàssic nordamericà*, 326 pàgs.

Camprubí i Pla, Xevi: *La premsa a Catalunya durant la Guerra de Successió*, 194 pàgs.

Catalá Sanz, Jorge Antonio: *El bandolerismo morisco valenciano. (1563-1609)*, 236 pàgs.

Climent i Prats, Josep Màrius: *El treball esclau durant el Franquisme*, 256 pàgs

Dall'Agnol, Darlei: *La ética en Wittgenstein y el problema del relativismo*, 160 pàgs.

Esteve, Francesc, dir.: *Gramàtica zero. El millor ús amb la mínima gramàtica*, 276 pàgs.

Garés Timor, V.; Úbeda Revert, X., eds.: *Senyors, bandolers i vassalls. La fautoria del duc Francesc de Borja i els successos de Polinyà (1545)*, 346 pàgs.

Gómez Romero, Pedro: *Creadores de futuro. Ciencia para mejorar el mundo*, 142 pàgs.

Jimena Quesada, Luis: *Social Rights and Policies in the European Union. New Challenges in a Context of Economic Crisis*, 158 pàgs.

Monter, Josep : *Las bellas artes reducidas a un principio único*, 204 pàgs.

Libourel, Eloïse: *El Corredor Mediterráneo. Desencuentro político y territorial*, 212 pàgs.

Martí Fraga, Eduard: *El braç militar de Catalunya (1602-1714)*, 234 pàgs.

Reyes i Duran, Antoni Lluís: *Guim o la ciutat adormida*, 84 pàgs.

Serra, Clàudia: *Evast*, 52 pàgs.

Thiesse, Anne-Marie: *França, Quina identitat nacional?*, 144 pàgs.

RAIG VERD

Barry, Kevin: *Beatbone*, traducció de Ferran Ràfols, 288 pàgs.

Echenoz, Jean: *Llampecs*, traducció d'Anna Casassas, 156 pàgs.

EDICIONS DEL PERISCOPI

Tavares, Gonçalo M: *Breus notes sobre literatura-Bloom*, 136 pàgs.

Smith, Ali: *L'accidental*, 320 pàgs.

Vann, David: *L'aquari*, traducció de Yannick Garcia, 288 pàgs.

EDICIONS SALDONAR

Bertran, Pep: *Una vida regalada*, 128 pàgs.

Bagudanch, Sònia: *Et presento el jutge Garzón*, 128 pàgs.

SEMBRA LLIBRES

Pàmies, Teresa: *Quan érem refugiats*, 192 pàgs

Torres, Aina: *A Montserrat Roig. La memòria viva*, 168 pàgs.

TRES I QUATRE

Garcia-Oliver, Ferran: *Valencians sense ADN. Relats dels orígens*, 240 pàgs.

Sánchez-Cutillas, Carmelina: *Matèria de Bretanya*, 136 pàgs.

VIENA EDICIONS

Cameron, Julia: *El camí de l'artista*, traducció d'Ada Arbós, 296 pàgs.

Lowry, Malcolm: *Sota el volcà*, traducció de Xavier Pàmies, 440 pàgs.

Stevenson D.E.: *El matrimoni de la senyoreta buncle*, traducció d'Anna Llisterra, 428 pàgs.

25 ANYS DE CIÈNCIA

90 NÚMEROS DE MÈTODE

[Oferta especial de subscripció]

Regala't una subscripció a Mètode i en regalem una a qui tu tries

Subscripcions 2017 (4 números l'any): 30€ per a Espanya, 40€ per a l'estranger. Tota la informació en www.metode.cat

Deu èxits de l'economia catalana

Francesc Cabana és un gran especialista en història econòmica de la Catalunya contemporània. Gràcies al seu profund coneixement del país, a les seues extenses relacions personals i professionals i la seua capacitat narrativa, la seua obra —en la qual la història empresarial ocupa un lloc important— resulta d'alt interès perquè transmet saber ben dosificat i informació solvent. I així, el seu darrer llibre, *Deu èxits de l'economia catalana*, és un gran llibre divulgatiu, de lectura àgil i amena, sobre l'evolució dels principals sectors econòmics catalans i els seus protagonistes.

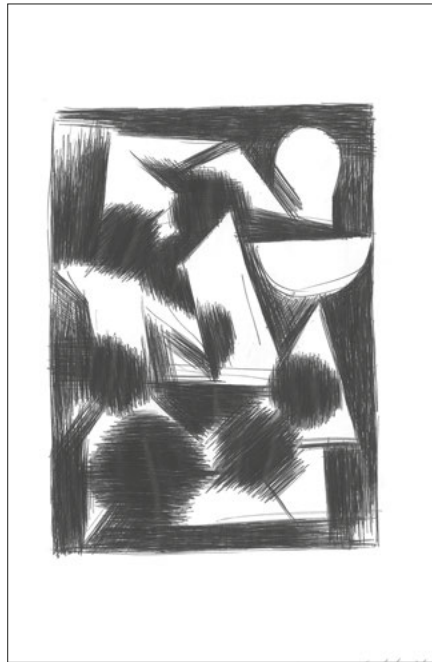
Aquest volum és un seguit de narracions curtes que naixen de la biografia, les anècdotes i les aventures dels empresaris més representatius de cada sector. Cabanes coneix de primera mà la història personal i professional d'aquests empresaris, amb l'avantatge d'haver estat testimoni directe i de vegades coprotagonista d'alguna d'aquestes històries.

En contra de qualsevol xovinisme, Cabanes ens avisa que «Catalunya té el mateix percentatge de mandrosos que altres zones de la península», així que ha estat l'esforç, la capacitat d'iniciativa, l'aposta per la innovació i la internacionalització, i certs lideratges empresarials, el que ha fet possible bastir una àrea econòmica —en un país que no és ric pels seus recursos naturals— on la indústria i la cultura han excel·lit sense cap mena de dubte. És cert que la posició geogràfica de Catalunya ha estat un factor positiu però, per a Cabanas, el tret diferenciador ha estat «el caràcter emprendedor de la col·lectivitat catalana» —i també, afegiria jo, la forta consciència de ser-ne.

Hi ha quatre trets de caràcter econòmic i social que es fan presents en totes i cadascuna de les històries que ens explica aquest llibre:

1. Els processos empresarials no són possibles sense unes persones, uns visionaris, amb capacitat de veure de bestreta una oportunitat, d'arriscar-s'hi, i de ser perseverants i rigorosos.

2. La conformació d'una tradició, d'una cultura industrial i emprendedora, va deixant un solatge, una mentalitat econòmica, sobre la qual, malgrat les condicions adverses, malgrat els fracassos i les successives crisis dels sectors, és factible l'aparició de nous sec-

tors sobre les deixalles d'aquells que han perillat.

3. L'existència d'una cultura emprendedora socialment acceptada explica els processos comarcals de desenvolupament industrial i el naixement de determinats clústers de petites i mitjanes empreses —els valencians també en sabem d'això! L'èxit d'un veí de seguida és imitat pels altres, que li copien, innoven i intenten millorar la proposta inicial.

4. La defensa dels interessos industrials i les demandes democràtiques d'una burgesia necessitada d'instruments per resoldre els conflictes socials, han xocat històricament amb

la mentalitat castellana i la seua visió centralista. Catalunya també ha excel·lit en la capacitat de «nedar contra corrent».

Fem una ullada als deu èxits de què parla Cabana. El cotó està en l'inici de la indústria, basada en l'empresa familiar, l'austeritat, el treball, i també en l'inici de les organitzacions empresarials: la Lliga en defensa del proteccionisme; i l'associacionisme —que podia incloure el contracte de l'espia industrial Carles Ardit. La indústria llanera va tindre dos nuclis Terrassa i Sabadell, de la burgesia llanera nasqueren dos bancs i dos Instituts industrials. El sector de l'automòbil i de motors per a l'aviació té un referent: Hispano Suïssa. En el sector financer destaca la Caixa, l'actual CaixaBanc, la primera empresa de Catalunya, un banc amb ànima de caixa. En la cultura impresa i l'edició dos diaris: el *Diari de Barcelona* —amb la curiosa biografia d'Antoni Brusi— i *La Vanguardia*; i dues obres: l'Enciclopèdia Catalana —gràcies al suport i l'empenta de tota una generació d'empresaris, financers i intel·lectuals—, i abans l'Enciclopèdia Espasa. Una de les històries econòmiques més intenses és la de Gas Natural Fenosa i de l'intrèpid i astut empresari Pere Duran i Farrell. El sector vinícola el representa Bodegas Torres i les dues grans empreses de cava: Codorniu (Raventós) i Freixenet (Ferrer). El turisme de masses i el revulsiu dels Jocs Olímpics tenen també té un espai, així com: «les multinacionals de butxaca» —del proteccionisme, al lliurecanvisme i la internacionalització—, amb exemples tan reeixits i diversos com: Cobega, Grífols, Ficosa, Grup Roca, Agrolimen, Fluidra, Molins i Grup Puig. I en darrer lloc, la nostra cervesa, Damm. El llibre finalitza amb una cronologia del «nedar contra corrent» o, com diria, Ramon Trias Fargas: la «narració d'una asfíxia premeditada».

Gustau Muñoz escrivia sobre la conveniència d'elaborar un llibre sobre els 10 èxits de l'economia valenciana. Quina persona de la nostra burgesia hi ha, entre bastidors, disposada a contar la història dels nostres empresaris d'èxit? Per això calen coneixements, visió de País i disposició a parlar clar, com ha fet Francesc Cabana.

Francesc Cabana
Deu èxits de l'economia catalana
Pòrtic, Barcelona, 2016
304 pàgs.

Protestants, també

Josep-Lluís Carod Rovira
*Història del protestantisme
als Països Catalans*
Edicions 3i4, València, 2016
480 pàgs

Destinat més aviat a un públic d'ampli espectre que a l'especialista, Josep Lluís Carod-Rovira ha confeccionat una mena d'enciclopèdia portàtil del protestantisme al nostre país. En vuit extensos capítols passa revista als precedents, a la Reforma en Europa i els seus líders, a la Reforma concretament als Països Catalans i els personatges fonamentals, entre els segles XVI i XVIII, primer, i entre els segles XIX-XX, finalment, amb l'esclat de les denominacions i la llibertat de culte i, doncs, el reconeixement públic del protestantisme, en defensa del qual havia dut tants homes i dones a la reprovació, el càstig, la confiscació de béns i la mort infame.

Tot i ser un corrent religiós minoritari entre nosaltres, som davant una qüestió transcendental del nostre passat col·lectiu. Al cap i a la fi, la seua irrupció concerneix aspectes d'allò més diversos a banda dels exclusivament espirituals, com ara la circulació de les idees, l'art, la literatura, la llengua i la cultura, en la seua doble versió de cultura popular i cultura d'elit.

Carod Rovira, amb raó, sosté que el protestantisme seduï més que res personatges tocats per la vareta de la cultura, inclosos capellans. Però caldria no desestimar el filó de caire popular. El silenci de les fonts documentals tradueix l'èxit de la repressió i l'autorepressió, de la mateixa manera que ara mateix la violència contra les dones no és el resultat de les denúncies presentades per les víctimes. És clar que les reticències populars, abans i després de 1517, no desembocaven en una dissidència militant, però assenyalen un corrent de fons dominat per l'odi als delmes, les riqueses acumulades pels eclesiàstics, adherits igual que els laics als set pecats capitals, i pels dubtes

entorn de la mediació de l'Església per a la salvació de l'ànima.

Amb tot, la qüestió fonamental és trobar una explicació plausible al perquè de les dificultats de l'arrelament del protestantisme a casa nostra. Carod Rovira hi forneix deu hipòtesis. La discussió de totes i cada una d'elles, en tant que hipòtesis i no afirmacions rotundes, ens duria ben lluny i no és aquest el lloc per a fer-ho. Les dues primeres no es presten a cap mena de discussió. Per començar, el protestantisme fracassa als Països Catalans perquè la monarquia hispànica desplega tots els mitjans al seu abast per a escombrar-lo sense contemplacions; el catolicisme, a més, és un factor de cohesió nacional «hispànica», en vies de formació, i de solidesa estatal. I en segon lloc, el protestantisme fracassa per l'acció repressiva de la Inquisició, que no sols va dirigida contra les persones sinó contra els llibres, els docents sospitosos, en fi la circulació d'idees.

Les altres causes Carod Rovira les atribueix al fort arrelament de la veneració als sants i les marededús; les pràctiques col·lectives d'exteriorització de la pietat popular afavorides pel clima; la manca de proselitisme; la postergació del català a l'hora de transvasar els textos bàsics de la Reforma; la feblesa del teixit urbà; l'estigmatització del protestantisme com a fenomen estranger, particularment a la Catalunya del Nord. Com que no és lloc d'analitzar-les, sols n'objectaré una que encara no he assenyalat: l'església catòlica als Països Catalans «sembla que no tenia formes de vida tan poc exemplars i tan degradades com en altres indrets d'Europa». Els Sermons de sant Vicent Ferrer, entre molts altres exemples, il·luminen les queixes des de dins d'eclesiàstics conscienciosos. Però, sobretot, una mirada a les visites pastorals mostra el grau de degradació del clergat regular i secular del Canigó al Segura.

El camí traçat per Carod Rovira és una invitació a la recerca. El que va passar als protestants dels Països Catalans, com el que va passar als càtars, als jueus o als musulmans, ens interpel·la. La nostra història ni de lluny està feta només de llums. Carod-Rovira ha fet un digne esforç malgrat mancar-li les eines del professional del ram. I, en omplir un buit historiogràfic considerable, no podem més que agrair-li-ho.

Ferran Garcia-Oliver

La sostenible lleugeresa de l'aparença

Antoni Marí
El conflicte de les aparences
Galàxia Gutenberg, Barcelona, 2016
370 pàgs.

Darrerament, les reflexions al voltant del caràcter espectral del món que habitem han augmentat considerablement i han pres forma d'un ventall conceptual molt variat: que el nostre món és l'última expressió de la societat de l'espectacle, que vivim l'era del pensament feble o encara més, que avui sols resta el desert del real. Alguns en parlen per afirmar-lo, la majoria per condemnar aquesta naturalesa canviant no reciclable. Certament, avui vivim en una inèrcia producció de representacions: imatges de consum fugaç en la forma de publicitat, cartells de cine, campanyes solidàries d'una ONG o d'un partit polític nou de trinca formen part del paisatge urbà que caminem a diari. És aquí on l'assaig d'Antoni Marí s'inscriu. I si bé és comprensible que aquest context instigui crítiques i preocupacions, sí que és sospitosa la quantitat industrial de reflexions que la condició fantasmal del nostre món ha produït. En aquest sentit, qualsevol text que intenti entrar en aquest debat és sospitosós no només de lamentar la nostra pobra condició inconsistent, sinó d'insistir en la necessitat de trobar una sortida d'emergència que ens condueixi lluny del miratge, retornant-nos a l'arcàdia de les «coses-en-si». Marí, però, s'inscriu en el diàleg amb una diferència: en lloc de lamentar la pèrdua del real, entra al nucli del problema per defensar la «realitat de l'aparença», trencant així la relació binomial dels termes.

Però com parlar d'aparences? Cal fer trampes a un llenguatge que, apuntant aferrissadament als significats a la manera d'una pistola, ha buscat sempre el correlat essencial de tot allò finit, movedís, caduc, aparent i, per tant, condemnable. Aparença, imatge, simulacre han estat els antònims indiscuti-

L'escriptura era tot arreu

bles de la presència, la realitat, la veritat. Fent una ullada a la nostra història de les idees pot apreciar-se l'afany generalitzat a trobar un principi sempre igual a si mateix que englobi la realitat movedissa del món, a escalar cap a la veritat —divina, lògica— o senzillament a retirar les dèbils capes de mentida que amaguen les coses verdares. Però una tradició més recent —amb Nietzsche i Schopenhauer al capdavant— ha afirmat la paradoxal validesa ontològica de l'aparença. Recuperant aquestes veus, Marí aborda el conflicte en tres parts, que corresponen a tres problemàtiques: la del jo, la de la seva relació amb tot allò que li és extern, i la de la seva relació i lluita amb altres jos. Si aquesta disposició trenca amb l'habitual periodització dels continguts —força habitual de trobar en un assaig d'aquestes característiques—, la gràcia d'aquesta elecció també es fa extensible a la combinació d'una varietat molt àmplia de camps artístics —poesia, narrativa, fotografia o cinema, etc.— que es posen en contacte tot revisant la nostra història de les idees. Ara bé, aquesta no és només una història de les produccions artístiques, sinó també dels objectes, les màquines, els cossos i la seva relació amb l'espai, de com aquestes relacions projecten sentits, i, en definitiva, de com aquests ens afecten tot fent-nos escriure aquest esdevenir que hem anomenat història. I la primera impressió és que, des d'una perspectiva tant àmplia, el primer problema no s'aborda directament, i, en efecte, de tant en tant sembla una excusa per entrar en altres consideracions. D'altra banda, al llarg del text es disseminen les eines suficients perquè el lector pugui llegir entre línies la complicitat d'una història que es transforma amb la inquietant lògica de l'aparença.

En definitiva, Marí s'inscriu en el discurs d'allò aparent amb un altre discurs, això és, una altra interpretació de la qüestió. Lluny d'una voluntat dogmàtica o totalitzadora —que trairia el mateix discurs que postula— el seu assaig és el punt d'encontre de veus divergents al voltant d'una qüestió irresoluble, irreductible a un principi únic, i tanmateix imprescindible per entendre l'entramat d'ordres i desordres que vertebren el nostre món.

Maria Isern Ordeig

Enric Balaguer
*El desert i altres palpitations
del nou segle*
Gregal, Maçanet de la Selva, 2016
200 pàgs.

El final de la història, el món de les esferes, la creuada contra l'islam... Només un pensador que estimi obscurament el fracàs —o més exactament: la *grandeur* efímera i, per tant, fàl·lica amb què l'associem—, pot intentar una obra compacta, hermètica, capaç de renillar com el cavall d'un emperador; i de justificar coses tan dispars i possiblement abominables com: la inanitat del pensament marxista (Fukuyama), un bigoti (Sloterdijk), una guerra a l'Orient Mitjà (Bush)... Per contra, fa temps que els pensadors sensats —en el sentit sensat de la paraula «sensat»—, han optat per la guerrilla i, armats amb paraules lleugeres, s'han endinsat en la foscor, seguint estratagemes arriscades, amb l'única ajuda d'una cantimplora plena a vessar de cites i un inhalador per combatre l'asma o la solitud. I de manera desmanoyada però inevitable, aquests herois fal·libles han format no un exèrcit, però sí una tribu d'escriptors. Els seus llibres no són canònics —ni crítiques a la raó pura ni hermenèutiques del subjecte—, sinó un gènere híbrid, de monstre de circ —«You're one of us!»—, que de vegades es fa dir microassaig i d'altres poema pensant o intent d'esgotar un espai... Paraules, en qualsevol cas, que accepten la contradicció, i assenyalen aquell llunyà punt de llum: potser el far d'una moto espatllada, però potser —per què no aquesta vegada?— l'horitzó.

Aquesta és la tribu d'Enric Balaguer, que en aquest volum recull setze textos que volen «interrogar el present». Potser algú tem la paraula interrogatori —focus engegador, sang als llavis i un jec d'hòsties—, i per això cal precisar que Balaguer mai no perd els nervis. Ben al contrari, converteix l'interro-

gatori en un ball que ens condueix no al final de l'amor, com volia l'enyorat Cohen, però sí al final de la realitat. Que no és cap altre que aquest present on les respostes deixen de ser certes i la confusió es converteix en abisme. O pitjor, en fang.

En el present on balla Balaguer hi ha espai per a temàtiques que podrien semblar per a lingüistes, com el vocabulari amb què ens referim al sexe, entre la grosseria i el pudor acadèmic. Hi ha peces que són un crit al cel, com la indiferència davant del dolor dels altres que va pintar Brueghel i va cantar Auden —«no es van equivocar els mestres antics»—; i d'altres esfereïdores, com el suïcidi, on s'explica com els exploradors de l'abisme que són els escriptors de vegades pateixen les conseqüències de mirar als ulls de veritats terribles. «Sempre són falsos els finals dels contes, / perquè no se suïciden els infants» va escriure Joan Margarit. I al costat dels infants saltant des de dalt d'un gratacel, hi trobem coses igualment reals i igualment necessàries com l'humor. Per exemple, la veïna escandalitzada perquè algú parli en català amb el seu gos —suposem que suposa que els gossos, com déu, parlen espanyol.

Al pròleg, l'autor confessa la seva predilecció per l'assaig que dedica al desert. Potser perquè jo mai no he estat a cap altre desert que l'estiu de Barcelona —no perquè temi perdre-hi la vida, sinó perquè temo trobar-hi el petit príncep—, el cert és que el meu favorit és el que dedica a les cases dels escriptors. Un catàleg on mostra el diàleg tens, productiu i de vegades violent entre els escriptors i les cases que habiten, les quals no sempre són casa seva —Lampedusa va perdre el seu palau familiar durant els bombardejos americans i mai més va sentir cap lloc com a seu—, però que sempre aspiren a ser un lloc per a l'escriptura. Ho va dir Marguerite Duras: «Tot al nostre voltant escriu [...], la mosca, la mosca escriu a les parets, la mosca escriu molt a la llum de la sala.» I ho va dir Montenegro, també. Només hi ha tres temes: l'amor, la mort i les mosques de Marguerite Duras. Tres temes que recorren com un calfred aquest suculent llibre d'assajos, present fet pensament i fruit. Mossegada.

Mariano Veloy 45

Esdeveniments

Per a Slavoj Žižek, un esdeveniment és un succés inesperat l'efecte del qual posa en risc la relació de l'ésser amb el món. I la publicació d'aquest volum, les obres del qual no pretenen sinó d'activar els mecanismes ideològics que palesen un compromís social concret, justament hauria d'esdevenir per als lectors una eina a l'hora de (re)definir les imposicions de la ficció escènica amb què s'expressa avui el nostre teatre.

El primer Premi Frederic Roda de textos teatrals (2014) va guardonar Boira, una peça amb què Lluïsa Cunillé banda-ja, altra vegada, la presumpta opacitat de la seva dramaturgia i exhibeix allò que Xavier Albertí definí com «els mecanismes d'endurança del jo»; i és que l'escriptura de Cunillé sempre ha reflectit la presa de consciència ideològica amb què hom surt d'un mateix per vincular-se amb una realitat determinada per uns discursos autoritaris que, mitjançant una violència simbòlica, incapaciten la construcció d'una identitat pròpia per part del subjecte.

En aquest cas, la boira és l'element que converteix la localització en un espai heterotòpic, en un no-lloc en el qual els personatges poden recloure's en la seva imaginació, en una visió de la realitat que es descobreix insostenible per la pèrdua d'una dimensió simbòlica comuna —llegeixi's Europa— que estructuri les pròpies experiències en relació a l'entorn. Així doncs, per testimoniar l'escamoteig postmodern, es tracta d'inhabilitar la simulació mitjançant la inserció en el discurs d'una reproducció lacaniana d'allò real en tant que esdevingut; una petjada que reflecteixi la vessant ideològica de l'individu.

El personatge principal de *Boira*, una ex-fotògrafa malalta de fibromiàlgia, justifica la inacció de la seva generació per l'excés de consciència que representà el comunisme —«Com es pot

sobreviure a la pedagogia del greuge constant?»— i la de la generació següent per una mercantilització del capital que obliga a «no parar mai quiet enlloc». D'aquesta manera, els uns i els altres estan condemnats a la ficció: si el Fill i la Viatgera es confegeixen per imitació —la qual cosa qüestiona la versemblança del relat inicial i passa a valorar només la coherència del discurs des d'una òptica autoreferencial—, la fotògrafa ho fa amb l'aportació de les instantànies amb què havia participat, el dia que els berlinesos enderrocaven el mur, del prodigi «de ser present a tot arreu i a la vegada ser invisible».

Lluïsa Cunillé i Josep M. Miró
Boira / La travessia
Comanegra - Institut del Teatre de la
Diputació de Barcelona, 2016
188 pàgs.

Ens trobem amb una peça teatral de valor literari, amb independència de la seva posada en escena; un exemple de literatura dramàtica post-espectacular, si es vol, en la qual s'orquestra una progressió ficcional que poua d'un material preexistent, ja siguin uns documents fotogràfics o bé el relat que un personatge ha verbalitzat i que s'esdevé en una conseqüència real que comporta un canvi d'ordre en la relació dels personatges amb l'entorn.

En canvi, a *La travessia* —el Premi Frederic Roda de l'edició 2015, ex aequo amb David Plana— Josep Maria Miró s'instal·la amb un exercici d'estil sostractiu en una escriptura deliberadament ambigua que, tot recordant el drames relatius dels primers noranta, juga amb un lector que ja coneix la dramaturgia de la fe de David Hare i el dubte de John Patrick Shanley —uns referents potser més adients per a l'obra que no pas els comentaris extemporanis que apareixen al pròleg.

Que un autor s'esforci a no «resoldre» la gènesi d'un drama perquè busca «un espectador actiu que participi en la construcció —i reconstrucció— del relat» és simptomàtic i ajuda a entendre per què avui, a casa nostra, una peça com *La travessia* resulta *demodée*: la (des)construcció explícita d'uns diàlegs que reflecteixen una discussió pamfletària al voltant de la llibertat d'acció —d'una monja, per a més morbositat—, només té la vàlua d'emfasitzar la confiança que cal atorgar a les pròpies decisions per l'abast amb què, modificant una realitat inestable per definició, tombaran en els altres. I això ja es palesa a *Boira* des d'una escriptura prou més d'acord amb les tendències dramàtiques del segle XXI.

Héctor Mellinas

Jèssica Pujol tria Laynie Browne

Laynie Browne (Los Angeles, 1966) és una poeta nordamericana, autora de dotze reculls de poesia i dues novel·les. En la seva obra explora allò que no es diu, els discursos invisibles i silenciats que formen part de l'experiència quotidiana. Per a fer tangible, o, millor dit, per a denunciar aquest silenci, la poeta rescata formes tradicionals com ara el sonet, els contes, la carta i els psalms, actualitzant i re-contextualitzant les virtuts per a les quals han sobreviscut al desgast del temps. En el procés creatiu, tanmateix, Browne subverteix aquestes virtuts en busca de nous significats formals, com és en el cas dels dos poemes que presento aquí en traducció, els quals formen part del llibre *Scorpyn Odes* (Kore Press 2015), on, com bé apunta el títol, Browne escriu odes per tal d'indagar el tòpic literari de l'escorpí. L'oda, recordem, és una composició lírica de mètrica variada i irregular, que desenvolupa un tema concret, normalment destinat a lloar un personatge o un indret geogràfic. En aquest cas, Browne explora la representació de l'escorpí en la història de la literatura i la mitologia. Així doncs, seguint l'estructura clàssica de l'oda, l'autora divideix el llibre en dues parts que es van alternant: l'estrofa —que anomena «oda a l'escorpí»— i l'antístrofa —que anomena «sortida». El llibre no inclou una èpoda o conclusió, un gest que convida al lector a seguir imaginant els múltiples significats simbòlics d'aquests aràcnids, el cos dels quals també es divideix en dues parts com els poemes del llibre.

Scorpyn ode

Another name for Aconite
Scorpion nest, scorpion bow, scorpion broom
Supposed ancient instrument of torture
Hurling stones, darts, missiles
Scorpion fish, scorpion lizard, scorpion lobster
Oil of scorpion, used as balm
Flesh of scorpion infused in rows of bottles of rose oil—
against mace
Some private scorpion do you pontificate
Scorpion iris, scorpion grass, scorpion orchid, scorpion senna
Venymes foulest fall generally intro trembling

Departure

I speak from another vantage, though it is not mine. Nothing is anyone's, formally speaking, even if you walk along this particularity of gasping ordination. A mime is more akin to the moment. If you could hold it and walk alongside me I'd be somewhere. Driven to the particle within miniature fluctuations of light. Not visible light, but what turns you and pulls you from your bed on a morning as such you would rather not be bidden. Wakeful refraction is the missing testimony of leaving. Where are you going and how will you get there?

Oda a l'escorpí

Un altre nom per l'Acònit
Niu de l'escorpí, arc de l'escorpí, arbust *scorpius*
Presumpt instrument de tortura de l'antiguitat
Que llençava pedres, dards, míssils
Escórpora, llangardaix escorpí, llagosta escorpina
Oli d'escorpí, s'utilitza de bàlsam
Carn de l'escorpí obtinguda per curar-ne la picada
Fileres d'escorpins reposant en botelles d'oli de rosa —contra
[el macís
Algun escorpí privat que pontifiques
Iris *scorpioides*, *scorpiurus muricatus*, orquídia escorpí, senna
[escorpina
Venymes foulest que en general fa tremolar

Sortida

Parlo des d'un altre punt de vista, tot i que no és meu. Res és de ningú, parlant amb propietat, fins i tot si camines per l'ordenació d'aquesta particularitat que treu l'alè. Un mim és més afí al moment. Si la poguessis agafar i caminar al meu costat jo seria a algun lloc. Conduïda a la partícula dins de minúscules fluctuacions de llum. No de llum visible, sinó la que et tomba i et treu del llit un matí al que preferiries no ser convidada. La refracció de la vigília és el testimoni que manca a la partença. A on vas? I com hi arribaràs?

CENTRE CULTURAL

LA NÀU

VNIVERSITAT ID VALÈNCIA

EXPOSICIONS

TEATRE

MÚSICA

CONFERÈNCIES

BIBLIOTECA

CINEMA

TENDA **enda!**

CAFETERIA

ENTRADA GRATUÏTA

Carrer Universitat 2,

46003, València

dilluns-dissabte 08-21h.

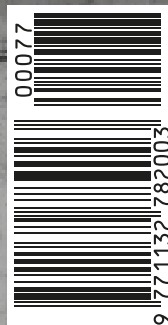
diumenges 10-14 h.

EXPOSICIONS

dimarts-dissabte 10-14h 16-20

diumenge 10-14 h.

www.uv.es/cultura

CLAUSSIMO SEERLINO SVB
LI PRAESTANTOSAM PHILOSOPH
IOANNI LYDOVICO VIVES

VNIVERSITAT
ID VALÈNCIA

PALAU DE CERVERO

Institut d'Història de la Medicina
i de la Ciència López Piñero.

EXPOSICIONS

CONFERÈNCIES

BIBLIOTECA

CINEMA

ENTRADA GRATUÏTA

Pl. Cisneros 4,

46003, València

dilluns-divendres 09-20h.